

УДК 005.336.4

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ГО «ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ КОНКУРЕНЦІЇ»

№ 1 НАУКОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕЛЕКТ ХХІ»
2014 Заснований у 2010 році. Виходить 6 раз на рік.
Ресстраційне свідоцтво КВ № 19206-9006 ПР від 05.07.2012 р.

Журнал внесено до списку друкованих періодичних видань, що входять до переліку наукових фахових видань України (економічні науки) (Підстава: наказ №41 Міністерства освіти і науки України від 17.01.2014 р.)

Засновники і видавці: Національний університет харчових технологій
Громадська організація «Інститут проблем конкуренції»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2589 від 17.08.2006 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Гуткевич Світлана Олександрівна - головний редактор
доктор економічних наук, професор

Бернат Томаш - доктор, професор (Польща)

Бутнік-Сіверський Олександр Борисович - доктор економічних наук, професор

Воробійов Юрій Миколайович - доктор економічних наук, професор

Єрмошенко Микола Миколайович - доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Іванов Сергій Віталійович - доктор хімічних наук, професор

Киричок Петро Олексійович - доктор технічних наук, професор

Корінько Микола Данилович - доктор економічних наук, професор

Мусіна Аміна Аміржанівна - доктор економічних наук, професор (Казахстан)

Онщенко Ірина Григорівна - доктор політичних наук, професор

Руденко-Сударєва Лариса Володимирівна - доктор економічних наук, професор

Федулова Ірина Валентинівна - доктор економічних наук, професор

Юренієнє Віргінія - доктор, професор (Литва)

Солоха Дмитро Володимирович - відповідальний секретар
доктор економічних наук, доцент

Мова видання: українська, російська, англійська.

Програмні цілі видання: розвиток науки і освіти, популяризація економічних знань, формування економічного типу мислення, інформування наукового середовища про сучасні дослідження та розробки в сфері економіки.

Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори матеріалів.

Редакційна колегія матеріали не повертає.

Редакційна колегія не завжди поділяє думку авторів.

У разі передруку посилання на журнал «Інтелект ХХІ» обов'язково.

Адреса наукового журналу «Інтелект ХХІ»:

<http://intelligence.ucoz.ua>

E-mail: intelekt21@mail.ru

Технічний секретар – Дунда С.П., к.е.н., доц.

Офіційний сайт <http://intelligence.ucoz.ua>

Підписано до друку 11.03.2014 р. Формат 70x100 1/16, Папір офсетний.

Друк офсетний. Обл. вид. арк. 11,45. Ум. др. арк. 59,4.

Тираж 350 прим. Замовлення № 14-274

Друк з оригінал-макету НТУУ «КПІ» ВПК «Політехніка»

Свідоцтво ДК № 1665 від 28.01.2004 р.

03056, м. Київ, вул. Політехнічна, 14, корп. 15. Тел. (044) 406-81-78

ІНТЕЛЕКТ ХХІ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 1'2014

З М І С Т

I. СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Грущинська Н.М. Глобалізаційні трансформації сучасної цивілізації	10
Мусієць Т.В., Оглобля Я.О. Індикатори фінансової стабільності країн світу	16

II. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Андросюк Л.А. Моделювання процесу прийняття управлінських рішень на поліграфічних підприємствах	28
Білик В.В. Організаційно-економічний механізм стимулювання інфраструктурного розвитку регіону	35
Матвєєв В.В. Значення мотивації в управлінні якістю продукції	41
Медведєв М.Г., Романенко В.М., Шоха В.П. Сервіс-менеджмент: задачі та моделі	46
Панюк Т. П. Сучасний стан та перспективи розвитку молочної галузі Рівненської області	53
Труш Ю. Л. Обґрунтування проведення коригувальних та попереджувальних заходів в системі управління якістю продукції на підприємствах хлібопекарської галузі	58
Чернін О.Я. Елементи облікової політики підприємства щодо операцій з товарами	63
Чубучна О. В. Соціально-економічна політика держави за умов змішаної економіки	69
Шпильова В.О. Економічна політика держави щодо забезпечення антикризового фінансового менеджменту	76

III. ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Веклич В.О. Правова основа покращення інвестиційного клімату в Україні: критичні моменти	82
--	----

IV. БІЗНЕС ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ

Дичковський С.І. Використання міжнародних освітніх критеріїв для впровадження системи менеджменту якості освіти в Україні	87
Левченко Ю.Г. Інтелектуальний капітал та його роль у господарській діяльності підприємства	92
Мазник Л.В., Литвинець Л.Ф. Етичне регулювання границь управління комунікаціями і проблеми маніпулювання суспільною свідомістю	98

ІНФОРМАЦІЯ

Це цікаво	106
------------------------	-----

ИНТЕЛЛЕКТ XXI

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

№ 1'2014

СОДЕРЖАНИЕ

I. МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА И МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

Грущинская Н. М.

Глобализационные трансформации современной цивилизации 10

Мусиц Т.В., Оглобля Я.А.

Индикаторы финансовой стабильности стран мира 16

II. НАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

Андросюк Л.А.

Моделирование процесса принятия управленческих решений на полиграфических предприятиях 28

Билык В.В.

Организационно-экономический механизм стимулирования инфраструктурного развития региона 35

Матвеев В.В.

Значение мотивации в управлении качеством продукции 41

Медведев Н.Г., Романенко В. Н., Шоха В.П.

Сервис-менеджмент: задачи и модели 46

Панюк Т. П.

Современное состояние и перспективы развития молочной отрасли Ровенской области 53

Труш Ю. Л.

Обоснование проведения корректирующих и предупреждающих действий в системе управления качеством продукции на предприятиях хлебопекарной отрасли 58

Чернин А. Я.

Элементы учетной политики предприятия по операциям с товарами 63

Чубучная Е. В.

Социально-экономическая политика государства в условиях смешанной экономики 69

Шпилевая В. А.

Экономическая политика государства по обеспечению антикризисного финансового менеджмента 76

III. ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Веклич В. А.

Правовая основа улучшения инвестиционного климата в Украине: критические моменты 82

IV. БИЗНЕС И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ

Дычковский С. И.

Использование международных образовательных критериев для внедрения системы менеджмента качества образования в Украине 87

Левченко Ю. Г.

Интеллектуальный капитал и его роль в хозяйственной деятельности предприятия 92

Мазник Л. В., Литвинец Л. Ф.

Этическое регулирование границ управления коммуникациями и проблемы манипулирования общественным сознанием 98

ИНФОРМАЦИЯ

Это интересно 106

INTELLECT XXI

SCIENTIFIC JOURNAL

№ 1'2014

CONTENT

I. WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS

Gruschynska N. Globalization transformation modern civilization	10
Musiets T., Ogloblia I. Financial stability indicators of world countries	16

II. NATIONAL ECONOMY

Androsiuk L. Modeling of process of administrative decisions adoption at the printing enterprises	28
Bilyk V. Organizational-economic promotion mechanism of regional infrastructure development	35
Matveev V. Value of motivation in product quality management	41
Medvedev N., Romanenko V., Shoha V. Service management: problems and models	46
Paniuk T. Modern state and prospects of the dairy industry Rivne region	53
Trush Y. A ground lead through of correcting and warnings actions in quality management system of baking industry enterprises	58
Chernin O. Accounting policy's elements on operations with goods	63
Chubuchnaya E. Socio-state economic policy in a mixed economy	69
Shpyliova V. State economical politic of providing the anti-crisis financial management	76

III. INVESTMENT-INNOVATIVE ACTIVITY

Veklych V. Legal framework of investment climate improving in Ukraine: crucial points	82
---	----

IV. BUSINESS AND INTELLECTUAL CAPITAL

Dychkovskyy S. International educational criteria using for the implementation of quality management education in Ukraine	87
Levchenko I. Intellectual capital and role in economic activity enterprise	92
Maznyk L., Lytvynets L. Ethical regulation of boundary control communications and the problem of manipulating of public opinion	98

INFORMATION

It is interesting	106
--------------------------------	-----

Шановні колеги та читачі!

gutkevych@ukr.net

«Інтелект ХХІ» - це назва нашого журналу, який з 2014 року виходить у новому форматі як професійне видання в галузі економіки. Назва журналу на сучасному етапі розвитку науки ототожнюється зі здатністю мислення та раціональним пізнанням.

Сподіваємось, що результати Ваших чисельних досліджень будуть гідно представлені на сторінках нашого журналу. Редакційну колегію представляють вчені – фахівці різних галузей економіки як України, так й інших країн. Ми будемо прагнути, щоб журнал «Інтелект ХХІ» був цікавим для науковців багатьох країн світу.

Запрошуємо до співпраці!
Бажаю успіху нашому журналу!

З повагою,
головний редактор
С.О.Гуткевич

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'S. Gutkevych'.

Dear colleagues and readers!

"Intellect XXI" is a name of our magazine which has been published in a new format since 2014 as a professional edition in economy field. Magazine name at the present stage of science development is being identified with thinking ability and rational knowledge.

Hopefully the results of your numerous researches will be properly presented on our magazine on pages. The editorial board is represented by scientists working on the problems of different branches of economy of Ukraine, as well as other countries, and we will aim to make the magazine "Intellect XXI" readable abroad.

We invite you to cooperation!
I wish our magazine good luck!

Best regards,
Chief editor
S.Gutkevych

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'S. Gutkevych'.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ГУТКЕВИЧ Світлана Олександрівна

Доктор економічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій,
завідувач кафедри міжнародної економіки

БЕРНАТ Томаш

Доктор, професор,
Щецинський Університет,
завідувач кафедри мікроекономіки (Польща)

БУТНІК-СІВЕРСЬКИЙ Олександр Борисович

Доктор економічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій,
Інститут післядипломної освіти,
завідувач кафедри економіки, обліку та фінансів

ВОРОБІЙОВ Юрій Миколайович

Доктор економічних наук, професор,
Таврійський національний університет імені
В.І.Вернадського,
завідувач кафедри фінансів підприємств та страхування

ЄРМОШЕНКО Микола Миколайович

Доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
Національна академія управління, проректор з наукової
роботи, завідувач кафедри маркетингу, управління та
економіки підприємства

ІВАНОВ Сергій Віталійович

Доктор хімічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій,
ректор

КИРИЧОК Петро Олексійович

Доктор технічних наук, професор,
Видавничо-поліграфічний інститут Національного
технічного університету України «Київський
політехнічний інститут», директор

КОРІНЬКО Микола Данилович

Доктор економічних наук, професор,
Національна академія статистики, обліку і аудиту,
завідувач кафедри аудиту

МУСІНА Аміна Аміржанівна

Доктор економічних наук, професор,
Казахський університет економіки, фінансів та
міжнародної торгівлі,
проректор по науці та міжнародним зв'язкам
(*Казахстан*)

ОНИЩЕНКО Ірина Григорівна

Доктор політичних наук, професор,
Національний університет харчових технологій,
професор кафедри міжнародної економіки

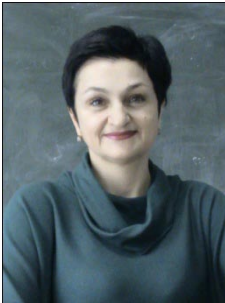
РУДЕНКО-СУДАРЕВА Лариса Володимирівна

Доктор економічних наук, професор,
Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана,
професор кафедри міжнародних фінансів

СОЛОХА Дмитро Володимирович

Доктор економічних наук, доцент,
Донецький державний університет управління,
доцент кафедри екологічного менеджменту,
голова президії ГО «Інститут проблем конкуренції»

ФЕДУЛОВА Ірина Валентинівна

Доктор економічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій,
професор кафедри менеджменту

ЮРЕНІЄНЄ Віргінія

Доктор, професор,
Вільнюський університет, Каунаський гуманітарний
факультет,
професор кафедри філософії та культурології (*Литва*)

УДК 3397.9+ 316

Грущинская Н.М.

д.э.н., доц., профессор кафедры международной экономики и экономической дипломатии,

Дипломатическая академия Украины

при Министерстве иностранных дел Украины, г. Киев

ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ СОВРЕМЕННОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ

В статье проведено теоретическое обобщение глобализационных процессов современной цивилизации, которые характеризуются трансформационным характером, информационной составляющей и значительными активными изменениями технологических укладов.

Ключевые слова: глобальные трансформации, постиндустриальная цивилизация, технологические уклады, технологии, модернизация национальной экономики.

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Грущинська Н.М.

В статті проведено теоретичне узагальнення глобалізаційних процесів сучасної цивілізації, які характеризуються трансформаційним характером, інформаційною складовою та значними активними змінами технологічних укладів.

Ключові слова: глобальні трансформації, постіндустриальна цивілізація, технологічні уклади, технології, модернізація національної економіки.

GLOBALIZATION TRANSFORMATION MODERN CIVILIZATION

Gruschynska N.

In the article the theoretical generalization globalization of modern civilization, characterized by transformational nature of the information component and significant changes in active technological structures.

Keywords: global transformation, post-industrial civilization, technological structure, technology, modernization of the national economy.

"Цивилизация является той ступенью общественного развития, на которой разделение труда, вытекающий из него обмен между отдельными лицами и объединяющее оба эти процесса товарное производство достигают полного расцвета и производят переворот во всем прежнем обществе" - Ф.Энгельс ("Происхождение семьи, частной собственности и гос-ва", 1963, с. 195).

Постановка проблемы. Развитие современности обуславливается процессами глобализации, интернационализации, постиндустриальным развитием, интеграционными процессами. Процесс глобализации повлиял на изменение социально-экономической ориентации государств, произошли серьезные изменения в функционировании хозяйственных механизмов этих стран. Глобализация открывает перед человечеством

огромные возможности для расширения масштабов обмена товарами, услугами, информацией, технологиями и капиталом, взаимодействия в гуманитарной сфере и духовного обогащения личности. Вместе с тем для значительной части людей она несет в себе существенные угрозы, вызывая разделение стран на «цивилизационный центр» и «периферийную зону», углубляя их дифференциацию в социально-экономическом и научно-техническому развитию. Рассматривая процессы, происходящие в условиях глобализации, следует учитывать изменения и ее самой, ее трансформацию, катализаторами которой можно считать, в первую очередь, технологические изменения в обществе, ведут за собой изменения в экономической, политической, социальной, культурной сферах жизни. Технологические уклады является проводником современных процессов постиндустриального общества

Анализ последних исследований и публикаций. Структурированный анализ технологических укладов осуществлено в научных трудах украинских и российских ученых, таких как Филипенко А.С., Чухно А.А., Юхименко П.И., Леоненко П.М., Лукьяненко Д.Г., Бревдо Т.В., Миронова О.А. В недавнее время появилось несколько теорий о том, что одним из важнейших, если не главных факторов перехода на новые уровни развития во всех сферах общественной жизни является совершенствование информационной структуры общества. Дальнейшее развитие общества описывался в трудах ряда ученых, среди них работы А.Белла, Р.Фостера.

В теориях постиндустриализма приобретают специфический трактовки вопроса сущности, содержания, путей и методов социально-экономических преобразований в национальном и глобальном масштабах, системных трансформаций в странах переходного периода к новой экономической системы и др.. Среди наиболее известных представителей данных теорий можно отметить П.Дракера, Белла, М.Кастельса, Ж.Эллюля, Т.Сакайя. Среди украинских ученых Ю.М.Пахомова, О.Г.Белоруса и другие.

Цель статьи заключается в проведении теоретического обобщения особенностей глобализационных процессов современной цивилизации, которые характеризуются трансформационным характером, информационной составляющей и значительными активными изменениями технологических укладов.

Основные результаты исследований. Учение о технологические уклады имеет большое не только теоретическое, но и практическое значение. Оно дает возможность значительно углубить понимание структуры экономики, тенденций ее развития путем учета изменений соотношение между технологическими укладами. Анализ социально-экономической структуры экономики показывает, что технологическая составляющая данной структуры является основой ее развития. Технологическое развитие является неотъемлемой частью современного развития стран мира. Государства, которые не включаются в данный процесс в стороне мировых экономических процессов и рискуют исчезнуть как самостоятельные.

Теоретическая основа технологических укладов тесно связана с теориями «длинных волн», которые сопровождали становление и развитие капиталистического способа производства. Фундаментальный вклад в создание указанных теорий сделал М.Д. Кондратьев. Он утверждал, что научно-технический прогресс развивается волнообразно, и каждый цикл длится примерно 45-60 лет. В течение последних веков в истории

технологической эволюции изменили друг друга пять волн и сложилось пять технологических укладов. М. Кондратьев ввел понятие «техническая революция как тягловая сила» цикла, разработал теорию «инновационных» пакетов и показал, что нововведения распределяются по времени неравномерно и появляются группами. Современные экономические методы способствовали выделению 1380 видов циклов, касающихся экономики. Однако только три из них имеют практическое и теоретическое значение. Это - циклы товарно-материальных запасов Дж. Китчина (с периодом до 3 лет) циклы инвестиций в оборудование и оборудование К. Жугляра (период 7-11 лет) строительные циклы С. Кузнеца (период 18 - 22 года). По мнению многих исследователей экономического кризиса 80-х годов, мир переживает завершение цикла роста, поскольку нововведения, которые породили этот цикл, достигли стадии зрелости.

Возникли новые проблемы, в частности такие: быстрое уменьшение запасов минерального и энергетического сырья; истощения культурного слоя земли; накопления отходов и токсичных продуктов жизнедеятельности, перегрев атмосферы, изменение воздушных потоков; утрата способности окружающей среды (природы) к воспроизведению и саморегуляции. Рождалась новая эпоха, переход к которой означает прерывность непрерывности или период кризиса может быть роковым как для фирм, которые не смогут адаптироваться к новым условиям, так и для общества в целом. Фазы изобретений и нововведений имеют тенденцию к ускорению, что особенно наглядно видно на примере некоторых важных изобретений, которые реализовались в течение последних 250 лет и волновой динамики больших циклов. Чем ближе к нашему времени, тем больше сокращается разрыв между изобретением и его воплощением в производство. Мировой опыт подтверждает, что длительное развитие в долгосрочном периоде зависит не столько от ресурсных возможностей, сколько от инновационного характера производства в конкретной среде. Большинство экономистов-аналитиков приходят к выводу, что выход из кризиса будет связан с возникновением новой волны новшеств, которая даст длительный стимул следующему периоду роста, что сейчас проявляется в: бурном развитии науки; исчезновении или радикальной перестройке традиционных отраслей хозяйства; преобразовании сельского хозяйства на научную и капиталоемкую отрасль; развитие сферы услуг; индустриализация развивающихся стран; тенденции к децентрализации модели жизни населения, моделирование производственного процесса и принятия решений; изменениях окружающей среды и необходимости его защиты; возникновении новых концепций организационного развития.

Переходные процессы от одного технологического уклада к другому характеризуется благоприятной конъюнктурой и высокими темпами экономического роста. Переход от одной технологии к другой не является постепенным и непрерывным. По мнению американского исследователя Р. Фостера [7, 156], новые технологии это внезапность, а не запрогнозированный процесс, это разрыв, а не постепенность. Р. Фостер вводит понятие технологического разрыва, который знаменует переход от одной технологии к другой, а развитие каждой технологии характеризуется с помощью логистической S-образной кривой, которая выступает как основной аналитический способ состояния технологического обновления. S-образная кривая отражает зависимость между затратами, связанными с разработкой новой технологии или нового продукта, и результатами, полученными от

заклученных средств. Как показывают прогнозы ученых [3], в пятом технологическом укладе, начало которого приходится на 80-е годы XX ст., и ядром которого, как уже отмечалось, является электронная промышленность, волоконно-оптическая техника, биотехнология, геновая инженерия, космонавтика, предполагается индивидуализация производства, императив удовлетворения потребностей и желаний отдельного человека наряду с обществом в целом, полное понимание феномена духовной жизни, которое будет функционировать на базе так называемой психонетики. Это откроет двери в новую эпоху «натурального, природного» неконтролируемого общества, где навсегда исчезнет борьба за выживание и господство над себе подобными. Такое предсказание дает модель технологий под названием SINIC2. По своей сути эта модель показывает историю развития человечества в виде двух циклических связей между наукой, технологией и обществом. Первый цикл начинается с прорыва в области научных знаний. В результате «высеваются» зерна (семена) новых технологий, что, в свою очередь, влияет на жизнь общества и является фактором социальных трансформаций. Второй цикл направлен в обратном направлении и вытекает из потребности общества. Острая необходимость в новой технологии со временем удовлетворяется посредством технических инноваций, которые, в свою очередь, стимулируют дальнейшую научную эволюцию. Таким образом, развитие науки, технологии и общества взаимосвязаны. Изменение в одной из этих сфер является либо причиной, либо следствием изменения другой. А движущей силой этих изменений являются законы эволюционного развития.

Согласно теории SINIC в истории человечества с древнейших времен до наших дней произошло десять главных инновационных сдвигов. Это - переход от примитивного к коллективному обществу, вслед за этим пришли стадии земледелия и ремесленного общества, следующие три - индустриализация, механизация и автоматизация - вместе создали индустриальное общество. Следующая эпоха информатики, оптимизации и автономности является основой возникновения «натурального» общества [1]. Анализ современного инновационного развития свидетельствует об ускорении изменений в промышленности - технологии, структуре, масштабах, территориальном размещении и организации производства, а также в сотрудничестве стран, общей формой которого становится международный трансфер технологий. Следует отметить, что в этих условиях произошла принципиальная переоценка роли «человеческого фактора». Именно современные инновационные изменения связаны с творчеством, интеллектом, знаниями, новаторством человека как основного носителя инновационных идей.

Сейчас в Украине начался новый этап экономической трансформации, точкой отсчета которого стало подключение страны к процессам глобализации. При таких условиях догоняющего и мобилизационные стратегии экономического роста, которые доминируют во втором и третьем укладах, стали неэффективными. Возникла необходимость переформулировки основных задач развития с целью адаптации национальной специфики страны в новых глобальных условиях. То есть для пятого технологического уклада мы должны найти принципиально новую модель национального экономического роста - инновационную стратегию. Основной проблемой конструирования основ нового экономического уклада в современных условиях становится фактор адаптации его внутренних характеристик до национального характера индустриальной экономики. Новые

отрасли являются специфическими по своим признакам элементами национальной экономики, поскольку они непосредственно подчиняются законам глобальных экономических потоков. Проблемы и перспективы их функционирования - это сложноструктурный комплекс глобальной и национальной экономик. Основным проблемным узлом постиндустриального дизайна, который был концептуально определен последнее время, стала необходимость разработки модели развития постиндустриальной гуманитарной экономики в отдельной стране.

Всего на фоне стремительного роста значимости информационной составляющей уменьшается значимость индустриальных форм организации экономики. Новейшие технологии дают уникальную возможность странам с ограниченными ресурсами «перепрыгнуть» целые циклы промышленного развития, которые еще несколько лет назад надо было пройти, чтобы достичь сегодняшнего уровня экономического развития западного общества.

Если XX ст. было эпохой отраслей, основанных на использовании природных ресурсов и эффективных технологий, то в XXI царить «искусственные интеллектуальные отрасли», экономика интеллектуальных активов, главным фактором развития которых является не производство и внедрение, а наличие идеи, проекта, программы. Для Украины необходимо не только утверждение отраслей глобальной экономики как доминирующих сегментов национального развития, но и определение оптимальной долгосрочной стратегии экономического развития государства. Технологическое развитие экономики предполагает развитие экономики путем прогрессивных сдвигов, привлечение инвестиций, последовательного роста научно - технологического сектора, экономики знаний. Отставание разработки теории технологических укладов, неиспользование ее в процессе государственного прогнозирования и управления приводят к искажений в развитии страны.

Выводы. Технология как элемент производительных сил всегда существует в определенной общественно-экономической форме, которая определяется господствующими производственными отношениями. Поэтому при всей единства технологической и экономической составляющих общественного производства между ними неизбежно возникают несоответствия и противоречия. Накопление капитала и научно - технический прогресс меняют структуру капитала, растет техническая вооруженность труда, а следовательно меняется техническая стоимостная строение капитала, определяющий тенденции нормы прибыли к понижению, на этой основе выведены законы убывающей производительности капитала и др.

В Украине серьезная потребность в модернизации экономики назрела уже с первых лет независимости. Именно исчерпания жизненного цикла продуктов и технологий вызывает депрессию и необходимость системного внедрения продуктовых, технологических и организационно-экономических нововведений. Неудовлетворительное состояние научно-инновационной сферы негативно сказывается на технико-экономическом уровне производства и состоянии международной научно-технологического сотрудничества Украины. Формирование новых технологических укладов в Украине происходит медленными темпами, причинами чего являются не только внутренние нестабильные процессы, но и мировая экономическая ситуация. В зависимости от фаз жизненного цикла ТУ меняются и движущие силы экономического роста. В период становления нового ТУ

ведущую роль играют страны-инноваторы, которые первыми осваивают базовые нововведения. Сейчас в развитых странах новый (шестой) ТУ выходит из начальной фазы и разворачивается процесс постепенного замещения им предыдущего, что провоцирует как конкурентную борьбу за технологическое лидерство ТНК и в целом национальных экономик, так и вызывает определенную нестабильность финансовой системы и структурный кризис экономик развитых стран. Для его преодоления недостаточно мер только по спасению банковской системы или реанимации финансового рынка. Необходимые программы стимулирования развития нового ТУ, подъем которого создаст новую длинную волну экономического роста. Политика государства должна быть направлена на приоритетную поддержку высокотехнологичных отраслей, экономика будет двигаться не по спирали, а по замкнутому кругу, и качественный уровень жизни, как страны, так и отдельно взятых людей, будет оставаться на порядок ниже технологически более развитых стран мира. Современный мир меняется достаточно быстро, и даже ориентированные ранее на свою сырьевую мощь страны форсированными темпами начинают перестраивать свои экономики на новый технологический уклад, чтобы обеспечить долгосрочную устойчивость и конкурентоспособность.

1. *Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура* / [Гелл Д., Е. МакГрю, Д. Голдбрайт, Дж.Перратон]. — К.: Фенікс, 2003. — 584 с.

2. *Дергачов В.А. Глобалистика* / В.А. Дергачов. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 303 с.

3. *Идентичности и ценности в эпоху глобализации* / [Пахомов Ю.Н., Павленко Ю.В., Гальчинский А.С.]; под. ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко - К.: Наукова думка - 2013 — 602 с.

4. *Кудря І.Г. Концепція посткапіталістичного суспільства П.Дракера* / І. Г. Кудря - *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія.* — К.: Київський університет, 2003. - Вип. 56-57. — С. 31 - 37.

5. *Тоффлер Е. Третья волна* / [Перекладач: А. Євса]; за ред. Віктора Шовкуна. — К.: Видавничий дім «Всесвіт» - 2000. 480 с.

6. *Транснациональные процессы: XXI век* / [ред.: Г.Ю.Семигин]. - М.: Современная экономика и право, 2004. - 344 с.

7. *Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают* / [Пер. с английского, общ. ред. и вступ. ст. В. И. Данилова-Данильяна]. — М.: Прогресс, 1987. — 272 с.

УДК 339.7

Мусієць Т.В.,

к.е.н., доц. кафедри міжнародних фінансів,

Оглобля Я.О.,

аспірантка кафедри міжнародних фінансів,

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ИНДИКАТОРЫ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ КРАЙН СВИТУ

У статті проаналізовано ключові показники та індикатори, що дають змогу визначити рівень фінансової стабільності країн світу та глобальної фінансової стабільності в цілому; розкрито необхідність своєчасної статистичної інформації для моніторингу та управління ризиками, які загрожують фінансовій стабільності країн світу.

Ключові слова: глобальна фінансова стабільність, показники фінансової нестабільності країни, фінансова стійкість, дестабілізація фінансової системи.

ИНДИКАТОРЫ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ СТРАН МИРА

Мусієць Т.В., Оглобля Я.А.

В статье проанализированы ключевые показатели и индикаторы, которые дают возможность определить уровень финансовой стабильности стран мира и глобальной финансовой стабильности в целом; раскрыта необходимость своевременной статистической информации для мониторинга и управления рисками, которые угрожают финансовой стабильности стран мира.

Ключевые слова: глобальная финансовая стабильность, показатели финансовой нестабильности страны, финансовая стойкость, дестабилизация финансовой системы.

FINANCIAL STABILITY INDICATORS OF WORLD COUNTRIES

Musiiets T., Ogloblia I.

The article is devoted to the problem of interrelation between the level of financial stability in countries of the world and the global financial stability; the necessity of well-timed statistical information which serves for monitoring and management of process of risk accumulation is studied as well.

Keywords: global financial stability, indicators of the financial instability of the country, financial resistance, destabilization of financial system.

Постановка проблеми. Основною метою соціально-економічної політики кожної країни світу є забезпечення стабільності функціонування фінансового сектору, особливо в контексті трансформаційних змін світової економіки. Вчені-економісти нарахували 39 міжнародних фінансових криз, перша з яких відбулася у 1618 році і була пов'язана з фальшуванням монет, остання ж виникла у 2008 році, але наслідки цієї кризи відчутні і донині. Починаючи з кінця ХХ століття, фінансові кризи трапляються з більшою періодичністю (вона скоротилася з 50 до 10 років), а їх наслідки стають все більш

руйнівними. Саме тому питання фінансової нестабільності стає одним з пріоритетних в усьому світі, а міжнародні фінансові організації та інституції окремих держав світу докладають значних зусиль для розробки антикризових міжнародних стандартів та індикаторів, які дали б змогу визначати стан фінансової нестабільності та виробляти механізми для досягнення фінансової стабілізації. Остання світова фінансова криза змусила усвідомити гостроту проблеми фінансової нестабільності на рівні банків, підприємств, галузей та ринків, національних економік і, відповідно, світової фінансової системи в цілому. Цьому сприяло стрімке поширення глобалізаційних та інтеграційних процесів, розвиток інформаційних технологій та незбалансовані взаємовідносини основних гравців глобальних ринків – США, ЄС та країн Азії.

Основою глобальних кризових тенденцій стали не лише системні диспропорції у розвитку світової економічної системи, а й помилки та прорахунки керівництва центральних банків країн та фінансових інституцій з приводу вибору адекватних методів досягнення та забезпечення стабільності фінансово-економічного розвитку. Проте незважаючи на актуальність та нагальність даної проблеми, варто зазначити, що не існує єдиного класифікатора показників (індикаторів) визначення фінансової стабільності, а поняття «фінансової нестабільності» окремої країни і «глобальної фінансової нестабільності» є недостатньо осмисленими, немає єдиного загальноприйнятого підходу до визначення цих феноменів, які потребують фундаментального теоретико-методологічного аналізу їхніх причин, чинників та характерних рис.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження джерел виникнення фінансової нестабільності зробили такі зарубіжні вчені, як Ф. Аллен, Д. Гейл, А. Крокет, Ф. Мішкін, Х. Мінські, Р. Фергюсон. В основному, зазначені закордонні економісти трактують фінансову стабільність країни в різних аспектах функціонування фінансової системи. Серед вітчизняних вчених варто виділити Я. Белінську, В. Гейця, С. Козлова, В. Міщенко та Я. Жалило, які вивчають поняття макроекономічної та грошово-фінансової нестабільності в поясненні причин фінансових криз. Над розробленням моделей, які дають змогу визначати посилення передкризових явищ і визначенням індикаторів, за допомогою яких можна здійснювати моніторинг стану фінансової системи працюють такі зарубіжні вчені, як Дж. Азіз, Г. Бланко, Р. Глік, Е. Деміргук-Кунт, Е. Детрагіаче, С. Лізондо, Р. Морено, Дж. Франкель. Також питанням фінансової нестабільності займаються вчені-дослідники таких міжнародних організацій як МВФ, МФК, ЄЦБ та Банку міжнародних розрахунків, публікуючи свої результати у звітах та наукових журналах. Однак єдиного підходу досі не було вироблено.

Мета статті. Визначити глибинні структурні основи поняття як глобальної фінансової нестабільності, так і фінансової нестабільності країни, їх основні показники та індикатори та здійснити аналіз існуючих підходів до розробки моделей, що дають змогу оцінити взаємозв'язок показників фінансової нестабільності окремих країн з ймовірністю настання кризових явищ у світовій економіці.

Основні результати дослідження. На сьогоднішній день з огляду на поширення кризових явищ у світовій економіці кожна країна світу прагне до досягнення стану стабільності своєї фінансової системи, що дало б змогу забезпечити безперебійне здійснення розрахунків в економіці, високий рівень довіри до фінансово-кредитних установ, відсутність

надмірної волатильності фінансових ринків, ефективний розподіл фінансових ресурсів і можливість управління фінансовими ризиками, а також запас міцності у фінансовій системі, що дасть змогу протистояти негативним економічним шокам у майбутньому та запобігти їх негативному впливу на економіку [2, с. 219]. І.В. Попов під стабільністю фінансової системи країни розуміє збалансований стан, який характеризується такими ознаками як наявність фінансових інструментів державного регулювання, якісного нормативно-правового та інформаційного забезпечення, керованість та спроможність фінансової системи протидіяти збуренням та повертатися в положення рівноваги у разі відхилень [5, с. 2]. Фахівці інституту економіки перехідного періоду визначають поняття фінансової стабільності через фактори, які впливають на стан фінансової системи – банківські паніки, безвідповідальна поведінка банкірів, асиметрія інформації, ефект зараження та коливання цін активів на фінансових ринках [1, с. 9-10]. Для забезпечення сталого розвитку економіки фінансова система кожної країни має бути спроможна сприяти загальній меті – підвищенню стану загальної фінансової стабільності у світі, під якою І.В. Попов розуміє такий розвиток фінансового сектору, який сприяв би довгостроковому зростанню глобальної економіки в цілому, забезпечив безперешкодне фінансування дефіцитів платіжних балансів із приватних джерел, створив рамкові умови для запобігання кризовим ситуаціям у фінансово-банківській та валютно-курсовій сферах [5, с. 3].

Заради досягнення такої мети та сприяння стану глобальної стабільності кожна держава має прагнути до стану відсутності нестабільності, яка виникає тоді, коли шоки, які діють на фінансову систему країни, перешкоджають інформаційному потоку таким чином, що фінансова система не може нормально виконувати свою роботу щодо спрямування грошових коштів туди, де є можливості для продуктивних інвестицій [2, с. 220]. Досі не існує єдиного визначення поняття фінансової нестабільності країни. На думку голови банку Міжнародних розрахунків Е. Крокета, фінансова нестабільність країни – це ситуація, в якій функціонування її економіки погіршується під впливом цін на фінансові активи або неспроможністю фінансових інститутів виконувати свої обов'язки. Згідно з визначенням Ф. Мишкіна, фінансова нестабільність в країні виникає тоді, коли шоки, які діють на її фінансову систему, перешкоджають інформаційному потоку таким чином, що фінансова система не може більше виконувати свою роботу щодо спрямування грошових коштів туди, де є можливості для продуктивних інвестицій. І.В.Попов притримується точки зору, що нестабільність в країні визначається як втрата динамічності та гнучкості економічної системи, нездатністю своєчасно пристосовуватися до змін внутрішніх умов її функціонування [5].

Альтернативного погляду дотримувався Х. Мінскі. Його «гіпотеза фінансової нестабільності країни» передбачає, що її фінансова нестабільність є нормальним функціонуванням, внутрішньо породжуваним результатом поведінки капіталістичної економіки. Нестабільність кожної держави, на думку Х. Мінскі, яка ендогенно присутня в ринковій економіці, пов'язана з циклічністю динаміки ринків і економіки в цілому, може призводити до криз навіть без дії зовнішніх шоків [2, с. 220]. На думку прихильників Х. Мінського, його гіпотеза фінансової нестабільності в країні повністю пояснює природу останньої світової фінансово-економічної кризи, адже за минулі 25 років капіталістичні країни активно нарощували борги та ризики, і як наслідок, продукували фінансову

нестабільність на глобальному рівні. Розгортання глобалізаційних процесів у фінансово-кредитній сфері протягом останніх років призвело до високого ступеня залежності та, відповідно, рівня ризиків від тенденцій розвитку окремих країн-лідерів світової економіки [6, с. 119]. Тому вкрай актуальним є питання залежності глобальної фінансової нестабільності від нестабільності фінансових систем країн світу. Так, Х. Бенінк навіть зазначає, що криза національного фінансового ринку як результат нестабільності в певній країні викликає «транскордонну передачу фінансового падіння». Яскравим прикладом цього є фінансова криза 2007 року, що розпочалася з неповернення іпотечних кредитів у США, а згодом поширилася практично на всю міжнародну фінансову систему та сприяла знищенню багатьох потужних інвестиційних інститутів по всьому світу. Це є очевидним доказом того, що завдяки процесам та наслідкам фінансової глобалізації зростає не тільки вірогідність виникнення фінансових криз, а й збільшення впливу цих криз на інші країни, залежність світової стабільності від стійкості фінансових систем країн, які визначають глобальний порядок у світі. Таким чином, глобальну фінансову нестабільність треба розуміти як транскордонне за походженням явище, що поширюється в міжнародних платіжних, валютних та фінансових відносинах і одночасно впливає на стан національних економік та їх фінансів.

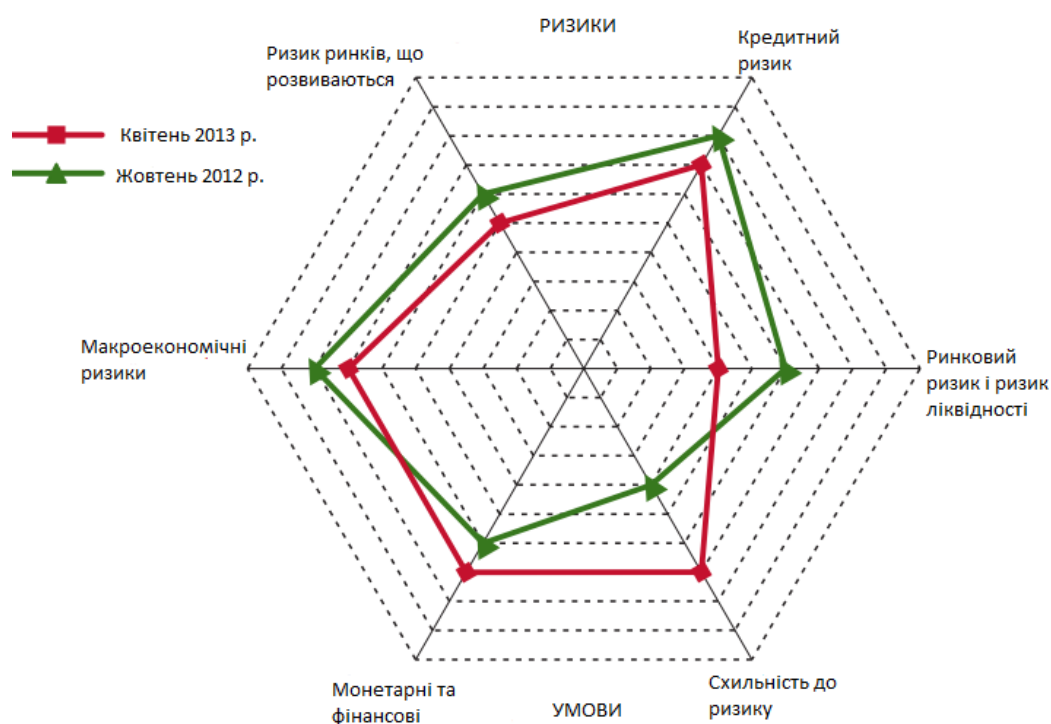
В контексті теоретико-методологічного аналізу понять фінансової стабільності та стану нестабільності в країнах, варто проаналізувати два таких поняття як "фінансова стійкість" та "крихкість фінансової системи країни". Під фінансовою стійкістю варто розуміти властивість фінансової системи повертатися до рівноважного стану після припинення негативного впливу на неї, тобто це лише прагнення до рівноваги, в той час як стабільність припускає саму рівновагу фінансової системи. В свою чергу, фінансова крихкість передбачає такий стан фінансової системи, в якому вона є негнучкою до негативних впливів і навіть за незначних негативних шоків переходить в стан фінансової дестабілізації – тобто відсутній, так званий, «запас міцності» [2, с. 222]. Фактори ендогенних процесів, що створюють умови виникнення фінансових криз, Х. Мінські узагальнив в теорії системної крихкості країни як невід'ємної характеристики її фінансової системи. Крихкість фінансової системи, на його думку, залежить від форм фінансування інвестицій, які обирають для себе фірми: забезпечене, спекулятивне чи понці-фінансування.

З огляду на складність та важливість цих понять в економічній літературі кінця ХХ ст. з'являється значна кількість праць, в яких вивчаються механізми виникнення криз як наслідків фінансової нестабільності в країні і будуються їх можливі індикатори-передвісники. Спочатку цією проблемою займалися окремі групи дослідників такі як А. Сандарараян, Ж. Капріо, Р. Клінгбіль, К. Рейнхарт, Е. Детрагіаче та інші, з 1995 р. розроблення системи індикаторів раннього попередження криз на фінансовому ринку було розпочато на глобальному рівні Міжнародним валютним фондом, а з 1997 р. до цієї роботи підключилися найбільші інвестиційні банки: Goldman Sachs, Credit Suisse First Boston, Deutsche Bank, а в 2003 р. – банк Lehman Brothers, який розробив для оцінки зовнішніх ризиків "дамоклів індекс фінансової кризи". Перші моделі розроблялися виключно для валютного ринку, а потім почали з'являтися механізми і для прогнозування банківських проблем: модель можливих проблем банків (SAABA); модель прогнозу ймовірності банкрутства (SEER, Bank Calculator ФРС США); модель стрес-тестування для банків. На

даний час існують різноманітні дослідження індикаторів кризи та моделі її прогнозування (регресивні, бінарні, порогові, logit- і probit-моделі, моделі лінійної ймовірності) [7, с. 41]. Також надзвичайно важливим кроком є те, що з 1999 р. МВФ та Світовим Банком було започатковано Програму оцінки фінансового сектору країни (FSAP), яка включає в себе формування системи індикаторів стійкості її фінансової системи, стрес-тестування фінансової системи, підготовку звітів про стан фінансової системи та вироблення рекомендацій з коригування політики для посилення стійкості [4, с. 103], а МВФ почав публікувати мапу глобальної фінансової стабільності, яка представляє оцінку ризиків та умов, що лежать в основі глобальної фінансової системи (рис. 1).

Таким чином, вироблені міжнародним фінансовим співтовариством підходи до визначення та аналізу глобальної фінансової стабільності ґрунтуються на використанні таких компонентів, як:

- системи національних рахунків як основи для секторального представлення економіки;
- методичних підходів до аналізу монетарної політики (моделей трансмісійного механізму грошово-кредитної політики);
- загальних баз статистичної та іншої інформації (МВФ, Світового Банку, інформаційних і рейтингових агентств);
- міжнародних принципів пруденційного нагляду за діяльністю фінансових посередників та фінансових ринків, міжнародних стандартів та належної практики діяльності фінансових посередників [2, с. 223].

Рис. 1. Мапа глобальної фінансової стабільності

Джерело: [10, с. 2]

Більш ніж 40 центральних банків країн світу регулярно публікують свої звіти про фінансову стабільність, проводять власні дослідження в цій сфері, які представлено в табл. 1.

Європейський центральний банк, в свою чергу, для визначення загроз фінансової нестабільності в країнах Європейського валютного союзу окремо розробив такі групи показників як баланс банківського сектору (прибутковість, якість активів та достатність капіталу); основні джерела ризиків у фінансовому секторі (зростання обсягу кредитів, бізнес цикли, монетарні умови) та стійкість фінансового сектора – здатність поглинати ризики, далекоглядні заходи, засновані на цінах цінних паперів (ризик дефолту великих банківських структур (LCBGs), який базується на прогнозах Moody's KMV, спреди по свопам EONIA як показник ліквідності на ринках країн Єврозони) [8, с. 375].

Таблиця 1. Методики центральних банків країн світу щодо оцінювання рівня стабільності їхніх фінансових систем

ЦБ країни	Опис методики
Банк Англії	Методики RATE, TRAM. Аналіз даних щодо діяльності банків і фінансових компаній, низки макроекономічних показників, які характеризують стан грошово-кредитного ринку, платіжного балансу, рівня заощаджень та інвестицій.
Банк Норвегії	Структурна модель аналізу фінансової стійкості, модель класифікації ризиків (фірми групуються залежно від частки власного фінансування, рівня власного капіталу та ліквідності).
Банк Німеччини	Система моніторингу фінансового ринку, побудована на основі коефіцієнтного аналізу банківської системи – BAKIS (50 коефіцієнтів для оцінки кредитних та ринкових ризиків у банківській системі).
Банк Австрії	Трендові показники прибутковості, достатності капіталу та ліквідності. Показники збільшення заборгованості, кількості підприємств-банкрутів, темпів зростання емісії акцій.
Банк Італії	Система дистанційного аналізу фінансової стійкості банківської системи – імітація впливу зовнішніх шоків (несподіваного відпливу депозитів, зростання питомої ваги простроченої заборгованості клієнтів).
Банк Фінляндії	Використання таких індикаторів, як прибутковість, рівень доходів і витрат, показники зростання економічних ризиків.
Національний банк України	Щоквартальне складання та поширення даних за індикаторами фінансової стійкості сектору депозитних корпорацій (банків), з яких 12 основних і 12 рекомендованих.

Джерело: складено автором на основі [4, с. 104].

Починаючи з 2004 року, кожен півроку ЄЦБ почав створювати Огляд фінансової стабільності (Financial stability review), який традиційно включає в себе велику кількість статистики ЄЦБ, а також додаткову інформацію, яка стосується фінансових позицій великих фінансових інституцій. Саме остання фінансова криза змусила ЄЦБ надати вищої

пріоритетності питанням, які стосуються фінансової стабільності, адже в той час, як причини фінансової кризи, яка почалась у 2007 році, лежать в проблемах на американському ринку житла та фінансових ринках, нарощування значних глобальних макроекономічних дисбалансів також зіграло свою вирішальну роль. Зростання дефіциту поточних рахунків, особливо в США та деяких європейських країнах, контрастувало зі значним надлишком поточних рахунків в країнах Європи, нафтоекспортуючих економіках та у багатьох країнах Східної Азії, зокрема КНР. Доступність надійної, точної та своєчасної інформації була вирішальною для оцінки всіх цих процесів [9, с. 7].

Як результат світової фінансової кризи початку 2007 р., відбулася переорієнтація попиту на інформацію, яка дає змогу аналізувати та контролювати стан фінансової стабільності:

- комплексна (покраїнова) статистика, яка використовується для двох "стовпів" оцінки монетарної політики (економічний та монетарний аналіз), була значно деталізована. Велике значення мала своєчасність цієї статистики для задоволення потреб в той час, коли чутки на ринках та неофіційні дані могли призвести до недостовірної інформації для прийняття ключових рішень;

- для оцінювання і зниження ризиків та розповсюдження їх ефектів зріс обсяг контролюючої статистики, яка спрямована на виявлення впливу та взаємозв'язку процесів на глобальній арені [9, с. 8].

Остання глобальна фінансова криза підкреслила необхідність більш точної інформації для моніторингу та управління процесами нарощування ризиків для фінансової стабільності окремих країн та глобальної стабільності в цілому. Дослідження в цій галузі значно прискорилися після краху інвестиційного банку Леман Бразерс (Lehman Brothers) у вересні 2008 року, оскільки наслідки кризи призвели до ідентифікації важливих прогалин в інформації, які обов'язково потрібно закрити. Ці зусилля координуються на рівні країн Великої двадцятки (G20) та Комітету фінансової стабільності (FSB) [9, с. 8].

На думку експертів ЄЦБ (Дж. Израеля, С. Шуберта, Б. Фішера) ключовим елементом, який допоміг центральним банкам країн ЄС в їх діяльності у протистоянні фінансовій кризі, є доступність великого обсягу макроекономічної монетарної та фінансової статистики:

1) ця інформація надала ринкам своєчасну картину ситуації й набагато ширшу за ту, яку можна отримати лише на основі ринкових індикаторів.

2) після кризи бізнес цикли є структурно спотвореними, що спричиняє труднощі в економічному моделюванні. Це, в свою чергу, спричиняє перехід від використання механічних прогнозів до статистики та її ключових індикаторів, додаючи до цього експертні думки з приводу майбутнього розвитку [9, с. 11].

На нашу думку, основні проблеми аналізу глобальної фінансової нестабільності полягають саме у відсутності достатньої кількості інформації, яка б давала змогу вивчати системні співвідношення фінансової нестабільності з іншими формами прояву ринкової динаміки – кризами та ринковими коливаннями, у визначенні факторів та характеру глобальної фінансової стабілізації та регулюванні зовнішніх фінансових шоків для трансформаційних економік. Основні причини та фактори, які впливають на виникнення та поширення нестабільності в світовій фінансовій системі як наслідку порушення стану стабільності в окремих країнах світу представлено в табл. 2.

Таким чином, характерні риси глобальної фінансової нестабільності проявляються у:

- значних та реверсивних коливаннях валютних курсів та фінансових індикаторів на фінансових ринках;
- переплітанні фінансових та валютних дисбалансів;
- зростанні ризиків операцій, які здійснюються на міжнародних валютних ринках;
- різкій та суперечливій зміні динаміки фінансових показників;
- відсутності чітко виражених тенденцій (зокрема циклічних, динамічних та структурних).

Саме підвищення цін на активи, лібералізація та стрімкий розвиток кредитного ринку викликали непропорційність обсягів збільшення світового ВВП практично на 60 % . Таке феноменальне зростання фінансового сектору та всієї економіки в умовах глобалізації не могло відбутися без виникнення дисбалансів, які не проходять безслідно для світової фінансово-економічної індустрії та, відповідно, порушують її стабільність.

Крім того, серед причин виникнення фінансової нестабільності на глобальному рівні, що зачепило практично кожну розвинуту державу світу, велику роль зіграв фактор переоцінки ними значення й можливостей подолання ризиків, що лише істотно посилило ці ризики та призвело до виникнення збитків в банках. Відставання управління ризиками, розкриття інформації, нагляду й регулювання від стрімкого запровадження фінансових інновацій і змін у моделях підприємницької діяльності та невідповідність вимог банківського нагляду та регулювання постійно зростаючим банківським ризикам сприяло надмірному прийняттю цих ризиків і послабленню процедур гарантування стабільності. Саме це на думку спеціалістів форуму фінансової стабільності (FSF) та Комітету європейських органів банківського нагляду (CEBS) є причинами нестабільної ситуації на світових фінансових ринках [6, с. 120].

Таблиця 2. Причини та фактори нестабільності світової фінансової системи

ПРИЧИНИ	ФАКТОРИ
Фінансова лібералізація	Фінансові інновації на ринках, а також існування великих фінансових конгломератів полегшують передачу фінансових шоків на домашні ринки країн
Інтеграція фінансових та валютних ринків	
Інтенсифікація глобального руху капіталу	
Незбалансованість взаємовідносин основних гравців глобальних ринків США, ЄС та ринків Азії і Латинської Америки, що розвиваються	Зростаюча транскордонна інтеграція та присутність великих міжнародних фінансових інституцій, що полегшує розповсюдження фінансових шоків за межі країн
Нестабільність і непередбачуваність курсу американського долара як основної резервної валюти та прогноз його нестійкості на найближчі роки	Значне зростання у цінах на активи та зростаюча важливість кредитів для домогосподарств є потенційними джерелами фінансової нестабільності.

Джерело: складено автором на основі [10].

З огляду на таку кількість дисбалансів та проблем в світовій економіці, вкрай необхідним є чітке визначення групи показників, за якими можна було б визначати

ймовірність наближення кризових явищ, мати змогу їх відвертати або хоча б заздалегідь мати змогу розробляти механізми протистояння та захисту ключових галузей та сфер економіки. Найбільш досконалою, на нашу думку, є класифікація індикаторів фінансової нестабільності, розроблена за методикою Інституту економіки перехідного періоду Росії, які виділяють 5 основних груп та 18 індикаторів, дані по яким отримуються за допомогою регулярного моніторингу і аналізу різноманітних факторів вразливості та ризиків для фінансової системи (табл. 3).

Варто зауважити, що такий поділ індикаторів по різноманітним секторам фінансового ринку є досить умовним, тому більшу увагу треба приділяти стану економіки країни в цілому. Особливу увагу ці показники заслуговують в умовах, коли доступна статистика по окрема секторам фінансового ринку обмежена невеликим колом індикаторів. Розглянемо ці індикатори більш детально:

1) *Економічне зростання*: темпи економічного зростання є ключовими показниками економічної динаміки, що дають змогу судити про те, наскільки успішно розвивається економіка. Вважається, що зниження темпів зростання економіки зменшує здатність національних позичальників розплачуватися по своїм боргам і, відповідно, збільшує кредитний ризик.

Таблиця 3. Індикатори рівня фінансової стабільності країни за методикою Інституту економіки перехідного періоду Росії

Група	Показник
Темпи економічного зростання	<ul style="list-style-type: none"> • Темпи зростання ВВП • Обсяги промислового виробництва
Показники платіжного балансу	<ul style="list-style-type: none"> • Сальдо поточного рахунку платіжного балансу • Відношення золотовалютних резервів до ВВП • Зовнішній борг • Реальний ефективний обмінний курс • Відкритість національної економіки • Умови торгівлі • Відплив капіталу
Відсоткові ставки	<ul style="list-style-type: none"> • Реальна відсоткова ставка • Різниця між внутрішньою і зовнішньою відсотковими ставками • Співвідношення ставок за кредитами та депозитами
Грошові індикатори	<ul style="list-style-type: none"> • Темпи інфляції • Забезпеченість грошової маси золотовалютними резервами • Відношення внутрішнього кредиту до ВВП • Темп зростання депозитів у реальному вираженні
Індикатор тиску на валютний ринок	<ul style="list-style-type: none"> • Середньозважений показник потенційної зміни валютного курсу

Джерело: [3, с. 221].

2) *Показники платіжного балансу*: ці показники дають змогу відслідковувати наближення зовнішніх шоків та своєчасно попереджувати про зростання вірогідності валютної кризи. Зокрема, ріст співвідношення сальдо поточного рахунку платіжного балансу до ВВП призводить до значного притоку до країни експортної виручки, яка поглинається фінансовою системою. В той же час значний дефіцит поточного рахунку може сигналізувати про зростання вірогідності валютної кризи та зниження ліквідності фінансової системи. Зростання валютних ризиків, в свою чергу, здатне викликати відтік короткострокових інвестицій з країни та поглибити фінансову нестабільність. Крім того, різке зниження золотовалютних резервів, зростання зовнішнього боргу, скорочення експорту та зростання імпорту також розглядаються як явні ознаки підвищення фінансової нестабільності.

3) *Відсоткові ставки*: відсоткові ставки є фундаментальною характеристикою фінансового ринку, а їхня динаміка дозволяє відслідковувати стабільність фінансової системи та завчасно виявляти проблеми. Зростання реальної відсоткової ставки підвищує ризик нестабільності фінансової системи, сприяє зростанню показника позик. Також постійно негативна реальна відсоткова ставка свідчить про існування диспропорцій в фінансовій системі. Крім того, зростання світової ставки відсотка збільшує вразливість національної фінансової системи, оскільки виникає відтік капіталу від ринків, що розвиваються, до розвинених ринків, погіршується кредитоспроможність позичальників на ринках, що розвиваються (при позиках в іноземній валюті).

4) *Грошові індикатори*: аналіз динаміки грошових індикаторів є вкрай корисним для передбачення кризи фінансової системи, оскільки перед кризою можливе прискорення темпу зростання споживчих цін. Крім того, швидке зростання ускладнює оцінку кредитного ризику та збільшує невизначеність. Різке скорочення інфляції також здатне призвести до зниження номінальних доходів та грошових потоків, що може підірвати стабільність фінансових інститутів. Фінансовій кризі часто передують розширення внутрішнього кредитування, в тому числі і за рахунок збільшення частки «поганих» кредитів. Тому в числі індикаторів є відношення внутрішнього кредиту до ВВП.

5) *Індикатор тиску на валютний ринок*: даний індекс є агрегованим показником, який дозволяє оцінити стабільність курсу національної валюти в найближчому майбутньому та складається з середньозважених показників (температура приросту курсу національної валюти за місяць, темп приросту золотовалютних резервів та рівень процентної ставки) [1, с. 47-50].

Крім постійного моніторингу та оцінки поточного стану фінансової стабільності на основі даних показників, існують певні виклики для центральних банків країн світу, без відповіді на які неможливо вести мову про подальшу стабілізацію глобальної фінансової системи та подолання кризових явищ в економіці. Перш за все, необхідним є запровадження фінансової системи моніторингу (використання інструментів моніторингу, проведення макропруденційного аналізу), імплементація послідовної структури макроекономічної політики, що має стати вирішальним для підтримання монетарної та фінансової стабільності в країні. По-друге, все більшого значення набувають такі інструменти як «буфери безпеки» - захист від зовнішніх шоків за допомогою акумулювання резервів, скорочення волатильності валютного курсу, пом'якшення впливу на ціни та скорочення вірогідності фінансової дезінтеграції. По-третє, вкрай важливим є забезпечення надійної та розвинутої ринкової інфраструктури, оскільки фінансова стабільність дуже сильно залежить від того, в якому

середовищі і яким чином здійснюються ті чи інші фінансові операції. По-четверте, велику увагу треба приділити підвищенню якості та доступності інформації, яка виходить за кордони країни, оскільки це сприятиме поліпшенню процесу прийняття ключових рішень, оцінки ризиків та ціноутворення фінансових інструментів. І в решті решт, не можна недооцінювати питання кооперації та співробітництва. Центральні банки, міністерства фінансів, регулятори цінних паперів, інституції гарантування депозитів мають кооперувати свої зусилля через ефективний обмін інформацією та встановлення глобальних директив для учасників ринку, що буде позитивно впливати на стан ринкової дисципліни.

Висновки. З огляду на проведений аналіз варто зазначити, що за сучасних умов інтеграції міжнародних ринків капіталу, структурних та інноваційних змін в розвитку економіки та процесів глобалізації, які торкаються всіх сфер життя суспільства, кожен компонент фінансової системи являє собою потенційне джерело виникнення та поширення фінансової нестабільності як для однієї фірми, так і для цілого ринку, країни або глобального середовища в цілому.

1. Фінансову нестабільність окремої країни потрібно розуміти як багатогранне явище, яке не має єдино прийнятого визначення, причин, характерних рис, показників чи наслідків. Це такий баланс ризиків у фінансовій системі, при якому вона перестає нормально виконувати свої функції та не здатна до саморегулювання. Вона базується на макроекономічній рівновазі та залежить від таких її складових як грошова, боргова, валютна, бюджетна стабільність, фінансова стійкість банківської системи та фінансових ринків;

2. Вірогідність виникнення фінансових криз та залежність світової стабільності від стійкості фінансових систем країн, які визначають глобальний порядок у світі, є тією ключовою проблемою, яку поки що неможливо вирішити ні на рівні окремої країни, ні на глобальному рівні за допомогою наднаціональних механізмів впливу. Досі не існує універсальної системи показників чи індикаторів фінансової стабільності країни, оскільки жоден підхід не може гарантувати та достовірно визначати настання кризових явищ.

3. Перспективними є розробки у виробленні універсального узагальненого індикатора стабільності в країні – індексу глобальної стабільності, яким могли б користуватися всі без виключення країни. Актуальності набуває механізм наднаціонального моніторингу функціонування фінансових секторів та визначення їх ризиків.

4. Подальшого вдосконалення потребує розробка кожною країною на національному рівні та міжнародними організаціями на наднаціональному рівні механізмів впливу на глобальну фінансову стабільність, які мають базуватися на аналізі та оцінюванні поточної ситуації, потенційних ризиків та можливих негативних наслідків як для окремого компоненту, так і для всієї системи в цілому. Перспективним є вироблення механізмів профілактики фінансової дестабілізації в країні, які будуть засновуватися на реальних статистичних даних та стануть дієвим попередженням виникнення кризового стану та стимулювання економічної активності як на рівні окремої країни, так і в рамках міжнародного співтовариства.

1. Дробышевский С.М. Некоторые подходы к разработке системы индикаторов мониторинга финансовой стабильности // [Дробышевский С.М. (рук. авт. коллектива) и др.]. – М.: ИЭПП, 2006. – 305 с.

2. Лазня А. В. Зв'язок поняття "фінансова стабільність" із категоріями економічної науки / А. В. Лазня // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / ДВНЗ «УАБС НБУ». - 2012. - Вип. 34. - С. 218-225.
3. Маринич Т.О. Компаративний аналіз індикаторів фінансової стабільності України / Т.О. Маринич // Механізм регулювання економіки. - 2010. - №3. - Т.1. - С. 218-226.
4. Панасенко Г. Критерії та показники оцінки стійкості фінансового сектору / Г. Панасенко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2010. - № 6. - С. 99-110.
5. Попов І. В. Методичні підходи до визначення стабільності фінансової системи: [Електронний ресурс] / І. В. Попов. - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1177>.
6. Сапачук Ю.М. Теоретико-методологічна основа фінансової стабільності / Ю.М. Сапачук // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. - 2010. - № 1. - С.117-122.
7. Чирак І.М. Моніторинг фінансової нестабільності: основні моделі та індикатори-предвісники фінансових криз / І.М. Чирак // Сталій розвиток економіки. - 2012. - № 4. - С. 41-47.
8. Blaise Gadanecz and Kaushik Jayaram. Measures of financial stability // IFC Bulletin. Proceedings of the IFC Conference on "Measuring financial innovation and its impact", Basel, 26-27 August 2008. - 2009. - № 31. - P. 365-383.
9. Jean-Marc Israël, Patrick Sandars, Aurel Schubert and Björn Fischer. Statistics and indicators for financial stability analysis and policy // ECB occasional paper. - 2013. - № 145. - 35 p.
10. Global financial stability report – Washington, DC : International Monetary Fund, 2002 – (World economic and financial surveys, 0258-7440) – 160 p.

УДК 519.248

Андросюк Л.А.,
ассистент кафедры ОВПК,
Национальный технический университет Украины «КПИ», г.Киев

МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА ПРИНЯТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ НА ПОЛИГРАФИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

В статье раскрыто прикладные аспекты использования экономико-математического моделирования в процессе принятия управленческих решений специалистами предприятий. Приведены результаты имитационных исследований, направленных на обеспечение развития полиграфических предприятий на основе повышения качества продукции как основы ее конкурентоспособности.

Ключевые слова: математическая модель, процесс, управленческое решение, полиграфия, прибыль, качество продукции.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Андросюк Л.А.

В статті розкрито прикладні аспекти використання економіко-математичного моделювання в процесі прийняття управлінських рішень спеціалістами підприємств. Приведено результати імітаційних досліджень, спрямованих на забезпечення розвитку поліграфічних підприємств на основі підвищення якості продукції як основи її конкурентоспроможності.

Ключові слова: математична модель, процес, управлінське рішення, поліграфія, прибуток, якість продукції.

MODELING OF PROCESS OF ADMINISTRATIVE DECISIONS ADOPTION AT THE PRINTING ENTERPRISES

Androsiuk L.

An applied aspects of use of economic-mathematical modeling in the course of administrative decisions adoption by specialists of the enterprises are considered. Results of the imitating researches aimed at providing development of the printing enterprises on the basis of quality improvement of production as bases of its competitiveness is provided.

Keywords: mathematical model, process, administrative decision, printing, profit, product quality.

Постановка проблеми. Формирование эффективной системы принятия управленческих решений является одним из основных заданий управления предприятием. В современных условиях этот процесс усложняется динамичностью внешней среды функционирования предприятий. Решения, принимаемые руководителями полиграфических предприятий, определяют не только эффективность её деятельности, но и возможности развития, выживаемость в условиях высокой конкуренции. Одним из наиболее

распространенных методов повышения качества и оптимизации управленческих решений является экономико-математическое моделирование, использование которого позволяет дать количественную характеристику проблемы и найти оптимальный вариант ее решения.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопросы усовершенствования процесса принятия управленческих решений, в т.ч. на основе моделирования, являются предметом исследования следующих ученых: С.А. Гуткевич [5], М.Грин, Э.Кемерон [1], Ю.Г.Лысенко, В.Н.Тимохин, Р.А.Руденский [3], Д.Ю.Каталевский [2], О.Е.Николаева, О.В.Алексеева [6], Р.К. Фархутдинов [8], Р.К. Чорней [9] и др.

Недостаточно полно изучены вопросы применения экономико-математического моделирования процесса принятия решений на полиграфических предприятиях с целью повышения качества продукции.

Целью статьи является исследование особенностей применения экономико-математического моделирования в процессе принятия управленческих решений, связанных с экономически обоснованным повышением качества продукции на полиграфических предприятиях.

Основные результаты исследования. Управление качеством продукции является процессом влияния управляющей системы на управляемую, которые объединены между собой каналами прямой и обратной связи. По каналу прямой связи информация в форме управленческих решений поступает от субъекта управления к объекту, а по каналам обратной связи – сигналы и информация о состоянии объекта управления, его реакция на управленческие действия. Некоторые ученые [1, с.48-51; 8, с.36-37] рассматривают управленческое решение, принимаемое для достижения цели, и как процесс, и как результат процесса. Качество печатной продукции, как цель процесса управления является результатом управленческих решений специалистов полиграфических предприятий. Качество принимаемых решений, оперативность их доведения до исполнителей, во многом определяют эффективность управления и, в частности, структуру аппарата управления.

В научной литературе [1, с. 78-80; 6, с. 22-25] учеными предложены классификации управленческих решений по следующим признакам: по содержанию (экономические, технические, организационные, социальные, др.); времени (временные, оперативные, регулярные); значению (стратегические, тактические, оперативные); способу принятия (единоличные, коллективные); степени обязательности (обязательные, рекомендационные) и др.

На эффективность управления предприятием влияют разработка и реализация стратегических решений, которые соответствуют внешним и внутренним условиям функционирования предприятий и ориентированы на совокупность общих целей развития предприятия. Под экономическим развитием предприятия, функционирующего в условиях конкуренции, понимаем процесс непрерывного наращивания конкурентного потенциала, а именно, повышения рентабельности, качества продукции и уровня удовлетворенности потребителей и акционеров. Таким образом, качество рассматривается нами как стратегический фактор, от эффективности управления которым во многом зависит положение предприятия на рынке.

На основе проведенных исследований, некоторыми учеными [8, с.145-148] установлено, что эффективность управленческого решения зависит от его качества (степени

его соответствия характеру разрешимых задач функционирования и развития производственных систем), которое определяется совокупностью свойств, обеспечивающих способность решать установленные задания, а именно от:

- качества полученной информации;
- эффективности коммуникационного процесса;
- квалификации персонала;
- своевременности, то есть времени, потраченного на принятие решения;
- соблюдение иерархии в принятии решений.

Как показал анализ, объектом управления качеством на предприятии является не только продукция, но и другие объекты и процессы, значения показателей оценки которых характеризует эффективность управления качеством продукции как результата управленческого решения. Особое значение имеет качество принятия стратегических решений, которые содержат способы реализации общих целей предприятия и определяют необходимые для этого ресурсы. Они выполняются через комплекс тактических решений. Тактические цели конкретизируют стратегическую цель, и соответственно, тактические решения необходимы для ее достижения, и определяют пути, которые обеспечивают достижение плановых значений параметров качества. Оперативные решения принимаются специалистами среднего и нижнего уровней управления и непосредственно влияют на процесс реализации стратегических и тактических решений, определяют содержание текущей деятельности предприятия, лежат в основе оперативно-календарных планов и действий по их реализации.

Формирование и обеспечение качества продукции, как показал проведенный анализ, возможно только путем системного, комплексного осуществления управленческой деятельности в пределах всего предприятия. Для обеспечения развития предприятия, управление качеством продукции подлежит регулярной оценке на основе разработанной системы методов и показателей оценки.

Экономическая эффективность мероприятий совершенствования управления качеством продукции как результата управленческого решения рассчитывается на разных этапах его принятия и реализации:

- этапе анализа для определения целесообразности осуществления изменений;
- этапе выбора оптимального варианта проектных решений (расчетная эффективность);
- этапе функционирования, когда определяется фактическая эффективность.

Для ее оценки наиболее распространенными являются следующие подходы: 1) формирование одного итогового показателя (аддитивного или мультипликативного), который зависит от частичных показателей эффективности. Использование этого подхода позволит компенсировать недостаток одних показателей качества за счет других, что является важным когда решения принимаются в условиях неопределенности; 2) в зависимости от того, какие мероприятия по повышению эффективности планируются осуществить и какой подсистемы управления они касаются, при принятии управленческого решения один из показателей оптимизируют (например, максимизируют прибыль).

Выбор оптимального варианта проектного решения, как правило, осуществляется в условиях неопределенности, характеризуется поливариативностью и высокой степенью риска. Эти проблемы могут быть решены с помощью метода моделирования. Нами

осуществлено моделирование процесса принятия решений по управлению качеством продукции, направленного на выбор оптимального из них для акционерного общества "Укрпластик", для чего использована теория марковских процессов принятия решений с локальным взаимодействием [9]. Для этого введено к рассмотрению граф окрестностей $\Gamma = (V, B)$, где V - множество вершин (в нашем случае - контрагенты, связанные с предприятием договорами и т.п.), B - множество ребер (в нашем случае они указывают на связи между контрагентами). При этом каждый контрагент может находиться в разных состояниях в разные моменты времени в зависимости от состояний его окрестности, то есть контрагентов, связанных с ним. Эта зависимость описывается марковским ядром перехода:

$$P\{X_i^{t+1} = x_i^{t+1} | X^t = x^t, X^{t-1} = x^{t-1}, \dots, X^0 = x^0\} = P\{X_i^{t+1} = x_i^{t+1} | X_{N(i)}^t = x_{N(i)}^t\} \quad (1)$$

Вероятностные характеристики следующего состояния предприятия зависят не от всей истории экономической системы, а только от текущего состояния полной окрестности (то есть всех контрагентов включительно с самим предприятием) заданного предприятия. Кроме того, будем считать, что в каждый момент времени контрагенты способны влиять на эволюцию системы за счет принятия некоторого решения a_i . На основе матричного метода определенно условны четыре состояния предприятия, которые характеризуются разным уровнем качества продукции и ценовым сегментом, на котором работает предприятие.

Нами исследован случай принятия дирекцией ПАО "Укрпластик" решения относительно повышения качества продукции через поощрение работников путем их материального и морального стимулирования, инвестирования средств в модернизацию производства, или сочетания нескольких вариантов. Эти решения будут приниматься учитывая чистую прибыль, как финансовый результат деятельности, описанный как: $r(x_i, a_i)$.

Для предприятия последовательность решений может быть описана математической функцией:

$$\Delta_i^t(x_{N(i)}^0, x_{N(i)}^1, \dots, x_{N(i)}^t) = a_i^t \quad (2)$$

Последовательность $\Delta_i = \{\Delta_i^t(x_{N(i)}^0, x_{N(i)}^1, \dots, x_{N(i)}^t), t = 0, 1, \dots\}$ условно обозначим как план развития предприятия i . Как критерий качества управления предприятием рассмотрим функционал, который описывает ожидаемую прибыль на бесконечном горизонте с дисконтированием:

$$\mathfrak{R}_x^\Delta = M_x^\Delta \sum_{t=0}^{\infty} \beta^t r(x^t, a^t), \quad (3)$$

где M_x^Δ — математическое ожидание процесса при условии, что начальное состояние системы x и применяемый план развития Δ ; β — дисконтирующий множитель.

Необходимо определить оптимальный план развития Δ^* , который максимизирует ожидаемую прибыль от проектных решений. Ситуация упрощается теоретическим результатом, который гарантирует, что он находится среди нерандомизированных марковских стационарных, то есть правило принятия решений в каждый момент времени носит функциональный характер, не зависит от момента времени (только от состояния) и не нуждается в принятии "случайных" решений руководством. На основе процедуры

улучшения плана развития, описанной в [10] осуществлено выбор оптимального путем следующих преобразований.

Пусть начальный план развития для всех состояний состоит из одинакового решения $\Delta = \{(+,+,+), (+,+,+), (+,+,+), (+,+,+)\}$, то есть во всех возможных состояниях будет принято одно и то же решение $(+,+,+)$. Для данного варианта переходное ядро системы описывается определенной матрицей P^Δ .

Эргодические вероятности $\pi^\Delta = (\pi^\Delta(1), \dots, \pi^\Delta(4))$ (финальное стационарное распределение) из матричного уравнения $\pi^\Delta = \pi^\Delta P^\Delta$ при условии $\sum_{n=1}^4 \pi^\Delta(n) = 1$ будут иметь следующий вид: $\pi^\Delta = (0,1; 0,16; 0,39; 0,35)$. На их основе нами рассчитано значение функционала для заданного плана развития: $\mathfrak{R}^\Delta = \sum r(n, \Delta(n)) \pi^\Delta(n) = 2,711$. На основе решения системы уравнений (4) относительно вспомогательной функции $v(x)$ получено $v = (1,31; 0,27; -0,53; 0,09)$.

$$\begin{cases} \mathfrak{R}^\Delta + v(n) = r(n, \Delta(n)) + \sum_{k=1}^4 P(k|n, \Delta(n))v(k), & n = \overline{1;4}; \\ \sum_{n=1}^4 \pi^\Delta(n)v(n) = 0 \end{cases} \quad (4)$$

Далее, для каждого состояния n определено множество U_n решений a в состоянии n , для которых выполняется неравенство:

$$r(n, a) + \sum_{k=1}^4 P(k|n, a)v(k) > r(n, \Delta(n)) + \sum_{k=1}^4 P(k|n, \Delta(n))v(k) = \mathfrak{R}^\Delta + v(n) \quad (5)$$

Это будут следующие множества:

$$U_1 = \emptyset, U_2 = \{(+,+,0)\},$$

$$U_3 = \{(+,0,+), (+,0,0), (+,+,0), (0,+,+), (0,0,+), (-,-,0), (-,-,+), (+,-,+),$$

$$(+,-,0), (-,0,0), (-,0,+), (0,-,+), (0,-,0), (-,+,+), (0,+,0)\},$$

$$U_4 = \{(+,0,+), (+,0,0), (0,+,+), (-,-,+), (+,-,0), (-,0,+), (0,-,+)\}.$$

На основе полученных множеств принимается решение про реализацию проекта или нет. Оптимальным является тот план, для которого множества будут пустыми:

$$U_1 = \emptyset, U_2 = \emptyset, U_3 = \emptyset, U_4 = \emptyset.$$

На основе проведенных расчетов за критерием максимизации прибыли определено четыре варианта управленческих решений для каждого из возможных состояний предприятия. Если предприятие выпускает продукцию низкого качества по низкой цене, то целесообразным будет принятие решения, которое предусматривает модернизацию производства, внедрение систем премирования и морального поощрения работников за достижение качественных показателей деятельности. Это позволит повысить качество продукции и снизить затраты на ее производство за счет уменьшения потерь от брака, повышения продуктивности деятельности и эффекта от роста объемов производства.

В случае, когда предприятие реализует продукцию низкого качества по высокой цене, нами предлагается инвестировать средства во внедрение мероприятий материального и морального стимулирования работников. Это повлияет на динамику потерь от брака, как результат - расходов на производство продукции, а также будет способствовать расширению круга заказчиков за счет повышения качества продукции, а следовательно и увеличение объемов производства.

Предприятиям, которые выпускают продукцию высокого качества и находятся в высокоценовом сегменте рынка, в соответствии с результатами вычислений, целесообразно инвестировать в модернизацию производства и внедрять мероприятия морального наказания работников, в случае неудовлетворительного уровня качества результатов деятельности. Это позволит удержать имеющихся и привлечь новых клиентов, а также будет способствовать расширению ассортимента услуг и предупреждению возникновения потерь от брака продукции. Если полиграфическое предприятие выпускает продукцию высокого качества, однако цена на нее является низкой, то для повышения результативности деятельности предлагаем применять систему материального стимулирования работников к выполнению плана по качеству. Это будет способствовать повышению производительности деятельности и уменьшению потерь от брака, а следовательно и расходов на 1 грн. продукции.

Выводы. Как показал проведенный анализ, росту эффективности управления качеством продукции способствует моделирование процесса принятия управленческих решений относительно альтернативных мероприятий, направленных на повышение качества продукции. Учет эффектов, связанных с изменениями в деятельности предприятия позволяет спрогнозировать динамику результатов деятельности предприятия в будущем. На основе проведенных расчетов за критерием максимизации прибыли определены четыре варианта управленческих решений для каждого из смоделированных возможных состояний предприятия (в зависимости от эффективности управления качеством и ценового сегмента, на котором работает предприятие). Применение математического моделирования будет способствовать повышению качества управленческих решений, от которых зависит качество конечной продукции и его конкурентоспособность, а также позволит уменьшить влияние субъективных факторов.

1. Грин М. *Управление изменениями: Модели, инструменты и технологии организационных изменений* / М. Грин, Э. Кемерон - М. : Добрая книга, 2006. - 360 с.
2. Каталевский Д. Ю. *Основы имитационного моделирования и системного анализа в управлении* / Д. Ю. Каталевский. - М. : МГУ, 2011. - 304 с.
3. *Методология моделирования жизнеспособных систем в экономике: монография* / Ю. Г. Лысенко, В. Н. Тимохин, Р. А. Руденский и др. - Донецк : Юго-Восток, 2009. - 350с.
4. Мороз О.В. *Організаційно-економічні фактори управління якістю на підприємствах: [монографія]* / О.В.Мороз, Л.М.Ткачук. – Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2006. – 137с.
5. *Модель розвитку галузей економіки України: [моногр].* / за ред..С.О.Гуткевич. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – 472с.
6. Николаева О.Е. *Стратегический управленческий учет*/О.Е.Николаева, О.В.Алексеева. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 304с.

7. Соколовська З. М. *Комп'ютерне моделювання складних економічних систем і монографія/ З. М. Соколовська, О. А. Клепікова. – Одеса: Астропринт, 2011. - 502 с.*
8. Фатхутдинов Р.К. *Разработка управленческого решения – М.: Экономика, 2000. - 489 с*
9. Chorney R. K. *Control of Spatially Structured Random Processes and Random Fields with Applications / Ruslan K. Chorney, Hans Daduna, Pavel S. Knopov. — New York: Springer Science + Business Media, Inc., 2006. — 261 p*
10. Chorney R. K. *Control of Spatially Structured Random Processes and Random Fields with Applications / Ruslan K. Chorney, Hans Daduna, Pavel S. Knopov. — New York: Springer Science + Business Media, Inc., 2006. — 261 p.*

УДК 332.1

Білик В.В.,

*к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту,
Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет», м. Черкаси*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

У статті викладено порядок формування організаційно-економічного механізму стимулювання інфраструктурного розвитку регіону, визначено його основні елементи. Запропоновано пріоритетні напрями розвитку регіонів України в сучасних умовах господарювання, а також основні напрямки регіональної кооперації.

Ключові слова: регіон, інфраструктурний розвиток, організаційно-економічний механізм розвитку регіону.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ СТИМУЛИРОВАНИЯ ИНФРАСТРУКТУРНОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА

Билык В.В.

В статье изложен порядок формирования организационно-экономического механизма стимулирования инфраструктурного развития региона, определены его основные элементы. Предложены приоритетные направления развития регионов Украины в современных условиях хозяйствования, а также основные направления региональной кооперации.

Ключевые слова: регион, инфраструктурное развитие, организационно-экономический механизм развития региона.

ORGANIZATIONAL-ECONOMIC PROMOTION MECHANISM OF REGIONAL INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT

Bilyk V.

The procedure of forming the organizational and economic mechanism for stimulating the regional infrastructural development and its main elements are described in the article. The main directions of Ukrainian regions development and trends of their cooperation are proposed.

Keywords: region, infrastructural development, organizational and economic regional development mechanism.

Постановка проблеми. Визначальною тенденцією двадцять першого століття є зростання ролі регіонів в забезпеченні сталого суспільного розвитку. Значна варіативність рівня та динаміки розвитку регіонів України обумовлює суттєві відмінності в рівні та якості життя населення, тому першочергової уваги потребує розв'язання завдання удосконалення наукових засад регіонального розвитку, що мають враховувати регіональні особливості та потенціал, загальні тенденції сучасності та дозволятимуть нівелювати регіональні відмінності й створити рівні умови розвитку для всіх регіонів країни.

Вирішення цього завдання неможливе без глибокого аналізу стану регіонів, формування механізмів, моделей та інструментів, що відображають специфіку територій та забезпечують їхній розвиток у контексті системної модернізації економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний науковий внесок у вирішення багатоаспектних проблем регіонального розвитку зробили вітчизняні та зарубіжні вчені: З. С. Варналій, О. Г. Гранберг, М. І. Долішній, Т. М. Качала, І. О. Мінаков, С. А. Мохначов, О. Ф. Новікова, О. С. Пчелінцев, Дж. Фрідман, Л. Г. Червова, Л. Г. Чернюк, М. Г. Чумаченко та ін.

Відаючи належне теоретичній та практичній цінності наукових досліджень, слід зазначити, що потребують подальшої систематизації та удосконалення наукові підходи до формування ефективних механізмів та інструментів регіонального, зокрема інфраструктурного розвитку, особливо з огляду на сучасні умови господарювання.

Метою статті є встановлення пріоритетів регіонального розвитку, визначення сутності організаційно-економічного механізму стимулювання інфраструктурного розвитку регіону та виокремлення його основних елементів.

Основні результати дослідження. В сучасних умовах господарювання одним з пріоритетних напрямів регіонального розвитку повинні бути: формування інфраструктурних мереж (виробничо-господарських, соціальних, культурних, інформаційних); регіональна інтеграція (кооперація в галузі освіти і НДДКР; співпраця при реалізації інфраструктурних проектів; створення єдиних служб для моніторингу стану соціально-економічного розвитку регіональних господарств та територій; розвиток кластерів).

Механізм стимулювання регіонального інфраструктурного розвитку за своєю сутністю представляє спосіб трансформації господарських взаємовідносин суб'єктів у напрямі узгодження інтересів і вирішення суперечностей, що виникають між ними в процесі господарської діяльності. Структурний аспект даного механізму передбачає виділення таких блоків: визначення суб'єктами інтегральної мети, конкретизованої у вигляді «дерева цілей» за сферами і рівнями; реалізацію цілей відповідними методами та інструментами досягнення цілісного інфраструктурного впливу на господарський простір регіону; виявлення необхідних і достатніх джерел інвестиційних та бюджетних надходжень, які дозволяють досягти поставлених цілей і завдань; діагностику і моніторинг результатів просування до цілісного інфраструктурного обслуговування (рис. 1).

В якості суб'єктів механізму стимулювання регіонального інфраструктурного розвитку виступають регіональні органи влади, а також підприємства та організації, що взаємодіють заради надання та отримання послуг для забезпечення необхідних умов відтворення та життєдіяльності на території регіону. Суперечливість цього механізму зумовлена тим, що інфраструктура створює позитивні і негативні зовнішні ефекти одночасно. Наприклад, будівництво автомобільної магістралі в регіоні зменшує час доставки вантажів, пасажирів, прискорює економічні процеси, сприяє вирішенню соціальних проблем прилеглих територій, інтенсифікує міжрегіональні та територіальні зв'язки, стимулює розвиток сфери дозвілля (будівництво готелів, кемпінгів).

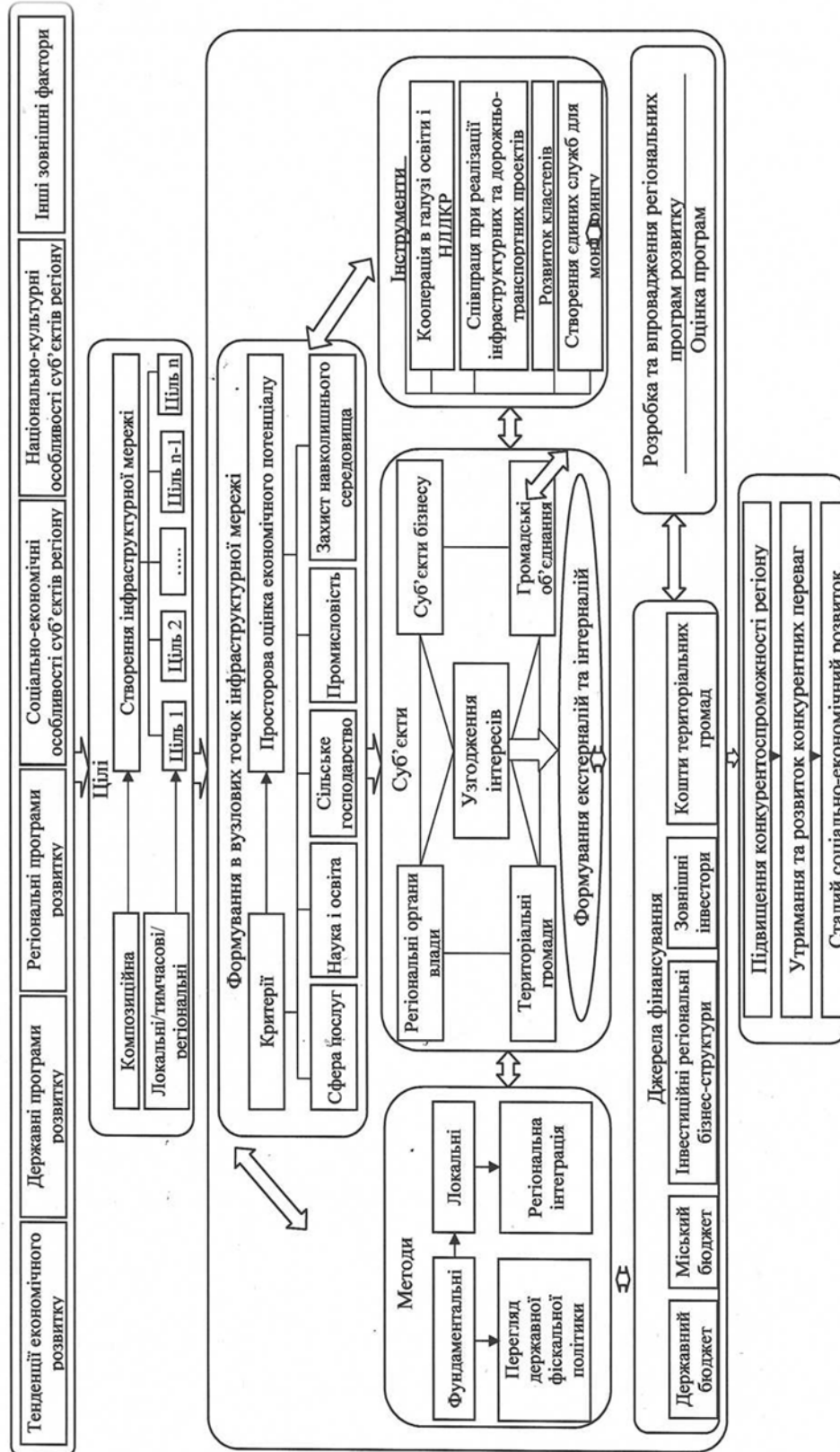

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм стимулювання інфраструктурного розвитку регіону.*

*авторська розробка

Цілі механізму стимулювання розвитку інфраструктури регіону детермінуються низкою факторів, що утворюють своєрідний каркас, в якому основними виступають: об'єктивні тенденції економічного регіонального розвитку, програми розвитку країни, соціально-економічні, національно-культурні особливості суб'єктів регіону, а також зовнішні фактори. Таким чином, цілі з одного боку є результатом або композиційним ефектом, який виявляється сформованим вектором об'єктивних тенденцій зовнішнього середовища, а з іншого – визначальним чинником для інших елементів.

При цьому виділяють головну або композиційну мету та локальні, тимчасові і регіональні цілі [1]. Композиційна мета механізму стимулювання розвитку регіональної інфраструктури пов'язана зі створенням інфраструктурної мережі, що забезпечує оптимізацію зовнішніх ефектів взаємодії господарських суб'єктів в інтересах регіонального розвитку. Локальні цілі визначають напрямок розвитку інфраструктури на конкретних територіях і забезпечують підтримку композиційної мети.

В жодному з регіонів України внутрішні резерви підвищення конкурентоспроможності та стійкості економіки сьогодні повністю не реалізовані, хоча для цього в регіонах наявних необхідний ресурсний потенціал. Основною проблемою низької ефективності реалізації ресурсного (в т.ч. людського) потенціалу є відсутність ефективних комунікацій і, в першу чергу, нерозвиненість виробничої, транспортної та господарської інфраструктури.

Аналіз забезпеченості регіонів різними видами інфраструктури показує, що найістотніше впливають на міжрегіональну диференціацію темпів зростання валового регіонального продукту відмінності в забезпеченості транспортною інфраструктурою. Основні дисбаланси між розвитком регіонів та транспортної інфраструктури полягають у наступному: намітилося відставання темпів розвитку транспортної та енергетичної інфраструктури в найбільших міських агломераціях від темпів зростання самих агломерацій; недостатній розвиток мережі морських портів, здатних забезпечити повноцінну інтеграцію вітчизняної економіки у світову; практична відсутність в регіонах великих аеропортів-хабів, нерозвиненість мережі регіональних аеропортів та міжрегіональних зв'язків; недостатня пропускна здатність і невисока якість автомобільних доріг, відсутність автодорожніх об'їздів великих міст – регіональних центрів, нерозвиненість системи сучасних високошвидкісних видів транспорту; відсутність сучасних прикордонних переходів, що забезпечують повноцінну економічне взаємодія прикордонних територій з країнами ЄС.

Очевидно, що наявний в регіоні виробничий та економічний потенціал може бути ефективно використаний за умови розвитку сучасної системи комунікацій і, в першу чергу, виробничої та господарської інфраструктури. Для побудови інфраструктурної мережі необхідно визначити її вузлові точки чи вершини мережі, а критеріями для їх ідентифікації можуть бути використані результати просторової оцінки економічного потенціалу. Інфраструктурна мережа регіону повинна ґрунтуватися на розвитку таких сфер діяльності, як наука, освіта, сфера послуг, сільське господарство, промисловість, енергопостачання, захист навколишнього середовища, що дозволить забезпечити високу ефективність реалізації регіонального економічного потенціалу.

У міжнародній практиці випробувані десятки методів для вирішення економічних проблем окремих регіонів [1;2;4;7;10]. Виходячи з наявного досвіду, всі існуючі методи можна поділити на фундаментальні, що призводять до зміни системи, і локальні, які побудовані на

використанні інструментів та механізмів функціонування окремих структур соціально-економічної системи (не змінюють регіональні системи). До фундаментальних методів відносять: зміну адміністративно-територіального розподілу, радикальний перегляд фіскальної політики держави тощо. До локальних методів відносять: регіональну політику, регіональний маркетинг-менеджмент, кластерну або промислово політику [3]. Вважається, що використання методів цих груп по різному впливають на динаміку регіонального розвитку, хоча всі вони, в кінцевому рахунку, мають за мету підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіону. Однак, методи першої групи напряду впливають на конкурентні переваги регіону (податкові та митні пільги, вартість робочої сили, рівень амортизації виробничих об'єктів). Що ж стосується методів другої групи, то їх прийнято відносити до «м'яких» і вони включають такі напрямки, як будівництво об'єктів соціальної інфраструктури, формування іміджу регіону тощо. У дослідників немає єдності щодо того, якій групі методів слід віддавати перевагу: одні віддають перевагу фундаментальним, які здатні суттєво вплинути на соціально-економічний розвиток регіону, а інші – навпаки, вважають такі методи неефективними в силу того, що вони не вирішують регіональні проблеми.

На наш погляд, тут слід застосувати дуалістичний підхід та визначити регіональну інтеграцію актуальним шляхом розвитку регіонів. Внутрішньо- та зовнішньо регіональна інтеграція, за наявності суттєвих соціально-економічних диспропорцій, передбачає не лише взаємодоповнення, а й об'єднання загальних ресурсів з метою підвищення загальної конкурентоспроможності регіону.

Доцільно запропонувати наступні основні напрямки регіональної кооперації: кооперація в галузі освіти і НДДКР; співпраця при реалізації інфраструктурних та дорожньо-транспортних проєктів; створення єдиних служб для моніторингу стану соціально-економічного розвитку регіональних господарств та територій; розвиток кластерів.

При створенні кластерів може бути застосований один з підходів: класичний – формування кластерів ведеться знизу, за рахунок ініціативи товаровиробників (прикладом такої організації є кластери у багатьох західних країнах); модерністський – полягає в активній участі держави у формуванні кластерів (активно використовується в країнах, що розвиваються); змішаний – передбачає спільну участь держави та бізнесу в різних варіаціях (використовується переважно в країнах Азії) [6].

Висновки. Використання розробленого організаційно-економічного механізму стимулювання регіонального інфраструктурного розвитку забезпечить досягнення успіху та прискорить реалізацію на рівні регіону одного з пріоритетних напрямів – формування інфраструктурних мереж.

1. Варналій З. С. *Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку* : [монографія] / Варналій З. С., Мокій А. І., Новікова О. Ф. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.

2. Гранберг А. Г. *Основы региональной экономики* : учебник для вузов /А. Г. Гранберг. – М. : ГУВШЭ, 2000. – 495 с.

3. Долишній М. І. *Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети* : [монографія] / М. І. Долишній ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – К. : Наукова думка, 2006. – 512 с.

4. Качала Т. М. *Методологічні основи організації управління інтеграційними процесами в регіоні : [монографія] / Т. М. Качала, В. В. Кондратюк. – Черкаси : Вид-во Чабаненко Ю. А., 2009. – 252 с.*
5. Минаков И. А. *Экономическая география и регионалистика / И. А. Минаков, С. К. Неуймин. – М. : Колос, 2008. – 264 с.*
6. Мохначев С. А. *Тенденции кластеризации в региональной хозяйственной системе / С. А. Мохначев, Е. С. Мохначева // Региональная экономика: теория и практика. – 2009. – № 8. – С. 49–52.*
7. Пчелинцев О. С. *Региональная экономика в системе устойчивого развития / О. С. Пчелинцев ; Ин-т народнохоз. прогнозир. РАН. – М. : Наука, 2004. – 258 с.*
8. *Развитие производственной сферы региона: теоретические и практические аспекты государственного регулирования / Н. Г. Чумаченко, Л. Г. Червова, Л. М. Кузьменко и др. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2007. – 367 с.*
9. *Регіонально-просторові економічні системи України: методологія і сучасна практика формування / Чернюк Л. Г., Фащевський М. І., Пена Т. В. та ін. – К. : РВПС України НАН України, 2010. – 387 с.*
10. *Friedmann J. Regional development policy / J. Friedmann– Boston: Mass. Inst. Techn, 1966. – 458 p.*

УДК 65.018:334.72

Матвєєв В.В.,

к.е.н., професор, директор Інституту економіки та менеджменту,
Національний авіаційний університет, м.Київ

ЗНАЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ

В статті розглянуті питання управління якістю продукції на основі впливу функції мотивації. Визначено особливості мотивації працівників для підвищення якості продукції. Розглянуто основи інноваційного розвитку підприємств та визначено як матеріальне та моральне стимулювання персоналу впливає на ефективність їх діяльності.

Ключові слова: інновації, мотивація, оплата праці, продукція, стимулювання, управління, якість.

ЗНАЧЕНИЕ МОТИВАЦИИ В УПРАВЛЕНИИ КАЧЕСТВОМ ПРОДУКЦИИ

Матвеев В.В.

В статье рассмотрены вопросы управления качеством продукции на основе влияния функции мотивации. Определены особенности мотивации работников для повышения качества продукции. Рассмотрены основы инновационного развития предприятий и определено как материальное и моральное стимулирование персонала влияет на эффективность их деятельности.

Ключевые слова: инновации, качество, мотивация, оплата труда, продукция, стимулирование, управление.

VALUE OF MOTIVATION IN PRODUCT QUALITY MANAGEMENT

Matveev V.

In article product quality management questions on the basis of influence of motivation function are considered. Features of workers motivation for production improvement of quality are defined. Basics of enterprises innovative development are covered and is defined as material and moral incentive of the personnel influences activity efficiency.

Keywords: compensation, innovations, management, motivation, production, quality, stimulation.

Постановка проблеми. Обмеженість ресурсів, які можуть бути використані в процесі виробництва зумовлюють появу питання альтернативності їх використання та пошуку найкращого шляху поєднання, які значно залежать від форми власності на фактори виробництва та від механізму прийняття управлінських рішень. Загострення конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках діяльності підприємств формують необхідність переходу до стратегії комплексного забезпечення якості продукції, що базується на досягненні довгострокового балансу інтересів власника підприємства, суспільства та працівників, а врахування інтересів усіх зацікавлених сторін стає обов'язковою умовою результативного вирішення проблеми. Вищезазначене обумовлює

необхідність обґрунтування ролі власності в управлінні якістю продукції з метою визначення можливих результатів.

Аналіз попередніх досліджень. Загальні підходи до підвищення рівня якості продукції та ефективності управління нею розроблені у працях таких вчених як Л.Григорьев [1], Х.Куме [3], Ж.Сіднева [5], Л.Скрипко [6] та ін. Особливу увагу у своїх працях питанню мотивації працівників в управлінні якістю приділяють В.Кабанов [2] та Д.Попов [4]. Недостатньо розглянутими залишаються питання впливу власності на управління якістю продукції підприємств.

Метою дослідження є визначення значення мотивації в управлінні якістю продукції підприємств на сучасному етапі розвитку.

Основні результати дослідження. Проблема підвищення якості продукції, робіт та послуг є найбільш важливою у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств вітчизняної промисловості, адже співвідношення між якістю та ціною продукції, що виробляється підприємством є основним критерієм вибору споживача. Готовність підприємств здійснювати масштабні перетворення з впровадження стратегій підвищення якості продукції залежать від їх місій та корпоративних цінностей. Одним із найбільш важливих факторів формування напрямів стратегії є особистісні переваги власників підприємства. Права власності визначають економічні відносини та є основою визначення цілей, задач, форм та методів управління суб'єктами господарювання, якості їх продукції, стимулів до інноваційного розвитку.

Дослідження деяких вчених [7, с.117] свідчать, що в сучасних умовах найбільш гнучкою та ефективною є приватна форма власності, проте питання раціональної організації та управління нею продовжує залишатись актуальним. Головною вимогою, що визначає якість власності зі сторони власника є можливість забезпечення необхідного рівня доходу від наявної власності або від її реалізації. Цей рівень, за умов ефективної діяльності підприємства, повинен бути не нижчим середньої норми доходності на ринку капіталу, при необхідності відшкодування підвищеного підприємницького ризику, пов'язаного зі специфікою діяльності підприємства, а також інфляційні втрати. Це можливе на основі переходу від короткострокових вимог до організації діяльності, до інтегрального поняття якості на основі якого формується довгострокова стратегія підвищення якості продукції підприємств. Зміна менталітету власників повинна ґрунтуватись на усвідомленні зв'язків між якістю продукції, що випускається, вмотивованістю працівників до продуктивної праці, іміджем підприємства та статусом її власника.

Процес формування та забезпечення якості продукції тісно пов'язаний з персоналом, безпосередньо зайнятим у процесі виробництва продукції. Заходи стимулювання працівників в діючих на підприємствах системах управління якістю використовуються в недостатньому обсязі: премії, як правило, не відображають вклад працівника в забезпечення якості продукції, а серед заходів стимулювання переважають штрафи на появу продукції невідповідної якості (браку).

Мотивація – процес цілеспрямованого формування у працівників зацікавленого ставлення до праці та його результатам. Тому, важливим фактором, що впливає на якість продукції є врахування потреб найманих працівників, які вступають у трудові відносини з роботодавцем для задоволення власних потреб, в першу чергу на основі матеріальних

стимулів. Кожен власник повинен при визначенні розміру оплати праці враховувати витрати на відтворення робочої сили, вірно визначати мінімально допустимі розміри оплати праці, відповідно до об'єктивних вимог сучасності. Чим менш повно заробітна плата забезпечує базові потреби працівника, тим менше для нього важать мотиви до саморозвитку, що впливає на зниження вкладу працівника в інтелектуальну складову вартості підприємства, знижує ефективність його функціонування і тим самим негативно впливаючи на якість кінцевої продукції.

Трудова активність працівників змінюється в залежності від стадії їх трудової кар'єри. Тому уваги власників підприємств потребують вимоги працівників до поваги, визнання та групової приналежності, які задовольняються як частково грошовими засобами (засновані на принципах справедливої рівної оплати за однакову працю, диференціації оплати в залежності від якості, складності та результативності праці), так і відмінностями у статусі (посада, кваліфікаційні розряди, звання, тощо). Прагнення до самореалізації висуває нові цілі, що насамперед проявляється в пошуку та освоєнні принципово нового, генерування нових ідей та підходів, з подальшим їх впровадженням у виробництво. Окрім вертикальної ротації є можливою горизонтальна перестановка працівників, або організація робочих груп із співробітників різних відділів для вирішення тієї або іншої проблеми як форма стимулювання. Це дозволить зменшити рутинність в роботі та виявити здібності до раціоналізаторства, вирішення нестандартних завдань, а також налагодить взаємовідносини між працівниками. Система комунікацій між окремими індивідуумами та їхніми співтовариствами є визначальною у розвитку підприємств.

Проведений аналіз показав, що преміальна форма оплати праці для мотивації працівників має наступні переваги:

- враховує результати та сприяє зацікавленості працівників;
- призводить до того, що працівник поєднує власні цілі та цілі діяльності підприємства [4, с.68].

Одним із найбільш ефективних способів мотивації управлінської праці є передача у власність працівника частини власності підприємства, - наприклад через акції - , що дозволяє йому бути більш вмотивованим до досягнення загального успіху. Це сприяє поєднанню вимог різних суб'єктів до якості власності та за рахунок більш високої мотивації до досягнення результату підвищити якість управлінських рішень, та кінцевої продукції.

В ході дослідження виявлено вплив мотивації працівників на якість продукції. Зокрема, досвід іноземних компаній показує, що на підприємствах, орієнтованих на набір матеріально мотивованих працівників, переважають проекти, розраховані на короткостроковий ринковий успіх, та знижується доля фундаментальних перспективних досліджень, тому якість продукції має тенденцію до зниження у перспективі [4,с.66-68]. Компанії, діяльність яких спрямована на забезпечення довгострокової лояльності працівників шляхом задоволення більшості потреб, визначених у піраміді Маслоу, мають можливість планомірного стратегічного розширення асортименту продукції, підвищуючи тим самим інтегральну якість продукції. На сучасних підприємствах повинні формуватись умови трансформації індивідуальних та колективних ідей у соціально значущі та економічно вигідні проекти: від їх генерації до запровадження. Відповідно, власниками підприємств доцільно заохочення ініціатив працівників, що забезпечуватимуть:

- зростання доходів підприємства від усіх видів діяльності;
- розробку нових методів та технологічних процесів, та їх впровадження в процес виробництва;
- економію матеріальних, енергетичних ресурсів, та скорочення витрат на виробництво продукції;
- підвищення якості продукції, робіт та послуг;
- суміщення професій, освоєння суміжних професій та посад;
- самостійне підвищення кваліфікації, приріст професійних знань та умінь працівників.

Якість життя, яка базується на зростанні можливостей задоволення потреб та концепції всебічного розвитку особистості, є важливою умовою зростання продуктивності праці та виготовлення продукції належної якості. Якщо підприємство стає генератором нових ідей, в результаті яких створюється нова якість та нова продукція, то здатність адаптуватись до мінливих умов зовнішнього середовища швидше за конкурентів стає вагомою конкурентною перевагою. Прагнення до нововведень дає змогу швидко реагувати на змінювані зовнішні умови, а нерідко і змінювати їх. Вміло використовувані знання дають змогу знизити вкладення в наявні чинники виробництва і домогтися принципово нових, істотно поліпшених результатів. Інтелектуальний капітал перетворюється у основний ресурс сучасної економіки, цінність якого постійно зростає. Нові знання і технології як основні джерела високотехнологічного виробництва змінюють ставлення до власності, адже мають властивість розподілятися між користувачами без втрат початкової вигоди для їх власника.

Також повинні змінюватись взаємовідносини з постачальниками та споживачами. Орієнтація працівників на використання інтегрального поняття якості власності залучає підприємство та його клієнтів у коло позитивного взаємозв'язку: підприємство отримує можливість перейти до довгострокового планування асортиментного ряду; якість продукції як вона сприймається споживачами, підвищується, що дає можливість підвищення маржинального прибутку.

Висновки. Проведений аналіз показав, що побудова гнучких умов створення цінностей на основі відносин власності дозволяє значно підвищити ефективність діяльності та здійснювати інноваційний розвиток вітчизняних підприємств, забезпечувати організацію виробництва продукції високої якості з відносно низькою собівартістю одиниці продукції.

1. Григорьев Л. Системы менеджмента качества: цели, проблемы, компьютеризация, проект внедрения / [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.big.spb.ru/publications/bigspb/qualiti/syst_meng_qual.shtml

2. Кабанов В.Н. Управление дополнительным уровнем мотивации кадров на предприятии // Управление персоналом. 2008.- № 4(182). - С. 77-81

3. Кумэ Х. Статистические методы повышения качества / Х. Кумэ; пер. с англ. и доп. Ю. П. Адлера, Л. А. Коноровой ; под ред. Х. Кумэ. — М. : Финансы и статистика. — 1990. — 304 с.

4. Попов Д.Е. Мотивация руководителей как фактор выполнения стратегии предприятия // Менеджмент в России и за рубежом. - 2012.- № 3.- С. 56-74

5. Сіднева Ж.К. *Актуальні проблеми в сфері управління якістю / Сіднева Ж.К. // Актуальні питання розвитку сучасної економіки» Частина 2: колективна монографія. – Умань: Видавець «Сочинський», 2011. –344 с.*

6. Скрипко Л. Е. *Проблемы оценивания результативности процессов в СМК/ Л.Е. Скрипко // Методы менеджмента качества. — 2007. — № 11. — С. 28-34.*

7. Турдыкулов А.А. *Феномен открытых инноваций и формирование сетей знаний / А. А. Турдыкулов // Управление общественными экономическими системами. - 2011. - № 2. – С.111-114.*

УДК 338.27

Медведєв М.Г.,*д. тех. н., професор кафедри вищої математики,***Романенко В.М.,***к. фіз.-мат. н., доцент кафедри вищої математики,***Шоха В.П.,***асистент кафедри вищої математики,**Національний університет харчових технологій, м. Київ***СЕРВИС-МЕНЕДЖМЕНТ: ЗАДАЧИ ТА МОДЕЛИ**

В статті досліджено питання розробки ефективних методів оптимізації управління в сфері обслуговування. Розглянуто застосування економіко-математичного моделювання в сервіс-менеджменті. Проаналізовано використання нових інформаційних технологій в сервісному секторі.

Ключові слова: управління, ефективність, моделювання, методи.

СЕРВИС-МЕНЕДЖМЕНТ: ЗАДАЧИ И МОДЕЛИ**Медведев Н.Г, Романенко В. Н., Шоха В.П.**

В статье исследованы вопросы разработки эффективных методов оптимизации управления в сфере обслуживания. Рассмотрены применения экономико-математического моделирования в сервис-менеджменте. Проанализировано использование новых информационных технологий в сервисном секторе.

Ключевые слова: управление, эффективность, моделирование, методы.

SERVICE MANAGEMENT: PROBLEMS AND MODELS**Medvedev N., Romanenko V., Shoha V.**

The article investigates the question of development of efficient methods to optimize the management of the service. Consider use of economic-mathematical modeling in service management. Analyzed using for new information technologies in the service sector.

Keywords: management, effectiveness, design, methods.

Постановка проблеми. Збільшення споживання послуг в країнах з високорозвиненою промисловістю є одним із найзначніших явищ економічного життя ХХІ століття. Споживання послуг на сьогоднішній день переважає над споживанням численних матеріальних благ.

Фірми зі сфери надання послуг стикаються з необхідністю розгляду трьох основних моделей [2] управлінських задач:

1. Диференціювання своїх пропозицій і надання послуг від аналогічних послуг, що пропонуються конкурентами.
2. Надання такої якості обслуговування, яка задовольняє або перевищує сподівання споживача.
3. Підвищення продуктивності праці, збільшення кількості послуг, без зниження їх

якості, стандартизація послуг, розробка методики ефективного обслуговування, заохочення споживачів до самообслуговування, використання сучасних технологій, зокрема, інформаційних.

Управлінські рішення в сфері послуг приймаються з урахуванням як можна більш раціонального використання ресурсів організації. Щоб оптимально розподілити ресурси, частіше за все приходиться приймати компромісне рішення. Для пошуку такого рішення в останні роки все частіше застосовують спеціально розроблені математичні методи, які зосереджені у науковому напрямку під назвою математичне програмування.

За допомогою математичного програмування вирішуються багато питань в сфері послуг: покращення процесу планування, розміщення філій по районах, оптимізація перевезень, розвиток довгострокового кадрового планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Математичні методи розв'язування задач оптимізації турбують людство досить давно, фактично, весь історичний розвиток математики є шлях до пошуку відповідних засобів. Одними з перших вчених-математиків, що визначили та досліджували задачі математичного програмування, були: Джон фон Нейман, який вивчав економічні моделі і довів теорему про матричні ігри; академік, лауреат Нобелівської премії з економіки Л.В. Канторович, що сформулював теорію і поставив ряд задач лінійної оптимізації і запропонував метод їх розв'язання, Дж. Данціг, «батько лінійного програмування» і автор популярного симплекс-методу, вчені-економісти: лауреат Нобелівської премії з економіки В.В. Леонт'єв, Р. Дорфман (який запропонував назву «математичне програмування») та лауреат Нобелівської премії з економіки Т. Купманс.

Нагромаджений досвід застосування математичного програмування до рішення економічних задач показує, що поряд з розробкою ефективних обчислювальних методів і засобів рішення цих задач, все більшу роль відіграють якісні методи дослідження їх властивостей, і особливо дослідження результатів розв'язання.

Метою статті є аналіз питань пов'язаних з управлінням в сфері обслуговування, виявлення проблем та розробка ефективних методів їх вирішення.

Основні результати дослідження. Матеріальне зростання суспільства досягається завдяки доданій вартості на природні ресурси. Існує багато організацій, які добувають сировину, додають вартість в процес її переробки і перетворюють сировину і матеріали в готові вироби. Однак, є й інші організації - ті, які займаються виробництвом і продажем товарів, а також організації, які підвищують вартість нашого життя через різноманітність нематеріальних активів, які вони надають. Продукція такого типу і називається послугами. Послуги не є матеріальними об'єктами. Вони можуть використовуватися чи втілюватися в матеріальні предмети, але самі не є такими. Основні характеристики послуг, що відрізняють їх від вироблених товарів: невідчутність, невіддільність від джерела, неможливість зберігатись надовго, непостійність якості.

Основна маса послуг виконується людьми, тому покупець і службова особа, яка надає послугу, змушені взаємодіяти. Отриманий результат залежить від їх спільних дій і від сприйняття покупця.

Непостійність якості у виконанні роботи особами, які надають послуги, а також різниця в сприйнятті покупців створюють значні проблеми для менеджерів, що працюють в сфері послуг. Важливим наслідком цього є те, що більшість послуг важко стандартизувати, бо кожний клієнт має відмінні бажання як до надання послуги, так і під час її надання. В більшості випадків порядок надання послуги визначає той, хто її виконує.

Непостійність якості результатів надання послуг ускладнює здійснення контролю і гарантій якості, отже, перетворює нормування продуктивності в проблему для менеджерів сервісних підприємств.

Сервісні підприємства і організації існують для того, щоб надавати послуги своїм клієнтам. Це основа їх місії, стратегії і політики. Система їх дій передбачає розробку пакетів послуг, способів їх надання, а також доставки до споживачів.

До інших функцій належить щоденна турбота про роботу самої системи: це розширення і поповнення ресурсів, для того, щоб "виробляти" послуги, а також затрати на навчання персоналу.

Кінцевою метою підприємства сфери послуг є збільшення кількості покупців. Роль менеджера в тому, щоб відслідковувати і контролювати процес обслуговування, що ґрунтується на зворотному зв'язку зі споживачами, для того, щоб впевнитися, що потреби покупців і уявлення обслуговуючого персоналу про ці потреби співпадають. Іншими словами, зворотний зв'язок з покупцями є своєрідною гарантією якості виконання робіт сервісним підприємством.

Сутність послуг можна описати такими загальними поняттями:

1. Сервіс - це та галузь, в якій кожна людина вважає себе спеціалістом. Всі ми думаємо, що точно знаємо, чого хочемо отримати від підприємства, яке працює в сфері обслуговування, і слід сказати, що протягом життя дійсно набуваємо значний досвід в цій області.

2. Висока якість виконання роботи ще не означає високої якості обслуговування. Так, якщо в майстерні якісно відремонтують будь-який побутовий прилад, але на ремонт піде більше тижня, то якість обслуговування не буде високою.

3. Для більшості послуг характерні як матеріальні, так і нематеріальні характеристики, які в сукупності створюють так званий пакет послуг (Service Package). Розробка такого пакету і управління ним повинно виконуватися методами, що відрізняються від тих, які використовуються при виробництві і розподілі товарів.

4. Послуги, які надаються в умовах тісного контакту з клієнтом, споживаються ним в процесі надання послуги, в той час, коли товари споживаються покупцями після завершення виробничого процесу.

5. Для ефективного управління підприємством, що працює в сфері обслуговування, необхідні всебічні знання маркетингу і операцій, а також досвід роботи з персоналом.

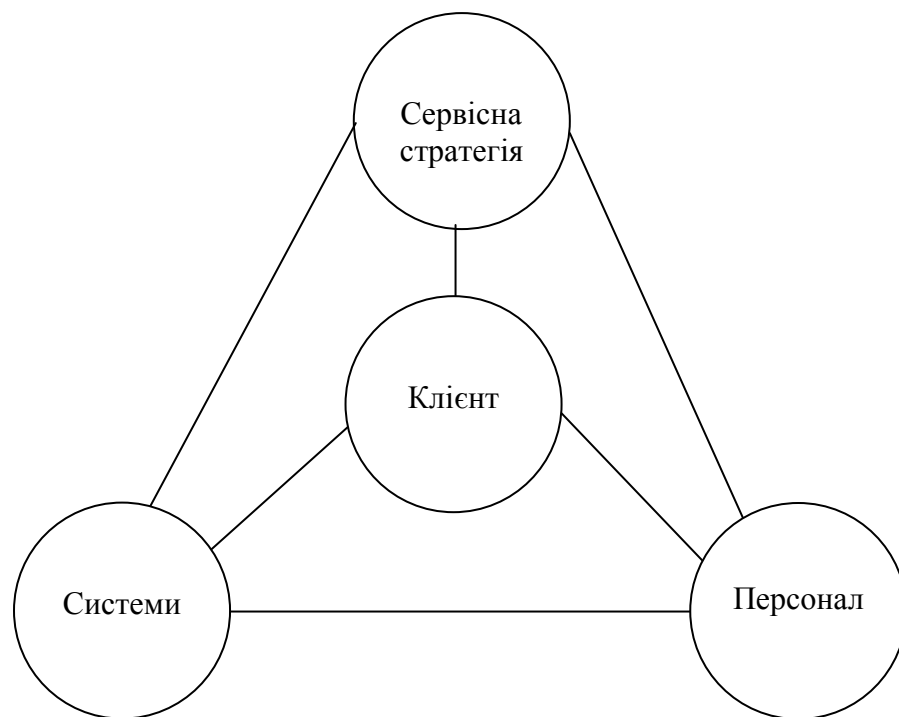
6. Процес надання послуг можна уявити у вигляді послідовних контактів клієнтів з сервісними організаціями різного виду: особистих, по телефону, із застосуванням електронних пристроїв.

Сервісний бізнес являє собою динамічну сферу бізнес-діяльності, основною метою якої є надання клієнтам певної конкретної послуги чи набору послуг при взаємодії з ними і часто з їх безпосередньою участю. Як приклад, можна назвати такі сервісні підприємства, як банки, лікарні, юридичні фірми, магазини роздрібною торгівлі і ресторани.

В рамках сервісного бізнесу можна виділити два типи обслуговування:

- обслуговування в середовищі сервісного підприємства;
- обслуговування в середовищі клієнта.

Для управлінського персоналу дуже важливі питання, які пов'язані з управлінням в сфері обслуговування. Сьогодні питання обслуговування розглядаються в тому ж аспекті, що й питання якості: центральним елементом будь-яких рішень і дій кожної сервісної організації є і повинен бути клієнт. Філософія обслуговування наочно відображена в «сервісному трикутнику», наведеному на рис. 1.

Рис. 1. Сервісний трикутник

Як видно з рис. 1, в центрі всіх елементів - сервісної стратегії, систем і обслуговуючого персоналу - знаходиться клієнт. Отже, якщо розглядати обслуговування таким чином, підтверджується загальновідома істина, що сервісна організація існує для того, щоб обслуговувати клієнта, а системи і обслуговуючий персонал - для того, щоб забезпечувати процес надання послуг.

Роль операцій в сервісному трикутнику першочергова. Вони визначають структуру сервісних систем і управління роботою обслуговуючого персоналу, який звичайно складає переважну більшість службовців великих сервісних підприємств.

Щоб зрозуміти роль операцій в сервісі, проведемо класифікацію послуг, для пояснення, який вплив на операції сервісної організації має клієнт.

Операційна класифікація послуг.

Як правило, сервісні організації класифікуються по типу послуг, які вони надають (фінансові, медичні, транспортні, юридичні і ін.). Хоч поділ на такі групи і зручний для подання сукупних економічних даних, але для операційного менеджменту [5] він не підходить, оскільки мало говорить про процес обслуговування. В промисловій сфері, на відміну від сервісної, для класифікації промислових операцій існують визначені терміни (наприклад, серійне виробництво чи неперервне виробництво), при використанні в промисловому середовищі вони відразу розкривають суть процесу. Ці ж самі терміни вживаються і для опису процесу обслуговування, але, щоб відобразити те, що в сервісі в виробничу систему включається споживач послуги (клієнт), необхідна додаткова інформація. Така інформація, яка відрізняє виробничу функцію однієї сервісної системи від іншої, полягає у встановленні ступеня контакту з клієнтом в процесі надання послуги. Ступінь контакту у даному випадку можна в загальному вигляді визначити як процентне відношення часу, протягом якого клієнт повинен знаходитися в сервісній системі, до загального часу, який займає весь процес його обслуговування. Звичайно, чим більше продовжується контакт сервісної системи зі споживачем послуги, тим вищий ступінь взаємодії між ними в ході процесу надання даної послуги.

При проектуванні сервісних організацій необхідно пам'ятати про одну відмінну особливість послуг: створити запас послуг неможливо, за рідким винятком, коли необхідно задовольняти попит в момент його виникнення. В зв'язку з цим критерій пропускної здатності в обслуговуванні стає першочерговим питанням. Таким чином, одним з найважливіших питань при проектуванні сервісного підприємства є питання пропускної здатності (потужності). Надмірна потужність веде до зайвих затрат, а недостатня потужність — до втрати клієнтів. В таких ситуаціях слід використовувати послуги маркетингу.

Потужним математичним інструментом для аналізу ситуацій, що часто зустрічаються в сервісних службах, є моделі черг. Ці моделі [1] дозволяють більш точно відповісти на такі питання, як, наприклад, скільки консультантів повинно працювати в залі чи скільки телефонних ліній слід мати в торговому підприємстві для замовлень товарів клієнтами по телефону. Такі моделі створюються за допомогою електронних таблиць.

Математичні методи розв'язування задач оптимізації турбують людство досить давно, фактично, весь історичний розвиток математики є шлях до пошуку відповідних засобів. Зокрема, виділення класу екстремальних задач, що визначаються лінійним функціоналом на множині, яка задається лінійними обмеженнями, слід віднести до 30-х років XX століття [3].

Нагромаджений досвід застосування математичного програмування до рішення економічних задач показує, що поряд з розробкою ефективних обчислювальних методів і засобів рішення цих задач, все більшу роль відіграють якісні методи дослідження їх властивостей, і особливо дослідження результатів розв'язання. Саме

цим завданням найбільш точно відповідає пакет програм MS Excel (його надбудова «Поиск решения»).

В зв'язку з ростом частки сервісу в загальній структурі світового ринку та в зв'язку із інформатизацією нашого суспільства все більшу роль почали відігравати задачі пошуку оптимальних рішень в різних сервісних задачах. Основним інструментом при рішенні цих задач є економіко-математичне моделювання - формальне описання економічного явища і його дослідження з допомогою математичного апарату.

Зупинимось на деяких основних проблемах економіко-математичного моделювання [7]. Будь-яка модель реального економічного процесу передбачає ідеалізацію і абстракцію, тобто це означає, що в кожному конкретному випадку слід дещо спростити постановку задачі і абстрагуватися від її специфіки. Ідеалізація і абстракція не повинні заходити дуже далеко від змісту задачі, щоб побудована модель не втратила істотних рис досліджуваного об'єкту, тобто була йому адекватна.

З другого боку, якщо побудувати надто складну модель, враховуючи всі особливості досліджуваного процесу, то це може втратити зміст моделювання, метою якого є - спростити постановку задачі, щоб легше було її досліджувати. Мистецтво економіко-математичного моделювання (і моделювання взагалі) полягає в тому, щоб врахувати якомога більше факторів по можливості простими засобами.

Значна кількість економічних і управлінських процесів досить добре і повно описується лінійними моделями: розподіл ресурсів, управління запасами, призначення, комунікації, розміщення.

Висновки. Основним елементом зниження вартості послуг, підвищення якості і швидкості виконання операцій, пов'язаних з наданням послуг, є здатність сервісного підприємства ефективно управляти потоком інформації і її обробкою. XXI століття "породило" інформаційну революцію. Поняття інформаційної революції пов'язане з бурхливим розвитком технологій, що забезпечують швидкі і дешеві методи передачі, обробки, зберігання і отримання інформації. Стрімкий розвиток електроніки призвів до того, що за останні роки в сервісному секторі економіки почали широко застосовувати найрізноманітніші нові інформаційні технології.

Всі описані вище методи ЕММ об'єднуються і являють собою автоматизовану версію виробничого процесу в сфері послуг, в якій три основних виробничі функції - проектування продукції і технологічного процесу, планування і управління та саме виробничий процес - забезпечується автоматизованими методами.

1. Вершинин О.Е. *Компьютер для менеджера: Уч. пос. для экон. сп. вузов.* - М.: Высш. шк., 1990. - 240 с.

2. Гуткевич С.О. *Модель розвитку галузей економіки України* :[моногр.]/ За ред.С.О. Гуткевич.- К.:НТУУ «КПІ», 2011.-472 с.

3. Долженков В.А. и др. *Практическая работа с Microsoft Excel 97.* - СПб.: Санкт-Петербург, 1998. - 272 с.

4. Майдебура Е.В. *Маркетинг услуг, Киев, ВИРА-Р, 2001.*

5. Мескон М. и др. *Основы менеджмента, 3-е изд.: Пер. с англ.* - М.: Дело,

2004.-720 с.

6. *Економічна енциклопедія: [у 3-х т.]. Т.2; за ред. С.В.Мочерного.-К.: Виданий центр «Академія», 2001.-848с.*

7. *Мур Дж. и др. Экономическое моделирование в Microsoft Excel, 6-е изд.:Пер. с англ. - М.: Изд. дом «Вильямс», 2004. - 1024 с.*

8. *Стонер Джеймс А.Ф., Долан Едвін Г. Вступ до бізнесу. Київ, Вид-во. ЄУФІМБ, 2000, 750 с.*

9. *Чейз Р. и др. Производственный и операционный менеджмент, 8-е изд.: Пер. с англ. - М.: Изд. дом «Вильямс», 2004. - 704 с.*

УДК 331.5:664

Панюк Т. П.,*здобувач кафедри міжнародної економіки,
Національний університет харчових технологій, м. Київ*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто сучасний стан молочної галузі Рівненської області. Проаналізовано стан обсягу виробництва молочної продукції за видами протягом 2008-2012 рр. Розкрито проблеми ринку молока та молочної продукції в області. Досліджено перспективи розвитку молочної галузі Рівненської області.

Ключові слова: аграрний сектор, харчова промисловість, молочні продукти, молочна галузь, ринок молока, ринок сировини, молочне скотарство, споживач.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МОЛОЧНОЙ ОТРАСЛИ РОВЕНСКОЙ ОБЛАСТИ

Панюк Т. П.

В статье рассмотрено современное состояние молочной отрасли Ровенской области. Проанализировано состояние объема производства молочной продукции по видам в течение 2008 - 2012 годов. Раскрыты проблемы рынка молока и молочной продукции в области. Исследованы перспективы развития молочной отрасли Ровенской области.

Ключевые слова: аграрный сектор, пищевая промышленность, молочные продукты, молочная отрасль, рынок молока, рынок сырья, молочное скотоводство, потребитель.

MODERN STATE AND PROSPECTS OF THE DAIRY INDUSTRY RIVNE REGION

Paniuk T.

The article describes the modern state of the dairy industry Rivne region. The state of the output of dairy products by type within 2008-2012. Solved the problem of the milk and dairy products in the region. Investigated the prospects of development of the dairy industry Rivne region.

Keywords: agriculture, food processing, dairy, dairy industry, dairy market, the market of raw dairy cattle, the consumer.

Постановка проблеми. Молочна промисловість Україна є великою галуззю, яка посідає важливе місце в структурі харчової індустрії. Молочна продукція є основним продуктом харчування та супутнім компонентом при виробництві різноманітних товарів харчової промисловості, зокрема, кондитерських та хлібобулочних виробів, дитячого харчування, соусів тощо. Забезпечення населення молоком та молокопродуктами, тісно пов'язане з розвитком молочного ринку області, функціонування якого залежить від якісної сировинної бази, стану виробництва, ринкової інфраструктури, платоспроможності споживачів. Це свідчить про важливість стабільного розвитку їх виробництва і збуту,

ефективного функціонування переробних підприємств, підвищення конкурентоспроможності. Отже, виникає потреба у періодичному аналізі поточної ситуації та визначенні перспектив розвитку молочної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідженні стану та розвитку молочної галузі зробили С. Гуткевич, Т. Мостенська, М. Пархомець, О. Романів, П. Саблук, Н. Скопенко, В. Топіка, О. Шубравська та інші.

Незважаючи на наявність значної кількості наукових публікацій окремі питання стану та перспектив розвитку галузі недостатньо вивчені та вимагають поглибленого дослідження.

Метою статті є сучасний стан молочної галузі Рівненської області та визначення напрямків для його розвитку.

Основні результати дослідження. Рівень розвитку харчової промисловості будь-якого регіону країни визначається результативністю функціонування аграрного виробництва. Від ефективності діяльності аграрного сектору економіки залежать обсяги сировини, що постачається, її якісні параметри, рівень собівартості та результативні показники діяльності переробних підприємств, конкурентоспроможність продовольчих товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках [1, с. 113]. В сфері агропромислового виробництва спостерігаються значні проблеми, які призвели до скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та їх реалізації, зниження її якісних характеристик [6, с. 7].

Однією з головних особливостей західного регіону є сприятливі умови для інтенсивного розвитку молочно-м'ясного скотарства. Водночас значно менше зосереджено галузей важкої промисловості - це зменшує рівень забрудненості навколишнього середовища і є доброю умовою для виробництва екологічно чистого молока, розвитку галузей молочної промисловості, зокрема виробництва молокопродуктів для дитячого, дієтичного харчування та експорту [4, с. 67].

За даними статистичної звітності на 01.01.2013 р. на території Рівненської області працювало 24 підприємства молочної галузі різних організаційно-правових форм власності: приватне підприємство «Смакосир», закрите акціонерне товариство «Ріал», приватне підприємство-продовольча компанія «Десна», товариство з обмеженою відповідальністю «Бімол», приватне акціонерне товариство «Володимирецький молочний завод», приватне підприємство фірма «Котигорошко», товариство з обмеженою відповідальністю «Демидівкамолоко», товариство з обмеженою відповідальністю Демидівський молокозавод, товариство з обмеженою відповідальністю «Укрмолпродукт», сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Агропослуги», сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Людинський», сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Молочний шлях - 2010», публічне акціонерне товариство «Зарічненський молокозавод», сільськогосподарський обслуговуючий кооператив багатофункціональний «Глинський», Товариство з Обмеженою Відповідальністю «Еко-дар», Товариство з Обмеженою Відповідальністю «Монашинські сири», Публічне Акціонерне Товариство «Дубномолоко», Публічне Акціонерне Товариство «Острозький молокозавод», Товариство з Обмеженою Відповідальністю «Радивилівмолоко», Мале Приватне Підприємство «Р.Т.Д.Сокіл», Товариство з Обмеженою Відповідальністю Виробничо-Торговельне Підприємство «Агропереробка», Товариство з Обмеженою Відповідальністю «Сарненський сир завод»,

приватне підприємство «Світайс», товариство з обмеженою відповідальністю виробничо - комерційна фірма «Явір».

Особливості формування ринку молока і молокопродукції зумовлюються тим, що виробництво та ринок збуту мають локалізований характер [7, с. 111]. Його ознаками є низька цінова еластичність попиту (тобто коливання цін суттєво не впливає на зміну обсягу купівель за наявності стабільного рівня доходів громадян), а також існування значної кількості споживачів із широким колом запитів.

Рівненський регіональний ринок виробництва молока характеризується зменшенням чисельності поголів'я корів на 9,1 тис. голів у 2012 році порівняно з 2008 роком [2], що в свою чергу провокує зменшення обсягів виробництва молока. Втрату інтересу до утримання великої рогатої худоби, зокрема корів, можна пояснити збільшенням цін на корми, електроенергію, техніку, паливно-мастильні матеріали, недостатньою підтримкою молочного тваринництва з боку державного сектору, щорічним зменшенням сільського населення працездатного віку. Рівень розвитку молочного скотарства суттєво залежить від стану та економіки кормовиробництва. Посівні площі області під кормовими культурами збільшились за останні п'ять років на 2,7 тис. га. Витрати кормів на одну умовну голову великої худоби збільшуються з 2008 року по 2012 рік з 26,15 до 26,88 ц. Продуктивність худоби, у господарствах всіх категорій, є основним результатом раціонального та правильного вигодовування, спостерігаємо збільшення цього показника у 2012 році на 21,6 кг. у порівнянні з 2008 роком не дивлячись на зменшення поголів'я корів, що покращує діяльність підприємств молочної галузі по виробництву деяких видів молочної продукції.

Від кількості поголів'я корів та якості вигодовування залежить стан діяльності та обсяг виробленої продукції молочними підприємствами Рівненської області [3, с. 48]. Протягом 2008-2012 років виробництво молока обробленого скоротилось на 718 т. (табл. 1).

Таблиця 1. Обсяг виробництва молочної продукції за видами в Рівненській області за 2008-2012 рр., т

Продукція	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Молоко оброблене	4539	4022	4530	3923	3821
Масло вершкове	1790	1552,1	1525	1757	2053
Спреди та суміші жирові	2093	989	1063	780	836
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	395	453	647	471	463
Сири жирні	8753,8	15005,6	15272,9	16631	14673
Продукти кисломолочні	3742	3369	4050	4155	4685

Джерело: складено на основі [2]

Проте не все вироблене молоко надходить на переробні підприємства. Близько половини обсягів виробництва молока залишається у виробників і використовується для

власного споживання, реалізується на споживчому ринку, згодовується тваринам, частина втрачається [8, с. 64].

Основні обсяги виробництва молока та його заготівлі зосереджені в особистих господарствах населення, майже 90% яких утримують по 1-2 корови, що перешкоджає впровадженню новітніх технологій утримання й годівлі тварин, а також їх належному ветеринарному обслуговуванню, а отже, у підсумку технологічно не дозволяє забезпечити отримання високоякісної молочної продукції. Так, молоко, вироблене у господарствах населення, відповідає вимогам лише другого гатунку, тоді як вироблене у великих сільськогосподарських підприємствах – у переважній більшості реалізується вищим і першим гатунком [9, с. 82].

Не дивлячись на скорочення виробництва молока обробленого, масло вершкове у 2012 році виробляється в більшій кількості ніж у 2008 році і складає 2053 т. Динаміка виробництва спредів та сумішей жирових підприємствами молочної галузі суттєво зменшується з 2008 року, що складає 2093 т. до 2011 року - 836 т. Спостерігаємо збільшення виробництва: сиру свіжого неферментованого та сиру кисломолочного на 68 т. у 2012 році порівняно з 2008 роком; виробництва сиру жирного до 14673 т. у 2012 році порівняно з 2008 роком на 5919,2 т.; продуктів кисломолочних на 943 т. у 2012 році порівняно з 2012 роком.

Сучасний стан галузі та показники виробництва деяких видів молочних продуктів Рівненської області у 2012 році вказують на поступовий розвиток галузі, не зважаючи на ряд проблем, що виникли на ринку сировини. У зв'язку зі значною конкуренцією на сировинному ринку виробництво готової молочної продукції все більшою мірою концентрується на великих підприємствах, які вкладають значні кошти в модернізацію виробництва, мобільно реагують на зміни кон'юнктури ринку, постійно збільшують свій асортимент та, щоб не втратити свою нішу ринку за умов сезонного дефіциту сировини, розширюють ринок збуту [5, с. 219].

Висновок. Аналіз сучасного стану та перспектив розвитку молочної галузі Рівненської області дозволяє зробити висновок, що ця ринкова ніша одна з найбільш динамічних та рентабельних, а, отже, і найбільш перспективних. Для розвитку підприємств молочної галузі, необхідно суттєво прискорити розвиток молочного скотарства та забезпечити його якісним вигодовуванням, оскільки від цього залежить стан сировинної бази. Це дозволить підприємствам Рівненської області виробляти молочну продукцію кращої якості та у більших об'ємах.

Також підприємства повинні збільшувати та розширювати свій асортимент, виводячи нові продукти з молочною або кисломолочною основою включаючи корисність продукту за рахунок залучення кваліфікованих кадрів та підвищення фаху власного персоналу. Щоб не втратити свою нішу ринку за умов сезонного дефіциту сировини потрібно розширювати ринок збуту за рахунок експортних поставок.

1. Гуткевич С. О. *Инвестиционная привлекательность аграрного сектора экономики* : моногр. / за ред. С. О. Гуткевич. – К.: Изд-во Европ. ун-та., 2003. – 251 с.

2. *Державна служба статистики України [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Мостенська Т. Л. Стан і проблеми розвитку ринку молочних продуктів в Україні / Т.Л. Мостенська // Економіка АПК. – 2004. — № 3. — С.46-50.
4. Пархоμεць М. К. Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах : моногр. / М. К. Пархоμεць. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 346 с.
5. Романів О. Я. Формування регіонального ринку молока та молочної продукції Рівненської області / О. Я. Романів, Н. В. Ляльчук : зб. наук. пр. „Вісник Національного університету водного господарства та природокористування”. — Вип. 2 (50). — Рівне : НУВГП, 2010. — С. 217 — 222.
6. Саблук П. Т. Состояние и перспективы развития агропромышленного комплекса Украины / П. Т. Саблук // Экономика Украины. - 2008. - №12. - С. 4-18.
7. Скопенко Н. С. Сучасні тенденції розвитку молочної галузі України / Н. С. Скопенко // Вісник ЖДТУ. – 2011. – №2 (56). – С. 110-114.
8. Топіка В. І. Ринок молока та молокопродуктів в Україні / В. І. Топіка // Вісник аграрної науки. – 2005. – №8. – С. 64-72.
9. Шубравська О. В. Розвиток ринку молока і молочної продукції: світові тенденції і вітчизняні перспективи / О. В. Шубравська // Економіка і прогнозування. – 2008. – №2. – С. 81-88.

УДК 658.562

Труш Ю. Л.,

*к.е.н., доцент кафедри прикладної економіки,
Національний університет харчових технологій, м. Київ*

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ КОРИГУВАЛЬНИХ ТА ПОПЕРЕДЖУЮЧИХ ЗАХОДІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Управління якістю готової продукції – багатопланова проблема, розв'язок якої передбачає застосування системного підходу до вирішення задач щодо забезпечення належної якості сировини та матеріалів, відповідного технічного стану обладнання та високої кваліфікації людських ресурсів. Результати проведених досліджень вказують на наявність суттєвих втрат від браку та низької якості продукції на підприємствах хлібопекарської галузі. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне запропонувати перспективні напрямки для ефективного управління якістю продукції, що виступають попереджувальними та коригувальними діями в системі управління якістю.

Ключові слова: підприємство, система управління якістю, коригувальних заходи, попереджувачі заходи, ефективність.

ОБОСНОВАНИЕ ПРОВЕДЕНИЯ КОРРЕКТИРУЮЩИХ И ПРЕДУПРЕЖДАЮЩИХ ДЕЙСТВИЙ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ПРОДУКЦИИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ХЛЕБОПЕКАРНОЙ ОТРАСЛИ

Труш Ю. Л.

Управление качеством готовой продукции – многоплановая проблема, решение которой предусматривает применение системного подхода к решению задач относительно обеспечения надлежащего качества сырья и материалов, соответствующего технического состояния оборудования и высокой квалификации человеческих ресурсов. Результаты проведенных исследований указывают на наличие существенных потерь от нехватки и низкого качества продукции на предприятиях хлебопекарной отрасли. В связи с этим считаем целесообразным предложить перспективные направления, для эффективного управления качеством продукции, выступающие предупредительными и корректирующими действиями в системе управления качеством.

Ключевые слова: предприятия, система управления качеством, корректирующие действия, предупреждающие действия, эффективность.

A GROUND LEAD THROUGH OF CORRECTING AND WARNINGS ACTIONS IN QUALITY MANAGEMENT SYSTEM OF BAKING INDUSTRY ENTERPRISES

Trush Y.

A quality management of the prepared products is problem, which decision is foreseen by application of approach of the systems to the decision of tasks in relation to providing of the

proper quality of raw material and materials, proper technical state of equipment and high qualification of human capitals. The results of the conducted researches specify in the presence of substantial losses from a shortage and low quality of products on the enterprises of baking industry enterprises. In this connection deem it wise to offer perspective directions, for the effective quality management of products that come forward preventive and correcting actions in control system by quality.

Keys words: enterprises, quality management system, correcting actions, warnings actions, efficiency.

Постановка проблеми. Необхідно відмітити, що питання проведення коригувальних та попереджуючих дій в сучасних системах управління якістю не досить розглянуті і в недостатньому обсязі використовуються на практиці в тісному зв'язку із стимулюванням, плануванням та організацією виробництва. Вищезазначене обумовлює необхідність обґрунтування алгоритму проведення коригувальних та попереджуючих дій з метою усунення причин виробництва неякісної продукції і таким чином підвищення ефективності діяльності підприємств хлібопекарської галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним з провідних напрямків підвищення конкурентоспроможності продукції та підприємств з виробництва хлібобулочних виробів є орієнтація на виробництво високоякісної продукції.

Серед вітчизняних вчених вагомих внесок у розвиток теорії і практики управління якістю внесли Ж.К. Сіднева [1; 2], А.О. Заїнчковський, С.О. Юшин [6] та ін.

Обґрунтування проведення коригувальних та попереджуючих заходів в системі управління якістю продукції на підприємствах хлібопекарської галузі проведемо на прикладі зразкових підприємств з управління якістю. Зокрема на ДП ПАТ «Київхліб» Хлібокомбінат № 10 та ДП ПАТ «Київхліб» «Хлібокомбінат № 12» на яких впроваджено систему управління продукції, з ціллю ідентифікації проблем та з метою ефективності управління й попередження непередбачено використання в процесі виробництва продукції, яка не відповідає стандартам (містить брак) та постачання її споживачам.

Метою статті є обґрунтування коригувальних та попереджуючих заходів в системі управління якістю продукції на підприємствах хлібопекарської галузі.

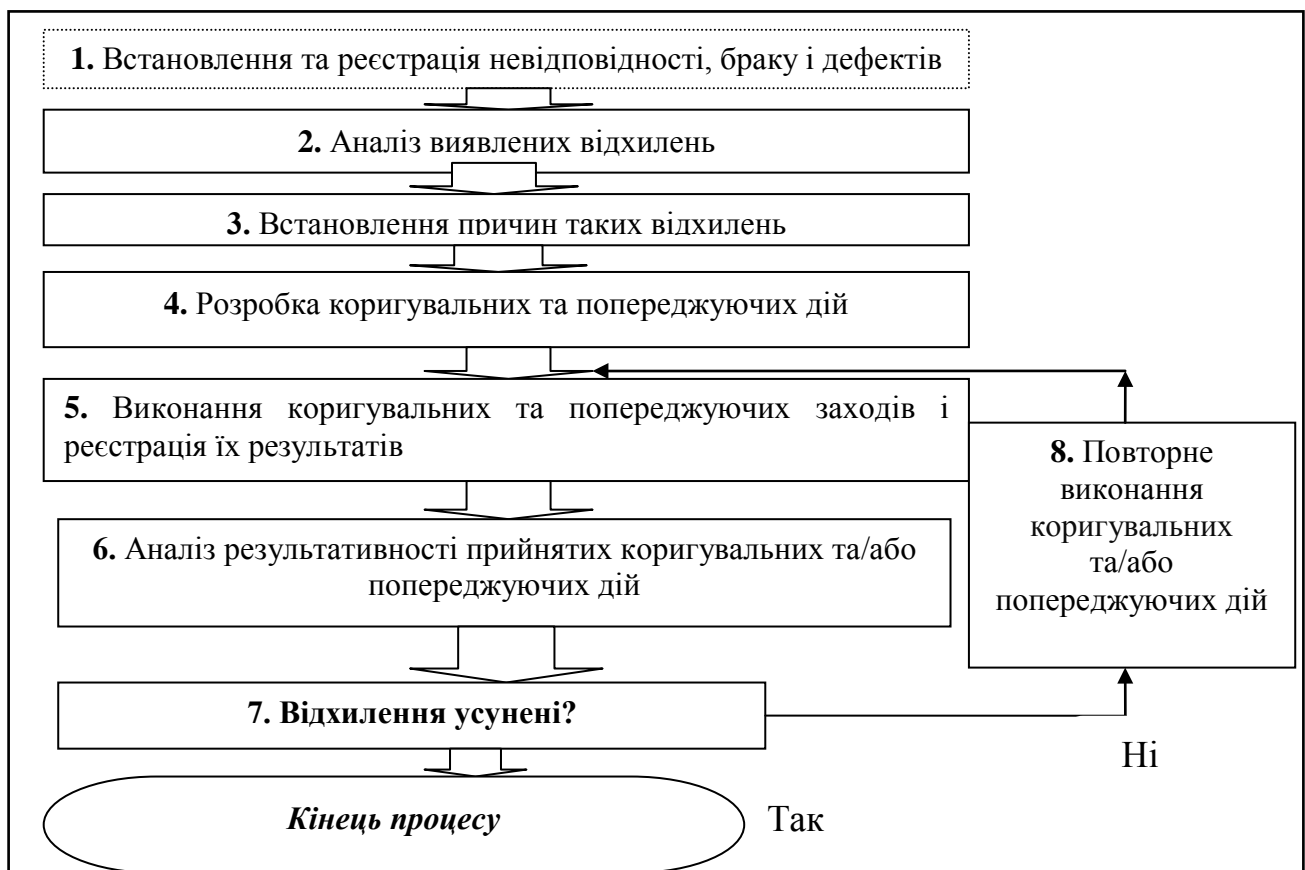
Основні результати дослідження. Одним із фундаментальних елементів підтримки функціонування системи менеджменту якості на досліджуваних підприємствах хлібопекарської галузі та способом покращення процесів управління виступають комплекс заходів з метою уникнення виробництва неякісної продукції [1, с. 108, 2, с. 339, 6, с. 123].

Їх застосування передбачає реалізацію, саме, коригувальних та попереджувальних заходів для усунення мір або мінімізації випадків повторного виникнення браку та дефектів хлібобулочної продукції. Значення пов'язаних з якістю коригувальних дій, визначається з точки зору їх можливого впливу на такі аспекти, як витрати виробництва, додаткові витрати на якість, безпека та задоволення споживача і інших зацікавлених сторін.

Коригувальні дії плануються та проводяться у відповідності із наслідками та по мірі їх виникнення на підприємстві. Для управління процесом розробки та реалізації коригувальних дій на досліджуваних підприємствах розроблена та впроваджена документована процедура в якій встановлені вимоги до:

- а) аналізу встановлених невідповідностей (в тому числі скарг споживачів);
- б) визначення причин виникнення невідповідності;
- в) оцінювання необхідності проведення коригувальних дій, для впевненості в тому що невідповідність продукції стандарту, не виникне наступний раз;
- г) визначення та проведення необхідних та реєстрація їх результатів;
- д) аналіз результату коригувальних дій на підприємстві, а також відповідальності працівників, які забезпечують таку роботу та планування заходів.

Попереджувальні дії відповідають можливим наслідкам потенційних проблем і зареєстровані у документованій процедурі «Коригувальні та попереджувальні дії», що визначає обов’язки працівників, які відповідають за їх планування й реалізацію [5, с. 2]. Процес проведення коригувальних та попереджувальних дій відображений на рис. 1.

Рис. 1. Алгоритм проведення коригувальних і попереджувальних дій в системі управління якістю продукції на підприємстві

Джерело: [5, с. 2]

Для усунення причин виникнення невідповідності продукції встановленим стандартам та процесів системи менеджменту якості, а також мотивів їх виникнення з ціллю попередження і повторного виникнення, на підприємствах також проводяться та реалізуються попереджувальні дії.

По-перше проводиться оцінка якості продукції, з ціллю визначення виникнення потенційних невідповідностей та причин їх виникнення, а потім планується проведення попереджувальних дій, направлених на усунення причин виникнення можливих невідповідностей, які відповідають можливим наслідкам потенційних проблем. Документована процедура під назвою «Коригувальні та попереджувальні дії», визначає обов'язки працівників, які відповідають за планування та реалізацію процесу і конкретні вимоги до: визначення потенційних невідповідностей з ціллю попередження появи невідповідності; оцінювання необхідних дій з метою попередження появи невідповідності; визначення та реалізації необхідних дій; реєстрації результатів реалізованих заходів; аналіз результативності прийнятих попереджувальних заходів [5, с. 2].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Підприємства чітко визначають стратегію і тактику постійного удосконалення, розуміючи що цей вибір може призвести до значних змін якості продукції, процесів та системи управління якістю хлібобулочної продукції й підприємства в цілому.

Автором пропонуються основні перспективні напрямки, які повинні постійно плануватися на досліджуваних підприємствах для ефективного управління якістю продукції, що виступають попереджувальними та коригувальними діями:

- 1) виконання замовлень на постачання продукції (постійно);
- 2) забезпечення високої якості продукції підприємства за рахунок контролю сировини, матеріалів, напівфабрикатів виробництва та готових виробів (постійно);
- 3) для максимального розвитку виробництва та росту авторитету підприємства, розвивати, документувати та впроваджувати систему менеджменту якості у відповідності із міжнародними стандартами ISO 9000:2008 (на протязі певного періоду);
- 4) сертифікувати розроблену систему управління якістю у сертифікаційному центрі (на протязі певного періоду);
- 5) провести навчання всього персоналу підприємства по документації системи управління якістю (на протязі певного періоду) [4, с. 3] ;
- 6) формувати позитивний імідж підприємства, як кращого виробника хлібобулочних виробів за допомогою участі у виставках (на протязі року);
- 7) проводити внутрішні аудити та розробляти та впроваджувати нові вироби хлібобулочної продукції (на протязі року) [3, с. 3];
- 8) проводити ремонтні роботи обладнання та перевірку засобів моніторингу (щорічно) та інші.

1. Сіднева Ж.К. *Актуальні питання створення систем управління якістю на підприємствах* / Ж.К. Сіднева // *Формування ринкових відносин в Україні, зб. наук. праць.* – К.:НДЕІ, 2010. – С.108-111

2. Сіднева Ж.К. *Актуальні проблеми в сфері управління якістю* / Сіднева Ж.К. // *Актуальні питання розвитку сучасної економіки» Частина 2: колективна монографія.* – Умань: Видавець «Сочинський», 2011. – С.339-344

3. *Система менеджменту якості. Керівництво по якості РК 01.* – 2009. «Внутрішній аудит», *Документаційна процедура, ДП 8.2.2 – 2009.* - С. 3

4. *Система менеджменту якості. Керівництво по якості РК 01.* – 2009. «Управління

невідповідною продукцією» Документаційна процедура ДП СМК 8.3 – 2009. – С. 3

5. Система менеджменту якості. Керівництво по якості РК 01. – 2009. «Коригуючі та попереджувачі дії», Документаційна процедура, ДП 8.5.2 – 8.5.3 – 2009. – С. 2

6. Юшин С.О. Міра інновації та стандартизації як ознака системності аграрної політики / С.О. Юшин // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2009. – С.123-131.

УДК 657.12

Чернін О.Я.,

здобувач кафедри бухгалтерського обліку,
Житомирський державний технологічний університет, м. Житомир

ЕЛЕМЕНТИ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА ЩОДО ОПЕРАЦІЙ З ТОВАРАМИ

В статті досліджені основні елементи облікової політики операцій з товарами з урахуванням потреб користувачів в інформації. Врахування запропонованих елементів облікової політики при розробці розпорядчої документації сприятиме достовірному відображенню операцій з товарами підприємства.

Ключові слова: товари, облікова політика, елементи облікової політики, організація бухгалтерського обліку.

ЭЛЕМЕНТЫ УЧЕТНОЙ ПОЛИТИКИ ПРЕДПРИЯТИЯ ПО ОПЕРАЦИЯМ С ТОВАРАМИ

Чернин А.Я.

В статье исследованы основные элементы учетной политики операций с товарами с учетом потребностей пользователей в информации. Учет предложенных элементов учетной политики при разработке распорядительной документации способствовать достоверному отражению операций с товарами предприятия.

Ключевые слова: товары, учетная политика, элементы учетной политики, организация бухгалтерского учета.

ACCOUNTING POLICIE'S ELEMENTS ON OPERATIONS WITH GOODS

Chernin O.

The development basic elements of accounting policy operations with goods the needs of users in information. Consideration of the proposed elements of accounting policies in developing administrative documentation will facilitate the reliable operation of the display products company.

Keywords: products, accounting policies, elements of accounting policy, the organization of accounting

Постановка проблеми. Ефективність управлінських рішень залежить від сформованого інформаційного базису та повноти, об'єктивності і достовірності наданих облікових даних, які залежать від деталізації та рівня опрацювання облікової політики на підприємстві. Існування на законодавчому рівні диференційованих варіантів ведення бухгалтерського обліку товарів призводить до того, що облікова політика є одним із ключових інструментів регламентування обліково-аналітичного забезпечення системи управління. Разом з тим, у діяльності суб'єктів господарювання відстежуються негативні тенденції в частині формального характеру у процесі розробки облікової політики, неналежне врахування впливу галузевих особливостей на облікове відображення товарів,

використання стандартизованих формулювань та приділення не належної уваги питанням розробки Положення про облікову політику підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування облікової політики, її впливу на фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання розглядали в своїй праці Ф.Ф. Бутинець, В.В. Сопко, Т.В. Барановська, П.Є. Житний, О.І. Пилипенко, М.С. Пушкар, В.Г. Швець, М.Т. Щирба та інші. Разом з тим, питанням облікової політики операцій з товарами на практиці приділяється недостатньо уваги, враховуючи існування та можливість використання різних варіантів формування та відображення їх в системі бухгалтерського обліку.

Метою статті є визначення елементів облікової політики підприємства щодо операцій з товарами з врахуванням потреб користувачів в інформації та вимог до бухгалтерського і управлінського обліку.

Основні результати дослідження. Відповідно до Закону України про “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”, термін “облікова політика” означає сукупність принципів, методів і процедур, що використовується підприємством для складання та подання фінансової звітності [1]. Поряд з цим облікова політика визначає також способи організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, з урахуванням конкретних умов його діяльності.

Тому облікову політику можна розглядати, з одного боку, як сукупність прийомів і методів, за допомогою яких здійснюється регулювання бухгалтерського обліку в Україні в особі уповноважених на те законодавчих та виконавчих органів влади, з іншого — як сукупність конкретних методів і способів організації та форм бухгалтерського обліку, прийнятих підприємством на підставі загальних правил і особливостей господарської діяльності.

Облікова політика на рівні держави має враховувати такі складові зовнішнього та внутрішнього середовища: рівень розвитку ринкової економіки та ступінь демократизації суспільства, поширення процесу інтеграції економіки країни у світовий економічний простір та вимоги міжнародних інституцій щодо стандартизації та гармонізації обліку. З цією метою держава розробляє й приймає законодавчі акти та інші нормативні документи, що регулюють питання бухгалтерського та статистичного обліку і звітності.

Облікова політика підприємства повинна враховувати такі важливі фактори: форму власності та організаційно-правову структуру підприємства; вид економічної діяльності, що зумовлює особливості та умови облікової роботи; параметри підприємства за обсягами діяльності, номенклатури продукції, чисельності працюючих тощо; відносини з податковою системою, наявність пільг та умови їх отримання; умови забезпечення підприємства ресурсами та умови реалізації готової продукції; матеріально-технічне забезпечення обліково-аналітичної роботи підприємства та рівень забезпеченості кваліфікованими обліковими працівниками; умови організації та стимулювання праці, відповідальності тощо.

Облікову політику підприємство визначає самостійно в особі його керівника та головного бухгалтера відповідним наказом чи розпорядженням з обов'язковим розкриттям в окремих розділах методичних принципів побудови бухгалтерського обліку, техніки його ведення та складання фінансової і статистичної звітності, організації роботи бухгалтерської служби. Чинне законодавство надає широкі права стосовно формування облікової політики.

Формуючи облікову політику, необхідно керуватися основними принципами бухгалтерського обліку та фінансової звітності: обачності, повного висвітлення, автономності, послідовності, безперервності, нарахування та відповідності доходів і витрат, превалювання сутності над формою, історичної (фактичної) собівартості, єдиного грошового вимірника та періодичності. Принцип послідовності безпосередньо стосується облікової політики підприємства.

Від складових елементів облікової політики підприємства залежить як достовірне відображення господарських операцій так і інформація у фінансовій звітності.

“Формуючи облікову політику підприємства, вибирають, як правило, тільки один варіант із кількох, передбачених відповідними нормативними документами. Якщо чинним положенням не регламентується порядок ведення обліку стосовно якогось конкретного об'єкта, то підприємство самостійно встановлює його, виходячи з принципу доцільності, не порушуючи чинних положень бухгалтерського обліку” [6].

На недосконалому законодавчому регулюванні в частині визначення складових облікової політики зазначає Ю.Б. Слободяник та Ю.О. Хоменко “Міністерством фінансів України було видано лист “Про облікову політику” [3], але належних методичних рекомендацій, окрім загальних положень та неповного переліку елементів облікової політики для стандартів, чинних на момент видання згаданого листа, він не містить” [5, с. 16].

Фатюха Н.Г. та І.В. Бобіна виділяють такі основні завдання облікової політики торговельного підприємства:

1. Визначення відповідальної особи за ведення бухгалтерського обліку в торгових точках;
2. Затвердження переліку посад, які відповідають за одержання і видання товарно-матеріальних цінностей;
3. Визначення складу постійно діючої інвентаризаційної комісії та встановлення строків інвентаризації;
4. Встановлення відповідальних осіб за первинний облік у торгових точках;
5. Затвердження робочого плану рахунків;
6. Організація аналітичного обліку руху товарно-матеріальних цінностей;
7. Розроблення методики бухгалтерського обліку на підприємстві за елементами основних складових облікової політики;
8. Розроблення графіка документообігу [7].

У складі облікової політики в частині товарів варто розглядати обов'язкові елементи, що розкривають її зміст. До тепер, серед дослідників не опрацьовано єдиного підходу до систематизації складових облікової політики.

Щирба М.Т. елементи облікової політики розглядає, як “конкретно вибраний або самостійно розроблений підприємством відповідно до умов і характерних особливостей його функціонування спосіб (прийом) або процедура організації та ведення обліку щодо конкретного об'єкта облікової політики” [9, с. 145].

Інші елементи облікової політики виділяє Л.П. Хабарова, серед яких автор наводить наступні:

- обрані підприємством способи обліку, варіантність яких передбачена документами нормативної системи регулювання обліку;

- способи обліку, які розробляє підприємство;
- елементи облікової політики, які враховують специфіку підприємства;
- елементи облікової політики, що виникають у процесі діяльності у звітному періоді;
- обов'язкові елементи облікової політики [8, с. 7].

Вважаємо за доцільне серед складових облікової політики операцій з товарами виокремлювати наступні: визначення і первинна оцінка товарів, облікова одиниця обліку товарів, методи оцінки товарів під час вибуття, нарахування торгівельної націнки, порядок проведення інвентаризації товарів, інші рішення, які необхідні для організації бухгалтерського обліку товарів.

Одним з найважливіших елементів облікової політики торговельного підприємства є визначення оцінки товарів під час вибуття. Згідно з П(С)БО 9 [4] і Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку запасів [2] для оцінки товарів під час їх вибуття застосовують методи: ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів, середньозваженої собівартості, собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО), нормативних затрат, ціни продажу.

На підприємствах торгівлі застосовуються лише три методи оцінки вибуття запасів: середньозваженої собівартості, собівартості перших за часом надходження (ФІФО) та ціни продажу. Найважливішим розділом облікової політики підприємств, які займаються роздрібною торгівлею є вартісна оцінка товарів. Вищенаведені складові виступають методичною складовою облікової політики.

Крім методичної складової облікової політики слід також виокремлювати організаційну (включає організацію бухгалтерського обліку в частині відображення операцій з товарами) та технічну складову (передбачає визначення технічних засобів, які забезпечують ведення бухгалтерського обліку).

Серед елементів організаційної складової облікової політики операцій з товарами необхідно виокремити наступні:

- встановлення відповідальних осіб за ведення бухгалтерського обліку операцій з товарами та визначення їх посадових прав і обов'язків
- затвердження переліку посад, які відповідають за одержання, зберігання і списання товарів;
- затвердження робочого плану рахунків в частині операцій з товарами;
- визначення складу постійно діючої інвентаризаційної комісії та встановлення строків інвентаризації;
- затвердження графіку документообігу в частині операцій з товарами.

До елементи технічної складової облікової політики покликані забезпечити реалізацію методичної та організаційної складових за допомогою того комплексу процедур, що входять до нього. Характеристика елементів облікової політики щодо операцій з товарами представлена на рис.1.

Використання наведених елементів облікової політики при формуванні Положення про облікову політику підприємства надасть головному бухгалтеру формувати різнобічну та всеохоплюючу інформацію про операції з товарами в розрізі інформаційних запитів системи управління.

Рис.1. Основні елементи облікової політики щодо операцій з товарами

Висновки й перспективи подальших розвідок. За результатами проведених досліджень доведено необхідність формування облікової політики підприємства щодо операцій з товарами. Враховуючи варіативність законодавчої бази обґрунтовані основні складові та елементи облікової політики операцій з товарами, використання яких забезпечить достовірне визначення фінансових результатів господарювання підприємства, дозволить отримати достовірну інформацію щодо товарів для відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Перспективами подальших досліджень є критичний аналіз існуючих методичних підходів до облікового відображення товарів.

1. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16 липня 1999 року №996-XIV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів” від 10.01.2007 р. № 2 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0002201-07>
3. Про облікову політику: лист Міністерства фінансів України № 31-34000-10-5/27793 від 21.12.2005 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58984&cat_id=34931
4. ПСБО 9 “Запаси” Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 02.11.1999 р. за № 751/4044 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
5. Слободяник Ю.Б. Організація облікової політики в Україні: проблеми гармонізації / Ю.Б. Слободяник, Ю. О. Хоменко // Вісник Української академії банківської справи. – 2010. – № 1 (28). – С. 14–18.
6. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: Підручн. для студ. економ. спец. ВНЗ / Н.М. Ткаченко. – 6-те вид. – К.: А.С.К., 2002. –784 с.
7. Фатюха Н.Г. Облікова політика торговельного підприємства : [Електронний ресурс] / Н.Г. Фатюха, І.В. Бобіна. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/78372.doc.htm
8. Хабарова Л.П. Методологические аспекты учетной политики 2002 года / Л.П. Хабарова // Бухгалтерский бюллетень. – 2002. – № 2. – С. 7-31.
9. Щирба М.Т. Облікова політика в системі управлінського обліку: монографія / М.Т. Щирба. – Тернопіль: ВПЦ “Економічна думка ТНЕУ”, 2011. – 340 с.

УДК 330.565.012.23

Чубучна О. В.,

к.е.н., доцент, зав. кафедри «Суспільні науки»,

Автомобільно-дорожній інститут

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Горлівка

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЗА УМОВ ЗМІШАНОЇ ЕКОНОМІКИ

В статті проаналізована соціально-економічна політика держави за умов сучасної змішаної економіки. Розглянуто необхідність створення сталого і реального (а не компенсаційного) економічного зростання як економічної основи встановлення соціальної справедливості. Доведено необхідність дотримання принципу розподілу доходів за працею, з одного боку, та подолання різкої диференціації доходів в суспільстві, з іншого. Обґрунтовано необхідність створення сталої соціальної сфери, яка б задовольняла соціальні потреби населення на основі поєднання безоплатних і платних принципів її функціонування. Розглянута необхідність створення загальнонаціонального соціального фонду, як за рахунок бюджетних коштів, так і за рахунок відрахувань від надприбутків великого бізнесу та благодійності, що має стати підґрунтям у побудові соціально справедливої суспільства. Показано, що подолання політичної нестабільності в країні створює більш сприятливі умови для встановлення соціальної справедливості.

Ключові слова: соціально-економічна політика, соціальна справедливість, соціальний фонд, економічне зростання, соціальна сфера, соціальні потреби.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА ГОСУДАРСТВА В УСЛОВИЯХ СМЕШАННОЙ ЭКОНОМИКИ

Чубучная Е. В.

В статье проанализирована социально - экономическая политика государства в условиях современной смешанной экономики. Рассмотрена необходимость создания устойчивого и реального (а не компенсационного) экономического роста как экономической основы установления социальной справедливости. Доказана необходимость соблюдения принципа распределения доходов по труду, с одной стороны, и преодоления резкой дифференциации доходов в обществе, с другой. Обоснована необходимость создания устойчивой социальной сферы, которая бы удовлетворяла социальные потребности населения на основе сочетания бесплатных и платных принципов ее функционирования. Рассмотрена необходимость создания общенационального социального фонда, как за счет бюджетных средств, так и за счет отчислений от сверхприбылей крупного бизнеса и благотворительности, который должен стать основой в построении социально справедливого общества. Показано, что преодоление политической нестабильности в стране создает более благоприятные условия для установления социальной справедливости.

Ключевые слова: социально-экономическая политика, социальная справедливость, социальный фонд, экономический рост, социальная сфера, социальные нужды.

SOCIO-STATE ECONOMIC POLICY IN A MIXED ECONOMY

Chubuchnaya E.

The article analyzes the socio - economic policy of the state in a modern mixed economy. The necessity of creating a sustainable and real (not compensatory) growth as the economic basis of social justice. The necessity of the principle of distribution according to labor income, on the one hand, and to overcome the sharp income differentiation in society, on the other. The necessity of establishing a sustainable social, that would satisfy the social needs of the population based on a combination of free and paid principles of its functioning. The necessity of setting up a national social fund as budgetary funds, and by contributions from the super-profits of big business and charity, which should be the basis in building a socially just society. It is shown that the overcoming of political instability in the country creates more favorable conditions for the establishment of social justice.

Keywords: socio-economic policy, social justice, social fund, economic growth, social services, social needs.

Постановка проблеми. Становлення в Україні економіки ринкового типу потребує визначення власного шляху розвитку в світовій цивілізації. Для цього потрібна наукова концепція ефективної економіки, що визначала б спрямованість інтересів всіх суб'єктів господарювання на досягнення кінцевої мети їх діяльності – забезпечення добробуту всього населення.

Спочатку треба визначити, про яке економічне середовище йдеться в цьому аналізі соціально-економічної політики держави. В українській літературі вже існує позиція, за якою не тільки сучасна економіка розвинутих країн світу є за суттю змішаною, а й будь-яка економіка, в якій функціонують різні форми власності, різні економічні відносини та зв'язки, є змішаною [7, с.117-121]. За логікою цієї позиції, з якою погоджуюся, не тільки економіка сучасних розвинутих країн, а й перехідна економіка є змішаною. Українська економіка теж є економікою змішаного типу. Тому й політика держави повинна виходити саме з цього, оскільки на ділі державі прийшлося переорієнтуватися з минулої соціально-економічної системи (соціалістичної) на іншу, засновану на ринкових принципах господарювання.

Отже, сьогодні змішаною слід вважати економіку України ще й тому, що в ній функціонують як так звані нові, так і старі відносини, країна просувається із всім світом до постіндустріальної економіки та створює інституційне середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кожна держава має власну програму соціально-економічної політики, для реалізації якої виконує низку функцій. Тим більше це стосується держав з неоднаковим суспільним устроєм та системою організації господарського життя. Відомо, що соціальна політика держави за планово-командної системи радянського типу була спрямована на підтримку добре структурованої і реально працюючої соціальної сфери. Такої думки дотримуються чимало українських і російських вчених і навіть Дж. Гелбрейт. М.Хохлов зазначає: «Движение вспять от марксизма в бывших социалистических странах имеет своим последствием не только глубокий подрыв экономики

во всех ее отраслях, но и негативные изменения в социальной инфраструктуре (образовании, здравоохранении, бытовом обслуживании населения, прочем) и, как сейчас модно выражаться, институциональной сфере: культуре, морали, нравственности» [9,с.88]. Є.Осичнюк йде далі: «Если бы Украина пошла путем разгосударствления собственности, передав ее в распоряжение трудовых коллективов, групп лиц, сохранив интеграционные связи между союзными республиками, она смогла бы продолжить свое движение по пути утверждения социалистических основ общества, осуществила бы переход от государственного капитализма к действительному социализму»[6,с.43]. Ця думка, висловлена у 2010 році, співпадає і розвиває позицію С.Мочерного, який ще на початку переходу до ринку у своїх творах науково доводив ідею народних підприємств і народного соціалізму [5]. На жаль, так не сталося, що означає натепер довгий шлях до соціалізованого суспільства, наукові розробки якого сьогодні стають актуальними і поширеними.

Разом з тим, планово-командна система мала низку соціально-економічних вад, які суттєво обмежували її ефективність і які можна звести до наступних суперечностей:

по-перше, між загальнонародною (державною) формою власності і реально існуючими відносинами власності, включаючи колективну;

по-друге, між необхідністю задоволення платоспроможних потреб виробників і споживачів та централізованим розподілом (виділенням фондів) ресурсів і благ;

по-третє, між необхідністю господарювання на підставі зворотного зв'язку (від споживача) та нерідко волонтаристським розв'язанням економічних проблем;

по-четверте, між потребою стимулювання високоякісної праці та відносно зрівняльним розподілом у межах принципу розподілу за працею.

Розв'язання цих суперечностей потребувало переходу до іншого типу господарювання. Визначення мети економічних перетворень мало базуватися на узагальненні як досвіту розвинених країн, так і на критичній оцінці власних успіхів і невдач.

Ураховуючи перше й друге, деякі вчені (В. Геєць, Б.Кваснюк, М.Зверяков та інші) дотримуються тієї думки, що Україна, як і решта постсоціалістичних країн Східної Європи, має прямувати до побудови соціально орієнтованої ринкової економіки. В Конституції України (ст.1) так і записано. Попри вказаних вад соціалістичний устрій спромігся розв'язати головне протиріччя капіталізму, в тому числі сучасного: між суспільною формою виробництва і приватномонополістичним привласненням його результатів. Кореспондує з такою думкою і те твердження, що ринкова економіка будь-якої моделі не спромоглася створити прийнятний рівень задоволення соціальних потреб, а повсюдно демонструє «...соціальну нерівність: в одержанні належної освіти (розподіл доходів та усіляка дискримінація), в забезпеченні умов найму та праці (дискримінація іноземних працівників), в мотиваційному механізмі (невиправданий розрив в рівні оплати праці та інших форм її стимулювання), в забезпеченні житловими умовами (за їх кількісними і якісними показниками), в споживанні товарів та послуг (поляризація за кількістю і якістю), в проведенні вільного часу і т.п. Результатом є об'єктивно невиправдана соціальна несправедливість, яка тим чи іншим чином негативно відбивається на економіці» [8,с.18].

Мета статті. Проаналізувати соціально-економічну політику держави за умов сучасної змішаної економіки та можливі шляхи створення суспільства соціальної справедливості

Основні результати дослідження. Зміни перехідної економіки виявилися на ділі лише в усуненні тотального централізму і всеохоплюючої державної власності через процеси роздержавлення і приватизації, що привело до трансформаційного спаду, який визначив скорочення виробництва та негативні зміни соціально-економічних відносин. Аналіз динаміки реального ВВП в країнах з перехідною економікою показує, що з початку 90-х років відбулося значне зменшення ВВП і тільки з 1999-2000 рр. виникає тенденція до економічного зростання компенсаційного типу, що зберігається й досі. В Україні, за даними О.Гоша, ВВП у 2004р. становив 60,9% до рівня 1990р., виробництво промислової продукції – 92,1%, в тому числі предмети народного споживання – 78,9%, виробництво сільськогосподарської продукції – 61,2%, інвестиції в основні фонди – лише 51,4%, реальні грошові доходи населення – всього 32,7% [2,с.72]. Цеозначає, що реального економічного зростання країна досягне лише тоді, коли зазначені показники досягнуть і перевищать рівень 1990 року, а отже те зростання, яке маємо (з певними коливаннями по роках з початку XXI ст.), є саме компенсаційними, а не реальними.

Одночасно значного розвитку набули спотворені, деформовані явища, такі, як зростання масштабів тіньової економіки, корупція органів влади, безконтрольна приватизація, силові методи забезпечення економічного успіху. На жаль, слід констатувати, що й сьогодні відбувається за суттю руйнівний процес перерозподілу об'єктів колишньої державної власності силовими методами (рейдерство) на тлі гострої політичної боротьби за владу.

Перехід до ринкової системи господарювання в Україні мав таким чином декілька характерних особливостей: перехід від планових до ринкових відносин відбувся суперечливо, оскільки вже зараз маємо не чисто ринкову, а змішану економіку, яка регулюється механізмом, що поєднує і план, і ринок; адміністративна система значно глибше вкоренилась в нашій країні, ніж у багатьох інших країнах (Угорщині, Чехії, Польщі і ін.), що і приводить до загроз унітарного устрою; перехідні процеси в Україні здійснювалися під час переходу розвинених країн до постіндустріального суспільства, що не може не впливати і на українську національну економіку, в якій вже з'явилася і така тенденція.

Отже, форми і методи господарювання попереднього суспільного устрою продовжують працювати ще досить тривалий час і те, що в Україні дещо збереглися планові методи регулювання, є скоріше позитивом, ніж негативом.

Очевидно, що протягом перехідного періоду створилися певні умови, за яких відбулися: втрата державою функцій одноособового розпорядження економічними ресурсами; бюджетна криза; трансформаційний спад. Ці закономірності мають негативний характер і виявилися в кризових явищах. Така закономірність перехідного періоду як втрата державою функцій одноособового розпорядження ресурсами виявилася в тому, що значна частка майна перейшла у приватну власність і держава втратила монопольну владу на прийняття економічних рішень.

Слід зазначити, що у контексті теми дослідження, зокрема соціально-економічної політики держави, потребують аналізу принаймні дві проблеми: перша стосується ролі влади у вирішенні проблеми соціальної нерівності, друга міститься в статусі соціальної сфери як такої. Звернемося коротко до їх суті.

В.Дементьев зазначає: «Реальный экономический мир – это мир неравных (асимметричных) отношений... В экономической системе доминируют отношения, включающие в себя власть и принуждение одного (субъекта) другим. В этом смысле не отсутствие власти, а именно ее наличие можно рассматривать как «реальное состояние» экономической организации общества». [3,с.122]. Цілком погоджуючись з цією думкою, підкреслю, що за умов змішаної економіки, якою вже є українська економіка, роль держави, як інституту влади, має тенденцію до посилення. Цього об'єктивно потребує досить складний механізм регулювання цієї економіки як механізм, що поєднує ринкові і державні (планові) важелі впливу. Українські вчені по-різному підходять до проблеми соціальних функцій держави, але майже всі сходяться на позиції їх необхідності.

Найбільш вдалим тлумаченням соціально-економічних функцій держави в сучасній економіці є блок-схема та її опис в монографії О.Головінова [1, с. 246]. Функції угруповано у 5 блоків, що органічно пов'язані між собою: регулююча адміністративна, регулююча економічна, регулююча фінансова, регулююча інноваційна, регулююча соціальна. Поділяючи таке бачення проблеми та шляхів її вирішення, зауважу, що натепер такої схеми в реальному житті країни ще не склалося, але підстави для цього існують. І саме вони повинні привести до принципів змін ролі держави в економіці за трьохголовних умов.

Перша умова полягає в тому, що трансформація привела державу, як джерело економічного законодавства, до того, щоб вона діяла за законами, які встановлює парламент як гілка влади. Включення держави разом із громадянами та організаціями в правову систему, що регулює життя всього суспільства, є досягненням перехідного періоду, що забезпечило незалежність суб'єктів ринку функціонування ринкового механізму поряд із плановим. І ці перетворення слід вважати суттєвим кроком до справедливого суспільства.

Друга умова зміни стану держави є формування нових інструментів її впливу на економіку. Мова йде про те, щоб впливати на поведінку всієї маси суб'єктів ринку за допомогою грошових, податкових, валютних та інших фінансових важелів регулювання. Сила такого впливу в тому, що в ньому є менше пільг і винятків, ніж в плановому типі господарювання.

Третьою умовою є необхідність компенсації так званих та відомих провалів ринку, що змушує державу займатися деякими виробничими функціями, а також фінансуванням соціальної сфери, фундаментальної науки, охорони навколишнього середовища і т.п.

Вплив держави на економіку, особливо через систему фінансових важелів, потребує створення нових для постсоціалістичних країн економічних механізмів і реформування діючих механізмів. В протилежному разі постсоціалістична країна втрачає здатність виконувати ті функції, що притаманні державі в ринковій економіці.

За роки панування планово-адміністративної системи в нашій країні створена потужна промисловість, воєнно-промисловий комплекс (ВПК), та стала соціальна сфера, що фінансувалися повністю із державного бюджету. Після початку реформ, потреба в фінансуванні їх з боку держави збереглася на досить високому рівні. Соціальна сфера здебільшого існує тільки за рахунок бюджету, а промисловість опинилася в такому глибокому кризовому становищі, що також не може обійтися без державної підтримки. Інакше кажучи, збереглася високі зобов'язання держави як наслідок попередньої системи.

Проте, доходна частина бюджету різко скоротилася через спад виробництва більш як удвічі у порівнянні з початком 90 –х років. Це сталося через невдалу систему оподаткування, розвиток тіньового сектору та відтоку капіталу за кордон.

Дефіцит держбюджету під час реформ становив у 1991 році 12% внутрішнього валового продукту; у 1996 р. близько 6% ВВП, а з урахуванням невиключеної заробітної плати та інших статей – майже 20% ВВП у 2010 році державний борг України виріс на 27%, й сягнув 404,3 млрд. грн. на кінець року.

За нових умов господарювання держава виявилася неспроможною надавати дійову підтримку промисловості, фінансувати наукомісткі та інші перспективні напрямки виробництва. Значна частина коштів держави спрямована на погашення заборгованості перед робітниками бюджетної сфери, утримання армії, охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення. Цих коштів не вистачає, завдяки чому виникає хронічний бюджетний дефіцит. Бюджетна криза, могла бути значно пом'якшеною, якби своєчасно було проведено реформи охорони здоров'я, армії, житлово-комунального господарства та інших сфер, що фінансуються в основному за рахунок бюджету щойно розпочалися, а повинні були відбуватися у першу чергу.

Економічна криза 90-х років ХХ ст. спричинила відсутність координації між економічними агентами, оскільки попередні, планові, механізми координації господарської діяльності вже майже зруйновано, а ринкові, ще не розвинуті, вже знаходяться під тиском тенденції нового механізму регулювання економіки. Такий стан ще погіршився через кризу 2008-2009 рр.

Одночасно збільшується частка приватних і змішаних підприємств, (особливо корпоративної форми власності), посилюється дія закону попиту і пропозиції, збільшується кількість горизонтальних зв'язків між економічними суб'єктами тощо.

Висновки. В Україні поки що не створено сталої соціально-економічної політики держави, причиною чого слід вважати не тільки труднощі перехідного періоду та складності змішаної економіки, а політичну нестабільність (часта зміна урядів та чвари всередині влади) [10].

Перспективи подальших досліджень. Поєднання окремих фрагментів теорій з цього приводу можуть використовуватися для формування механізмів соціально-економічної політики держави. Одним із можливих варіантів може бути метод соціального стимулювання (socialpromotion) економічних реформ. Автори колективної монографії пропонують навіть соціально справедливу модель забезпечення соціально-економічної інфраструктури для України, де окремо показано, що «...соціальна справедливість зміщується на економічну ефективність в залежності від фінансування» [4,с.161]. Слід створити такі умови, які б прискорили соціальну стратифікацію суспільства на базі формування значного прошарку великих і середніх підприємств. Для підтримки подальших реформ з боку малозабезпечених верств населення слід посилити проведення цілеспрямованої соціальної політики, спрямованої на значне поліпшення життя більшості населення та досягнення хоча б відносної соціальної справедливості.

Таким чином, соціально-економічна політика держави за реальних умов української економіки повинна бути спрямованою на економічне зростання країни, створення механізму регулювання економіки за суттю змішаного типу (план і ринок), формування соціальної

сфери на підвалинах поєднання державної системи науки і освіти, охорони здоров'я, соціального захисту всіх прошарків населення від законів ринку, культури і т.п. із тими, що ефективно працюють на ринкових засадах. Тільки за таких умов можна наблизитися до суспільства соціальної справедливості.

1. Головінов О.М. Державний сектор сучасної економіки: теоретико-методологічний аспект: Монографія / О.М. Головінов. – Донецьк, 2010. - 396 с.
2. Гош О. Ринок як засіб відродження перехідної економіки України / О. Гош // Економіка України. - 2005. - №9. - С. 75-83.
3. Дементьев В.В. Институты, поведение, власть / В.В. Дементьев // Постсоветский институционализм. - Донецк: Капитан, 2005. - С. 102 - 125
4. Дорофієнко В.В. Фінансовий та організаційно-інституційний механізм державного управління розвитком соціально-економічної інфраструктури: Монографія / В.В. Дорофієнко, В.М. Гончаров, В.М. Лобас, І.Є. Алфьорова, В.Є. Гончаров. – Донецьк, 2010. - 212 с.)
5. Мочерний С. Національний і економічний суверенітет країни / С. Мочерний // Економіка України. - 2005. - №10. - С.4-13.
6. Осичнюк Е.В. Собственность: прошлое, настоящее, будущее / Е.В. Осичнюк // Актуальні проблеми економіки. - 2010. - №1. - С.27-46.
7. Тарасенко Г. Д. Змішана економіка: децю новий підхід до визначення поняття / Г.Д. Тарасенко, О. М. Головінов // Научные труды ДонНТУ. – Серия экономическая. – Вып. 97. –Донецк, 2005. - С. 115-123.
8. Тарасенко Г. Д. До питання про соціальне спрямування сучасних моделей економічних систем / Г. Д. Тарасенко, О. С. Тарасенко // Наукові праці ДонНТУ. - 2009. - Серія економічна. - Вип.36-1. – С. 17-22.
9. Хохлов Н. П. Реминисценции антимарксизма в идеологии постсоветского экономического сознания / Н. П. Хохлов // Социальная экономика. - Харьков: ХНУ им. В.Н.Каразина. - 2010. - №1. - С.78-92.
10. Чухно А. Актуальні проблеми стратегії економічного і соціального розвитку на сучасному етапі / А. Чухно // Економіка України. - 2004. - №4. - С.4-14.

УДК 658.011.3:621(47746)

Шпильова В.О.,

*д.е.н., доц., зав. кафедри економіки та менеджменту,**Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет», м. Черкаси***ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

Характерною рисою сучасного етапу розвитку економічних відносин є стрімке зростання кількості фінансово неспроможних підприємств, тому необхідною є державна підтримка стабілізації ситуації у фінансовій сфері країни. Це потребує уточнення напрямів та елементів економічної політики держави щодо забезпечення антикризового фінансового менеджменту промислових підприємств. В статті узагальнено та обґрунтовано основні складові економічної політики держави із забезпечення антикризового фінансового менеджменту, запропоновано механізм її реалізації.

Ключові слова: криза, фінансовий менеджмент, антикризове управління, державна економічна політика, банкрутство.

**ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА ГОСУДАРСТВА ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ
АНТИКРИЗИСНОГО ФИНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТА**

Шпилева В. А.

Характерной чертой современного этапа развития экономических отношений является стремительный рост количества финансово несостоятельных предприятий, поэтому необходимой является государственная поддержка стабилизации ситуации в финансовой сфере страны. Это требует уточнения направлений и элементов экономической политики государства по обеспечению антикризисного финансового менеджмента промышленных предприятий. В статье обобщены и обоснованы основные составляющие экономической политики государства по обеспечению антикризисного финансового менеджмента, предложен механизм ее реализации.

Ключевые слова: кризис, финансовый менеджмент, антикризисное управление, государственная экономическая политика, банкротство.

**STATE ECONOMICAL POLITIC OF PROVIDING THE ANTI-CRISIS FINANCIAL
MANAGEMENT**

Shpyliova V.

A rapid growth of the amount of financially insolvent enterprises is characteristic feature of modern stage of the development of economic relations, therefore, the state stabilization support of the situation in financial sphere of the country is necessary. It requires the specification of trends and elements of government economical politic of providing the anti-crisis financial management of industrial enterprises. The main components of state economical politic of providing the anti-crisis financial management are generalized and grounded, the mechanism of its realization is proposed in the article.

Keywords: crisis, financial management, anti-crisis management, state economical politic, bankruptcy.

Постановка проблеми. Характерною рисою сьогодення є погіршення фінансового стану більшості вітчизняних підприємств, зростання кількості збиткових підприємств, що зумовлено як об'єктивними так і суб'єктивними причинами. Дефіцит фінансових ресурсів і обмежений доступ до кредитних коштів призвів значну кількість підприємств до банкрутства, а отже, відповідно до норм чинного законодавства про банкрутство, такі підприємства слід ліквідувати. Проте, більшість з них виконують соціально та економічно важливі функції в національному господарстві, їх функціонування не можна не лише припинити, а й призупинити. Тому органам державної влади доцільно надати компетенції здійснювати антикризове управління, не керуючись принципом автоматичного виконання законодавства, оскільки категоричний підхід доречний лише в умовах здорової економіки. Тривалий період країна перебуває в стані затяжної політичної та економічної кризи. В такій ситуації, на наш погляд, найбільш доречними будуть профілактичні заходи і позасудова санація фінансового стану підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам антикризового фінансового менеджменту та зокрема формування державної політики його забезпечення присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених І. Бланка [1], Є. Бріггема [2], Дж. Ван Хорна [3], В. Василенко [4], В. Гончарова [10], В. Дорофійенка [10], В. Лобаса [10], І. Карасьової [5], О. Копилюка [8] Т. Момот [9], А. Поддєрьогіна [7], М. Ревякіної [5], О. А. Штангрета [8] та ін.

Невирішені частини проблеми. Високо оцінюючи вагомий внесок вітчизняних та зарубіжних вчених у формування та розвиток теоретико-методологічних засад антикризового фінансового менеджменту, в тому числі і державної політики забезпечення цього процесу, слід зазначити, що потребують уточнення елементи та напрями економічної політики держави щодо забезпечення антикризового фінансового менеджменту промислових підприємств, що враховують сучасний стан та необхідність державної підтримки післякризового відновлення промислових підприємств України.

Метою дослідження є уточнення основних складових економічної політики держави щодо забезпечення антикризового фінансового менеджменту промислових підприємств і розробка механізму її реалізації.

Основні результати дослідження. Глибина і тривалість криз на підприємствах звичайно спричинені, по-перше, прорахунками у виборі системи і механізмів назрілих перетворень, по-друге, відсутністю чіткої цільової орієнтації і, по-третє, ігноруванням світового досвіду регулювання економіки.

Державне регулювання у цій сфері зводиться до активної промислової політики, ключовим фактором якої виступає підвищення ролі науково-технічного прогресу. Саме він і загальносвітові тенденції до інтеграції національних економік зумовлюють стрімке розширення і оновлення асортименту продукції, її технічне удосконалення, підвищення наукоємності.

Світовий досвід доводить, що механізм банкрутства підприємств має не лише деструктивний момент, а й містить прогресивну силу. Головна мета інституту банкрутства полягає у проведенні структурної перебудови всієї національної економіки країни відповідно до ринкового попиту населення за умови досягнення прибутковості роботи кожного підприємства. При цьому антикризовий фінансовий менеджмент на державному рівні повинен виконувати роль запобіжного механізму для кожного окремого підприємства в момент переходу його життєдіяльності на новий рівень.

Вихідний пункт формування чи уточнення економічної політики держави щодо забезпечення антикризового фінансового менеджменту – визначення принципів і цілей, які повинні бути досягнуті в результаті функціонування її механізмів. Економічна політика щодо забезпечення антикризового фінансового менеджменту промислових підприємств включає низку причинно-наслідкових та методичних заходів, які повинні забезпечуватися державними органами влади. Як показує світова практика, така політика базується на наступних основних принципах:

встановлення єдиних стабільних та надійних для всіх суб'єктів господарювання комерційних взаємовідносин, прав і обов'язків в умовах фінансової неспроможності або банкрутства підприємства;

створення правової основи для цивілізованих підприємницьких відносин в умовах неспроможності підприємств;

обмеження до розумних меж державного та адміністративного впливу на діяльність неплатоспроможних підприємств, демократичний підхід до вирішення долі підприємства-боржника;

надання боржникам можливості відновлення своєї діяльності та створення умов для відродження вітчизняного бізнесу;

максимальний захист і збереження перспективних підприємств, які мають тимчасові фінансові труднощі та надання їм допомоги;

створення механізмів, що дозволяють представляти і надійно захищати інтереси учасників;

захист інтересів всіх учасників банкрутства, з пріоритетом дотримання інтересів кредиторів;

справедливий розподіл грошових засобів у результаті конкурсних торгів, тощо.

При цьому головною метою економічної політики держави щодо забезпечення антикризового фінансового менеджменту на наш погляд, є структурна перебудова національної економіки та запобігання економічної кризи. Суттєву роль в системі державного забезпечення антикризового фінансового менеджменту промислових підприємств відіграють прогнозування та планування. Індикативне планування, засноване на аналізі розвитку економіки, здійснюється відповідно до наявних ресурсів. Його результатом є основні макроекономічні показники в плановому періоді: темпи зростання валового національного продукту і національного доходу, рівень інфляції, безробіття, мінімального розміру оплати праці, дефіцит бюджету, відсоткові ставки та ін. Визначаються способи їх досягнення та регулювання у разі їх невиконання.

Для антикризового регулювання необхідна база надійних даних, створення специфічної методики досліджень, залучення висококваліфікованих фахівців, проведення досліджень, а також розробка, прийняття і здійснення заходів, що стабілізують економічний стан підприємств. У цьому напрямку державний регуляторний вплив полягає у формуванні різних видів забезпечення (правового, методичного, інформаційного, організаційного, соціального тощо), рис. 1.

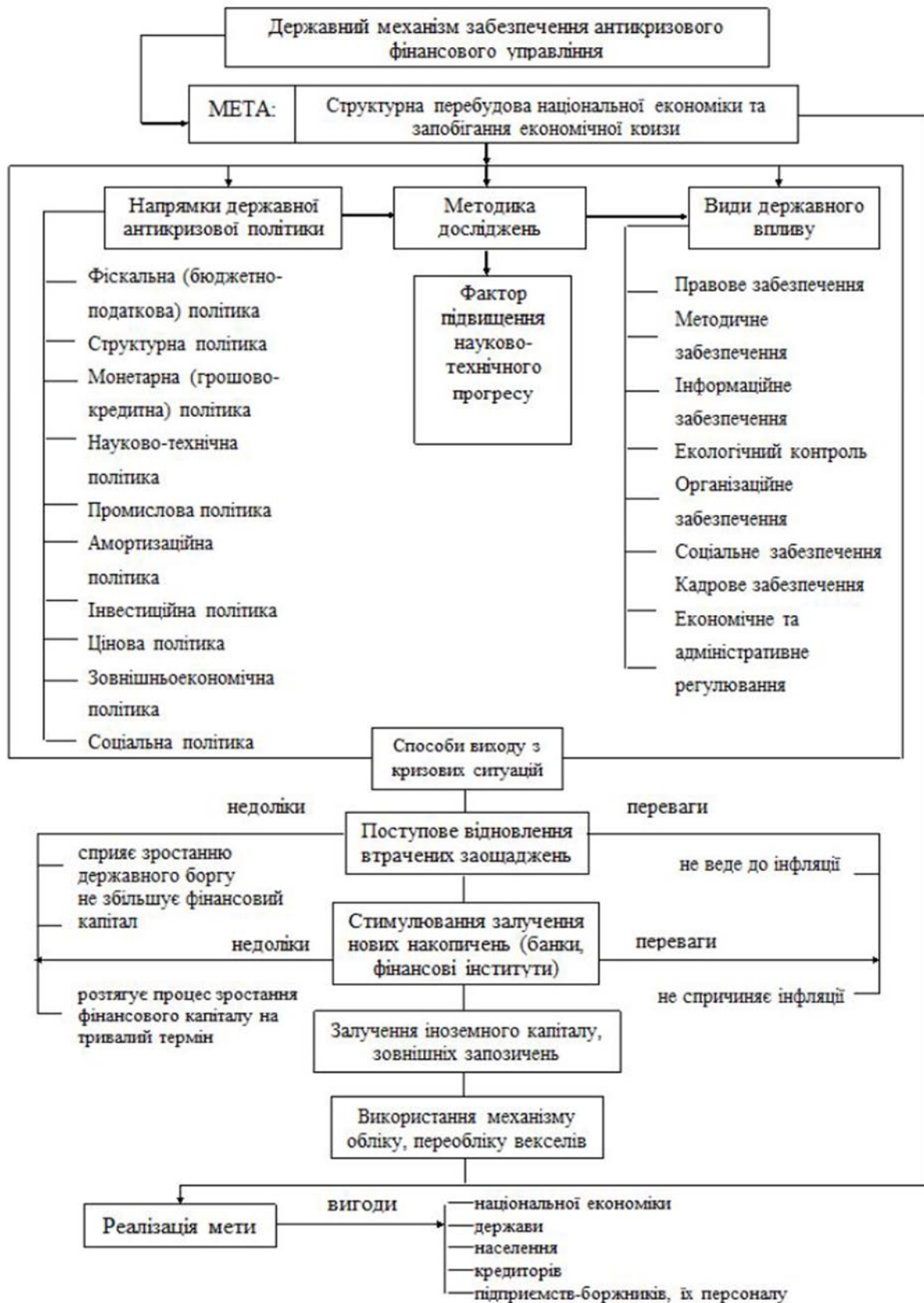

Рис. 1 Державний механізм забезпечення антикризового фінансового управління

Джерело: [розробка автора]

Реалізація запропонованого механізму державного забезпечення антикризового фінансового менеджменту промислових підприємств всі учасники господарських відносин набувають вигід, що суттєво різняться в залежності від групи учасників. Якщо вигоди для кредиторів та підприємств, що знаходяться в кризовому стані, є зрозумілими, незаперечними та детально описаними в більшості робіт з фінансового менеджменту [1-10], то вигоди інших учасників слід окреслити детальніше.

Так наприклад, вигоди від реалізації економічної політики забезпечення антикризового фінансового менеджменту для національної економіки такі: формування нової галузевої структури економіки, більш пристосованої до ринку; створення стимулів для розвитку підприємницької діяльності; збереження і розширення позицій на ринку найбільш сильними і адаптивними до змін зовнішнього середовища підприємствами, що веде до підвищення ефективності економіки в цілому; раціональне і економне використання природних ресурсів тощо.

Для держави як суб'єкта економічних відносин вигоди полягають в: погашенні заборгованості за бюджетами усіх рівнів з урахуванням пені та штрафів; підвищенні експортного потенціалу країни; підвищенні ефективності використання місцевих сировинних ресурсів; формуванні інформаційних баз даних про стан кожного підприємства, які можна використовувати в інших системах регулювання і управління, а також при проведенні наукових досліджень; вдосконаленні законодавчої та нормативно-методичної бази у контексті ринкових відносин тощо. Для населення вигоди полягають в розширенні споживчого ринку, зростанні виробництва товарів, що користуються внутрішнім попитом; підвищенні культури обслуговування споживачів, стимулюванні їх лояльності до вітчизняної продукції; формуванні сучасної системи цінностей тощо.

Узагальнення специфічних моделей поведінки підприємств у кризових умовах [1-5; 7-10] дозволяє сформулювати наступні переваги державного регулятивного впливу та забезпечення антикризового фінансового управління суб'єктами господарювання: державне втручання в кризову фазу неминуче змушує керівників підприємств застосовувати антикризові заходи управління; антикризова поведінка підприємств часто протилежна тим діям, які є ефективними та науково обґрунтованими в умовах економічного зростання або стабілізації економіки; в промисловості стихійно формуються різні антикризові моделі діяльності підприємств, які необхідно вивчити, ідентифікувати та свідомо використовувати у практиці антикризового фінансового менеджменту.

Висновки. В сучасних складних умовах господарювання дієва підтримка галузей економіки країни є одним з пріоритетних напрямів економічної політики держави. Використання науково обґрунтованого механізму державного забезпечення антикризового фінансового менеджменту сприятиме пришвидшенню післякризового відновлення економіки України та її регіонів.

1. Бланк И. А. *Основы финансового менеджмента* / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1999. – Т. 1. – 512 с.

2. Брігхем Є. *Основы финансового менеджмента* / Є. Брігхем; пер. з англ. – Київ : Молодь, 1997. – 1000 с.

3. Ван Хорн Д. К. Основы финансового менеджмента : учебно-практическое пособие / Д. К. Ван Хорн. – М.: ИД «Вильямс», 2008. – 1232 с.
4. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / В. О. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 504 с.
5. Карасева И. М., Ревякина М. А. Финансовый менеджмент / И. М. Карасева, М. А. Ревякина. – М.: Омега-Л, 2006. – 335 с.
6. Картохіна Н. В. Діагностика фінансового стану підприємства як основа для прийняття рішень у системі антикризового управління / Н. В. Картохіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 9 (88). – С. 19–24.
7. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент : підручник / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. – 535 с.
8. Штангрет А. М. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / А. М. Штангрет, О. І. Копилук. – К. : Знання, 2007. – 335 с.
9. Фінансовий менеджмент: навч. посіб./ за ред. Момот Т.В. – К: Центр учбової літератури, 2011. – 712 с.
10. Фінансовий та організаційно-інституційний механізми державного управління розвитком соціально-економічної інфраструктури : монографія / В. В. Дорофійенко, В. М. Гончаров, В. М. Лобас та ін. – Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2010. – 220 с.

УДК 340:330.322(477)

Veklych V.,
Candidate of Law,
senior teacher of International Economics Department,
National University of Food Technologies, Kyiv

LEGAL FRAMEWORK OF INVESTMENT CLIMATE IMPROVING IN UKRAINE: CRUCIAL POINTS

In this article the main points of legal regulating of investment activities in Ukraine that require further improvements are determined. Actual state of Ukrainian policy and current problems of state were taken into consideration. Though the main points of research were centered on further improving of investment climate in the aspect of legal framework. Preferences were set to make Ukrainian legal framework of improving of investment climate more flexible and determined. Given recommendations are published not just to make an acceptable legal regulating of investment climate for investors but to be the basis for further scientific discussions.

Key words: investments, investment policy, law, legal regulations.

ПРАВОВА ОСНОВА ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ: КРИТИЧНІ МОМЕНТИ

Веклич В. О.

У статті визначено основні моменти правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні, які вимагають подальшого удосконалення. Фактичний стан української політики і актуальних проблем держави були враховані. Хоча основний напрямок дослідження було спрямоване на подальше вдосконалення правової бази для інвестиційного клімату. Перевагу було віддано подальшій розробці української правової бази для інвестиційного клімату як більш гнучкою і визначеною. Дані рекомендації публікуються не тільки, щоб зробити більш прийнятним для інвесторів правове регулювання інвестиційного клімату, а й щоб бути основою для подальших наукових дискусій.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна політика, право, правове регулювання.

ПРАВОВАЯ ОСНОВА УЛУЧШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА В УКРАИНЕ: КРИТИЧЕСКИЕ МОМЕНТЫ

Веклич В. А.

В статье определены основные моменты правового регулирования инвестиционной деятельности в Украине, которые требуют дальнейшего усовершенствования. Фактическое состояние украинской политики и актуальных проблем государства были учтены. Хотя основное направление исследования было направлено на дальнейшее совершенствование правовой базы для инвестиционного климата. Предпочтение было отдано дальнейшей разработке украинской правовой базы для инвестиционного климата как более гибкой и определённой. Данные

рекомендации публикуются не только, чтобы сделать более приемлемым для инвесторов правовое регулирование инвестиционного климата, но и чтобы быть основой для дальнейших научных дискуссий.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная политика, право, правовое регулирование.

Statement of the problem. Current state of investment climate in Ukraine highly crucially depends on political actions of government and legal issues concerning improving of internal legal framework, taxation and clearing of legal ways of settling of business disputes by courts and in other ways. Investors highly depend on risk rates that include different indications. Though nowadays we can see that different problems have formed a unattractive image of Ukrainian economical environment for investing activities. As the key point to improve the current state is making Ukrainian legal system more flexible and sustainable to possible breaches. As the result of observation and further research it is obvious that Ukrainian legal framework has to be modernized according to current state of affairs and existing challenges. And investment policy should become the part of economic policy and crucially needs to be reflected in legal policy that has to be developed as well.

Analysis of recent researches and publications. Different problems of investment climate were thoroughly researched by different scientists for many years but there were no special detailed researches devoted to the problem of it's legal framework. But we still can mention an article called «Regulatory legal support of investment-innovative activity» wrote by Y. Verbytska [1]. Also we can mention Explanation of the Ministry of Justice of Ukraine called “Investment Legislation: Progress, Problems and Prospects” where state authorities cleared some issues concerning legal overview of the main laws on investing and investment activities in Ukraine [5; 8]. At the same time investment climate was thoroughly studied for many years by different scientists and researchers [2; 3; 4; 9].

Purpose of the article. Research and studying of opportunities of improving of investment climate in Ukraine from the prospect of it's legal framework.

Key research findings. Improving of investment climate necessarily requires some important actions that have to be made by governmental authorities in legal sphere. Though we can surely consider that current state of overregulation is obviously one of negative tendencies that may prevent further increase of investors' interest in Ukrainian economy. Actual state of governmental relations with business environment is in some way positive but at the same time those principles that were declared by politicians still have to be put into action as is.

Functioning of legal regulation of investment activities still have to be optimized as it is may be used as the basis for unreasonable corruption of government in case of illegal private interest of state authorities as it was observed in former soviet countries for many years when state official illegally used their positions to increase their fortune that could be observed quite obviously.

As it was found there are many different laws that actually regulate different aspects of investing in Ukraine and in total there are up to 70 different legal acts that actually regulates different aspects of it and related activities.

Though in the current overview of prospective development it is obvious that such

regulations have to be reconsidered and set into optimized form.

At the current prospective there seem to be a few possible steps to increase attraction of the investment climate in Ukraine. First of all it is improving of legal protections or setting special kinds of legal protections for investors. A. Khachaturian and R. Moloo noted that «Increasingly, foreign investors are aware of the legal protections afforded to their investments under international law, including under investment treaties» [10, p. 1473]. So we have to reconsider the role of international treaties regulating investing activities or protecting investors' rights and property. That way Ukraine may improve the favorability of it's economy for foreign investors and improve it's reliability.

On the contrary Ukrainian state officials can also provide further activities intended to make Ukrainian legal regulations less complicated and less vulnerable to possible breaches or abuses by state officials. In this case it is obvious that investing policy is still the part of integrate economic policy that highly relies on state legal activities and laws. So the need in strategic regulations of the state legal system is obvious. The Constitution of Ukraine as the basis of the legal system [6] but at the same time Ukrainian state authorities and civil society have to provide further actions aimed to prevent the breach of the power of law. Primacy of the power of law is not just the theory but also an important practical issue that is actually the basis of further legal, state and economical development.

In case of Ukraine such legal policy have to consist different regulations aimed to design the legal framework of state and it's different functions. The main problem is to design it in the way that will prevent undermining of the power of law on the state grade.

Though as the basis of legal policy there should be definite principles of state actions and responsibility of state authorities and state as is. Such principles could be:

1. Integrity of legal system (reflecting of different sides of peoples' lives in it).
2. Protective predetermination of legal system towards members of society (additional warranties of prioritizing of people and their rights and freedom).
3. Inadmissibility of state intervention into private life in case of peoples' opportunities to define their optimal actions and to put them into action without state regulations (additional protection of human rights).
4. Inadmissibility of overregulation of procedures (preventive analysis of legal acts by appropriate state authorities).
5. Simplification of procedures though to prevent abusing of power in case of illegal intentions of state authorities.
6. Actual verification of the income of state authorities.
7. Direct intervene of civil society into state actions in case of abuse of power or obvious breaches of the power of law (with creation of appropriate legal mechanism).

Functionally economic policy highly depends on legal policy as it's legal framework is created on the same legal basis and principles. Though in this case it is obvious that economic policy is influenced by the same tendencies that cause it's integral corruption and needs to be suppressed with appropriate actions. But still practical issues are as important as theory to make it operating.

So investment climate is highly vulnerable to the tendencies prevailing in state, society and legal system. If those tendencies are negative it highly reflects on investing activities causing

economic problems [7, p. 108]. But at the same time in case of appropriate legal regulation it is possible to develop and provide adequate investing policy as the part of economic policy in regard to achieve sustainable state development [9, p. 6].

Conclusions and perspectives for further research. In the view of current research it is obvious that further improvement of investment climate highly requires putting in to action of adequate investment policy as the part of economic policy. But at the same time it is required that appropriate regulations and mechanisms should be created to put into action practical aspects of the power of law that may be determined only in the framework of legal policy.

Such legal mechanisms and regulations also have to be developed on the basis of the right of law and prevailing of human rights. At the same time it is obvious that there should be considered an appropriate basis for the balance of individual rights and legal interests of people represented by associations of citizens and civil society though to prevent cases of abuses of rights. That is especially important in the view of investment activities in case of abuse of legal opportunities so to increase income.

These conclusions actually outlines the main problems in investment climate and some of possible solutions to improve it's state that requires further scientific research.

1. Вербицька Ю.М. Нормативно-правове забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності: проблеми та шляхи вирішення / Ю.М. Вербицька // Економічний форум. – 2012 – № 3. – С. 350–354.

2. Войнаренко М. П., Федорук Л. Д. Аналіз інвестиційної політики та інвестиційного клімату в Україні / М. П. Войнаренко, Л. Д. Федорук // Вісн. Технол. ун-ту Поділля. Екон. науки. – 2002. – № 2, ч. 1. – С. 113-117.

3. Гуткевич С. О., Завадських Г. М. Аспекти формування інвестиційного клімату / С.О. Гуткевич, Г. М. Завадських // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Х.: АТЗТ "Самміт Харків". – 2004. – Вип. 630. – С. 157-159.

4. Гуткевич С. О., Петренко В.А. Модель розвитку галузей економіки України [Текст] / [В. А. Петренко, С. О. Гуткевич]; за ред. С. О. Гуткевич. – К.: НТУУ "КПІ", 2011. – С. 318-332.

5. Інвестиційне законодавство: стан, проблеми, перспективи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 08.05.2012 [Електронний ресурс] / Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0015323-12>.

6. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (в редакції від 30 вересня 2010 р. на підставі Рішення Конституційного Суду України № 20-рп/2010 від 30 вересня 2010 р.) // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1 [Спеціальний випуск] – С. 15.

7. Куценко Т. М. Інструменти активізації інвестиційних процесів в умовах реалізації інвестиційної реформи / Т. М. Куценко // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – №3. – С. 106-109.

8. Про інвестиційну діяльність: Закон України в редакції від 28.03.2014 [Електронний ресурс] / Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

9. Савчук Н. Стан інвестиційного клімату України та напрями його покращення [Електронний ресурс]/ Н. Савчук. // Демократичне врядування. Електронне наукове фахове видання. – 2011. – Вип. 8. – Режим доступу: <http://www.lvivacademy.com/visnik8/fail/Savchuk.pdf>.

10. Khachaturian A., Moloo R. *The Compliance with the Law Requirement in International Investment Law* / Alex Khachaturian, Rahim Moloo // *Fordham International Law Journal*. – 2011. – Vol. 34. – P. 1473-1501.

УДК [378:005.6]: 006.3

Дичковський С.І.,

к.пед.наук., доцент, декан факультету економіки і менеджменту,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОСВІТНІХ КРИТЕРІЇВ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В статті розглянуто основні проблеми інтеграції України в європейській освітній простір, впровадження міжнародних освітніх критеріїв у систему вищої освіти України, використання міжнародних принципів для визначення цілей національних стандартів якості освіти.

Ключові слова: інтеграція, критерії, якість освіти, міжнародні стандарти, принципи.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ КРИТЕРИЕВ ДЛЯ ВНЕДРЕНИЯ СИСТЕМЫ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Дычковский С.И.

В статье рассмотрены основные проблемы интеграции Украины в европейское образовательное пространство, внедрение международных образовательных критериев в системе высшего образования Украины, использование международных принципов для определения целей национальных стандартов качества образования.

Ключевые слова: интеграция, критерии, качество образования, международные стандарты, принципы.

INTERNATIONAL EDUCATIONAL CRITERIA USING FOR THE IMPLEMENTATION OF QUALITY MANAGEMENT EDUCATION IN UKRAINE

Dychkovskyy S.

The paper considers the main problem of Ukraine's integration into European educational space, the introduction of international educational criteria in the higher education system of Ukraine, the use of international guidelines for the purposes of determining the national standards of educational quality.

Keywords: integration, criteria, quality, international standards and principles.

Постановка проблеми. Інтеграція України в міжнародне співтовариство передбачає можливість співставлення рівнів та узгодження принципів підготовки фахівців. Як відомо, індекс людських ресурсів, який визначається за трьома показниками: валовий національний продукт, середня тривалість життя та рівень освіти, є одним з основних показників, за яким оцінюється економічний потенціал країни. А враховуючи те, що валовий національний продукт, середня тривалість життя, в тій чи іншій мірі залежать від рівня освіти країни, на перший план постає проблема запровадження в Україні сучасної системи моніторингу якості освіти. З іншого боку жодною програмою підготовки викладачів вищих закладів освіти України не передбачено викладання хоча б елективного курсу з проблем педагогічної

діагностики, мало наукових досліджень з проблеми оцінки якості освіти як категорії дидактики.

Мета статті. Показати, що якість вищої освіти має визначальне значення для успішного розвитку будь-якої країни. Революційні зміни технологій, як наслідок швидкий перехід від індустріального до інформаційного суспільства, спираються на рівень інтелектуальних ресурсів країни, а пов'язана з цим геополітична конкуренція провідних країн за такі ресурси стає одним з важливіших факторів, що визначають не лише економіку, а й політику нового століття. У зв'язку з цим рівень інтелектуального потенціалу країни, що є похідною від якості вищої освіти, стає важливішим фактором економічної і політичної самостійності країни, фактором її виживання. Безумовно, така глобальна проблема потребує скоординованих цілеспрямованих зусиль держави, суспільства, вищої школи.

Основні результати дослідження. Особливістю освіти є більш складна, ніж для продукції, структура споживачів результатів освітньої діяльності - освітньої продукції. Споживачами освітніх послуг та продукту освітньої діяльності є як самі студенти, їх батьки, підприємства, на яких будуть працювати фахівці, так і суспільство та держава в цілому, які використовують цей потенціал. У зв'язку з цим, якість освіти можна визначити, як сукупність властивостей та характеристик освітнього процесу, які надають йому здібність формувати такий рівень професійної компетентності, який задовольняє потреби громадян, підприємств і організацій, суспільства і держави.

Перш за все, якість можна визначити як ступінь досягнення мети, а отже вона залежить від мети, яку визначає кожний з суб'єктів освітньої діяльності, це студенти, викладачі, науковці, держава, роботодавці. Саме багато вимірність мети освіти, яка по різному формулюється учасниками і споживачами освітньої продукції, і призводить до нової альтернативи: критеріальна якість чи відносна. Ця філософська альтернатива може реалізуватися лише на розумному співвідношенні кількісних і якісних показників освітнього продукту.

По-друге, деталізуємо поняття продукт освітньої діяльності. Це рівень професійної компетентності випускників вищої школи. А якість його підготовки дозволяє йому мати певну соціальну цінність та відповідати потребам і можливостям ринку праці. Контроль за рівнем підготовки студентів та професійної компетентності випускників (із застосуванням сучасних методів вимірювання та оцінювання), управління навчальним процесом (із застосуванням сучасної системи менеджменту якості) та система державних стандартів як засіб управління якістю освіти є лише компонентами системи, яка формує, впливає та забезпечує якість вищої освіти в країні. Держава, суспільство і особистість є основними дійовими особами, які впливають на рівень освітньої продукції, а ринок праці є арбітром.

З 1990 року була сформована чітка орієнтація Європейських закладів вищої освіти на більш тісніше функціонування в межах однієї структури, що дозволило громадянам проживати і працювати у середовищі з дуже слабкими національними бар'єрами. Розвиток Європейського ринку праці для кваліфікованих трудових ресурсів дозволив розширити пошук підприємцями нових дипломованих фахівців серед випускників різних національних систем вищої освіти. Прагнення студентів до навчання за кордоном і збільшення такої можливості для них, призвели до високого рівня студентської міграції, що дало можливість студентам вибирати між різними системами вищої освіти. Такі тенденції були характерними

не лише для Європейського континенту студентів, але призвели до постановки питання щодо можливої появи загальної Європейської системи вищої освіти.

В цей же час Уряди Європейських країн проявляють занепокоєння, що кількість і якість кваліфікованої робочої сили, яка є доступною для національних економік, буде значно впливати на економічну конкурентоспроможність на національному ринку праці. Повернення коштів у вищу освіту у вигляді інвестицій повинно також розглядатися в міжнародному контексті. Якщо для підготовки дипломованого фахівця в одній країні потрібен більш довгий і більш дорогий шлях ніж в іншій, то чи з'являться там деякі переваги і компенсації, що можуть розглядатися як додаткові інвестиції? Якщо студенти з будь-яких причин бажають навчатись за кордоном, то чи можна буде передбачити, що все більша їх кількість не повертатиметься додому. Деякі країни можуть зіткнутися з критичним відтоком кваліфікованих трудових ресурсів - явищем, яке вже добре знайоме на регіональному рівні в багатьох країнах.

Багато закладів вищої освіти розширюють активні міжнародні контакти у дослідженнях студентських обмінах, об'єднанні навчальних програм і т. ін. Для окремих закладів вищої освіти Європи, США, Канади надають широкі можливості для конкуренції, боротьби за престиж, студентів, штат і фінансування – це зараз відбувається на місцевому, регіональному і національному рівнях. Але питання не просто про змагання. Національні навчальні заклади повинні відчувати потребу у створенні засобів порівнювання між різними країнами, а отже відповідати міжнародним стандартам, що забезпечить належну конкуренцію.

Усі зацікавлені сторони: Уряд, заклади освіти, студенти і підприємці вирішують ці проблемами в межах національної системи вищої освіти. Швидка зміна Європейської вищої освіти зумовила розвиток досліджень у галузі педагогічних вимірювань. Зокрема це стосується проектів, розпочатих Центром Досліджень у Галузі Вищої Освіти (CHEPS) у Нідерландах, Радою Національних Академічних Досягнень (CNAА) у Великобританії і Hochschul-Infomations-System у Німеччині. Уряди, підприємці, студенти, викладачі, менеджери закладів освіти можуть і повинні робити висновки щодо якості освітнього продукту. Проблема полягає у тому, як вони це роблять і якими висновками вони користуються. Це стосується і міжнародних порівнянь, які стають усе більш і більш необхідними.

Визначення якості у вищій освіті ніколи не було легким питанням, а при інтернаціональному порівнянні якості освіти ці проблеми тільки ускладнюються. Хоча деякі елементи систем вищої освіти є загальними для різних країн, вони мають різні характеристики. Цілі освіти змінюються від спеціальної підготовки в одній країні до широкої загальної освіти в іншій.

Категорії споживачів і баланс владних повноважень, що обумовлює різницю у загальноприйнятих визначеннях якості вищої освіти, національні традиції щодо встановлення методів оцінки якості теж різні. В одній країні показники продуктивності встановлені і використовуються регулярно, у той же час як в іншій країні до них відносяться з великою підозрою. В іншій країні експертна оцінка не може бути застосована через високий рівень корупції, а у третій країні це - єдиний законний метод. В одних країнах використання стандартизованих національних тестувань здійснюється на всіх ступенях

освіти і ці показники вважаються найбільш об'єктивними, в інших ці методи тривалий час взагалі були заборонені.

Важко досягти національної угоди при визначенні даних, які потрібно використовувати як показники продуктивності, чи навіть просто як статистика. Але в інтернаціональному аспекті це можна зробити, якщо такі визначення однакові навіть тільки у двох країнах. Ця проблема обумовлена тим фактом, що на перший погляд концепції чи явища у різних країнах можуть здаватися схожими, а при більш ретельному розгляді вони, виявляються, мають різний зміст. Це відбувається через розходження в контексті, у якому вони використовуються, що є часто наслідком різних структур систем вищої освіти. Тоді дані зібрані для всіх програм у межах національної системи вищої освіти, навряд чи можуть бути порівнянні інтернаціонально.

Деякі аспекти вищої освіти в різних країнах виявляються подібними. Наприклад, заклади вищої освіти завжди намагаються надавати кращі освітні послуги новому поколінню студентів. Деяка спільність - необхідна вимога без якої порівняння систем вищої освіти інтернаціонально стало б неможливим і, маючи певне загальне ядро, необхідно знайти шляхи визначення різних аспектів якості для різних національних систем вищої освіти, визнаючи їх сильні і слабкі сторони.

При розгляді міжнародного виміру вищої освіти необхідно розглянути концепції і принципи підтвердження якості, а також найбільш практичні засоби її визначення, а саме:

- які повинні бути встановлені цілі гарантії якості в міжнародному оточенні?
- як концепція гарантії якості може застосовуватися до різних галузей вищої освіти?
- чи дійсно необхідна тільки одна система? Як різні підходи можуть доповнювати один одного?
- які механізми оцінки підходять до міжнародного застосування? Які механізми були чи могли б використовуватися для пояснення і встановлення порівнянь у дослідженнях?
- оскільки будь-яка структура для оцінки якості потребує витрат, що треба брати до уваги для побудови ефективно працюючої структури?

Така структура повинна сприяти розвитку сучасної економіки і бути раціональною для міжнародного обміну, і базуватися на таких двох ключових принципах: прозорість і порівняння.

Прозорість - є ядром структури. Система вищої освіти повинна бути відкрита для зовнішньої експертизи. Детальна інформація щодо засобів і критеріїв вступу, поточного і атестаційного оцінювання. Інструкції і оцінки повинні бути доступні студентам, штату факультету та людям поза системою. Тільки при наявності доступу до точної інформації сторонні можуть об'єктивно оцінити систему або заклади на міжнародному ринку освіти.

Вимога порівняння. При порівнянні систем необхідно відокремити фундаментальні розходження в місіях і меті. Системи можуть бути послідовними і доповнювати одна одну, якщо принципи, що лежать в основі розходжень, добре зрозумілі.

Висновки. Ці два принципи прозорості і порівняння призначені для того, щоб надати структурі системи вищої освіти можливість пристосуватися до різноманітних освітніх традицій, національних реалій і адміністративних механізмів, що характеризують міжнародну вищу освіту. Вони також спроможні відобразити національні системи з точки

зору міжнародної системи та споживачів і, використати це в нашій країні при визначенні цілей національних стандартів підтвердження якості.

1. Використання інформаційних технологій в менеджменті освіти на сучасних економічних відносинах / Ю. Вологін // Молодь і ринок. – 2011. - № 11. - С. 153-158.

2. Менеджмент в освіті як соціально-психологічне визначення особистості в українській діяльності / Ю Вологін // Молодь і ринок. – 2011.– № 9– С. 114-118.

3. Сучасний менеджмент якості науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу / О. Величко, В. Іващенко, О. Ясев, О. Рожков // Вища школа. – 2006.– № 5-6. – С. 34-39.

4. Шляхи впровадження інновацій, підприємництва та підприємницької освіти в системі національної освіти України: [монографія] / О. О. Романовський ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова, Укр.-америк. гуманіт. ін-т "Віскон. міжнар. ун-т (США) в Україні". — К.: Нова Кн., 2010. — 416 с.

5. Якісна освіта в контексті управління впровадженням інновацій / І. Силадий // Вища освіта України. – 2011.– № 4. – С. 105-112.

6. Місце України у світовій та європейській якості /Віткін Л.М //Стандартизація, сертифікація, якість — №3 (18), 2002, с.43-49.

УДК 330.143

Левченко Ю. Г.,

к.е.н., доц. кафедри прикладної економіки,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ТА ЙОГО РОЛЬ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено сутність, зміст інтелектуального капіталу підприємства та його роль у господарській діяльності. Встановлено, що існує три підходи до визначення поняття і змісту інтелектуального капіталу підприємства. Детально охарактеризовано компоненти підходів до визначення інтелектуального капіталу і можливості їх застосування на практиці. Аргументовано роль інтелектуального капіталу у господарській діяльності підприємства.

Ключові слова: підприємство, знання, нематеріальні активи, капітал, капіталізація, інтелектуальний капітал.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ И ЕГО РОЛЬ В ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Левченко Ю. Г.

В статье исследована сущность, содержание интеллектуального капитала предприятия и его роль в хозяйственной деятельности. Установлено, что существует три подхода к определению понятия и содержания интеллектуального капитала предприятия. Подробно охарактеризованы компоненты подходов к определению интеллектуального капитала и возможности их применения на практике. Аргументировано роль интеллектуального капитала в хозяйственной деятельности предприятия.

Ключевые слова: предприятие, знание, нематериальные активы, капитал, капитализация, интеллектуальный капитал.

INTELLECTUAL CAPITAL AND ROLE IN ECONOMIC ACTIVITY ENTERPRISE

Levchenko I.

Article investigates the nature, content and intellectual capital of the enterprise, its role in economic activity. Established that there are three approaches to the definition and content of the intellectual capital of the company. Describes in detail the components of approaches to the definition of intellectual capital and the possibility of their application in practice. Argued the role of intellectual capital in business enterprises.

Key words: enterprise, knowledge, intangible assets, equity, capitalization, intellectual capital.

Постановка проблеми. В умовах стрімких технологічних змін і високої конкуренції головним ресурсом підвищення конкурентоспроможності підприємства стає перетворення економічно значущих знань підприємства в інтелектуальні ресурси, які можуть бути

капіталізовані. Перетворення інтелектуальних ресурсів в інтелектуальний капітал та ефективно управління ним як сукупністю наявних інтелектуальних ресурсів дозволяють активізувати процеси виробництва, розповсюдження та використання знань всередині підприємства, що дає імпульс інноваційній діяльності. Тому постає проблема розвинення методологічних та прикладних засад інтелектуального капіталу як стратегічно важливого активу, що дозволяє підприємству відчутно прирощувати цінність та, як наслідок – зміцнювати свої конкурентні переваги. У межах даної статті розглянуто сутність, зміст інтелектуального капіталу та його роль у господарській діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній економічній літературі широко висвітлені такі види капіталу, як основний і оборотний, позиковий і позичковий, промисловий і людський. Інтелектуальний капітал є, на сьогодні, ще недостатньо вивченою в теоретичному плані категорією. Наприкінці XX- на початку XXI століття у розвинених країнах світу становлення економіки знань привернуло увагу дослідників до категорії інтелектуального капіталу як однієї зі системоутворюючих категорій, що виникла з переходом до нового постіндустріального суспільства. Вважається, що цей термін вперше було запроваджено відомим американським дослідником Дж. Ж. Гелбрейтом у 1969 р. Подальшого розвитку він набув наприкінці XX століття у працях таких дослідників, як В.Базилевич, Е. Брукінг, О.Бутнік-Сіверського, В.Врублевський, В. Геєць, А. Гриценко, Д. Даффі, Д. Клейн, Е.Лібанова, М.Мандибура, Мелуон, Л. Прусак, П. Саліван, Т. Стюарт, Л. Федулова та інших.

Мета статті. Дослідити сутність, зміст інтелектуального капіталу та з'ясувати його роль у господарській діяльності підприємства.

Основні результати дослідження. На новому етапі розвитку сучасної економіки загострилися проблеми формування, оцінки та ефективного використання стратегічних активів, унікальне поєднання яких забезпечує підприємство стійкими конкурентними перевагами та використання яких забезпечує підприємству економічні вигоди у досягненні її стратегічних цілей. За таких умов надійним індикатором фінансового здоров'я та джерелом економічного зростання підприємства є зростаюча капіталізація його активів. Вітчизняні підприємства практично не розглядають інтелектуальний капітал як потужне джерело потенційно доступних конкурентних переваг, що позначається у заниженій капіталізації, як наслідок, низькій інвестиційній привабливості та об'єктивному обмеженні можливостей для інноваційного розвитку.

У сучасній економічній літературі можна виділити три основні підходи до визначення інтелектуального капіталу: загальне, теоретичне та практичне.

Загальне визначення інтелектуального капіталу

У найзагальнішому сенсі під інтелектуальним капіталом розуміється сукупність знань у вигляді теорії, творчих результатів, умінь, навичок та компетенцій співробітників підприємства. Дані компоненти інтелектуального капіталу охарактеризовані у табл. 1.

Враховуючи в яких формах втілюються перераховані компоненти (складові), інтелектуальний капітал в даному визначенні проявляється в наступних формах:

1. Безпосередньо сам інтелектуальний капітал – це знання, які мають потенційну цінність, тобто ідеї. Інтелектуальний капітал не має реальної цінності, поки він не захищений і не використовується.

2. Інтелектуальна власність – це знання, які є чиеюсь власністю, тобто захищені патентом. Інтелектуальна власність за визначенням має вартісний потенціал, який залежить від його потенційного використання. Цей вартісний потенціал, однак, залишається не реалізованим до тих пір, поки інтелектуальна власність не використовується. До об'єктів прав інтелектуальної власності відносять винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові, комерційні найменування та позначення [3].

3. Інтелектуальні активи – знання, що мають певну вартість і використовуються за призначенням. Тобто патенти, ліцензовані для конкретної мети, перетворюють інтелектуальну власність в інтелектуальні активи, що мають для свого власника певну, виражену в грошах, вартість. Наприклад, патенти, торгові марки, авторські права, «ноу-хау».

Таблиця 1. Складові інтелектуального капіталу за теорією загального визначення

Компоненти	Характеристика
Теоретичні знання	теоретичні положення по областях діяльності і функцій; методичні знання (знання методів); методологічні (знання специфіки застосування методів); проектні (як ставити і структурувати цілі); технологічні (як досягати мети); технічні (на основі якої техніки і яких систем); організаційні (яким колективом і якою структурою); економічні (з якою ефективністю); соціальні (з яким соціальним результатом).
Результати творчої діяльності	сформульовані гіпотези, концепції та ідеї, виконані проекти, технології, алгоритми і програми, зроблені відкриття, винаходи, вирішені завдання, написані й опубліковані статті, звіти, монографії, навчальні посібники, книги, методики, інструкції.
Уміння	генерувати ідеї і створювати концепції проектів бізнес – процесів; інтегрувати і акумулювати знання для реалізації проектів за всіма джерелами; здійснювати проекти, види діяльності, процедури та операції.
Навички	з виконання фахівцями та колективами функцій і обов'язків, робіт і видів діяльності, завдань і операцій; з організації та управління основної та інфраструктурної діяльності.
Компетенції	здатність успішно діяти на основі практичного досвіду, умінь та знань при вирішенні поставлених професійних завдань.

Джерело: складено автором на основі [1, 6, 8].

Зростання інтересу до інтелектуального капіталу, підвищення його ролі і значимості в сучасній економіці призвело до вивчення даної категорії і в теорії. Розглянемо теоретичне визначення інтелектуального капіталу.

Теоретичне визначення інтелектуального капіталу

У теорії під інтелектуальним капіталом розуміють знання, інформацію, досвід, організаційні можливості, інформаційні канали, які можна використовувати, щоб створювати багатство. Інтелектуальний капітал – це знання, які можуть бути конвертовані у вартість, тобто, це сума всього того, що знають і чим володіють працівники і що формує конкурентоспроможність підприємства [2].

У даному визначенні мається на увазі, що інтелектуальний капітал включає в себе три основних компоненти: людський капітал, організаційний капітал і споживчий капітал (табл. 2).

Таблиця 2. Складові інтелектуального капіталу за теоретичним визначенням

Компоненти	Характеристика
Людський капітал	це унікальні якості, якими володіють працівники підприємства і які важливі для їх успішної діяльності, а саме: знання, практичні навички, творчі та розумові здібності людей, їх моральні цінності, особистісні і лідерські якості, культура праці. Людський капітал важливий при проведенні інновацій та будь-якого оновлення. На відміну від інших видів капіталу, людський капітал, не належить підприємству, так як знання і здібності акумульовані у головах співробітників.
Організаційний капітал	це організаційні можливості підприємства відповісти на вимоги ринку. Він є відповідальним за те, як людський капітал використовується в організаційних системах і сприяє перетворенню інформації. Це процедури, технології, системи управління, технічне і програмне забезпечення, оргструктура, патенти, бренди, культура підприємства, відносини з клієнтами. Організаційний капітал є власністю підприємства і в деяких випадках може бути відносно самостійним об'єктом купівлі-продажу.
Споживчий або клієнтський капітал	це капітал, який складається з зв'язків і стійких відносин з клієнтами та споживачами. Одна з головних цілей формування споживчого капіталу – створення такої структури, яка дозволяє споживачеві продуктивно спілкуватися з персоналом підприємства.

Джерело: складено автором на основі [1,7, 9].

На сьогоднішній день теоретичне визначення інтелектуального капіталу є поширеним, але, на жаль, воно є важко застосовним для практичних цілей досліджень. У зв'язку з цим у економічній літературі існує визначення інтелектуального капіталу з точки зору практики.

Практичне визначення інтелектуального капіталу

Інтелектуальний капітал – це термін для позначення нематеріальних активів, без яких підприємство не може існувати.

Інтелектуальний капітал підприємства можна поділити на чотири частини: ринкові активи, інтелектуальні активи, людські активи, інфраструктурні активи (табл. 3).

Таблиця 3. Складові інтелектуального капіталу за практичного визначення інтелектуального капіталу

Компоненти	Характеристика
1	2
Ринкові активи	це активи, якими підприємство володіє завдяки своїй вигідній позиції на ринку і добрими відносинам з покупцями. Основними ринковими активами компанії є: ділова репутація, клієнтська база, портфель замовлень, канали розподілу, різні контракти та угоди (ліцензування, франшиза і т.п.)

Продовження табл. 3

1	2
Інтелектуальні активи	активи, придбані як результат розумової діяльності і захищені законодавчо. Інтелектуальні активи включають в себе: патент, авторське право, права на дизайн, ноу-хау, товарні знаки, знаки обслуговування.
Людські активи	сукупність колективних знань співробітників підприємства, їх творчих здібностей, умінь вирішувати проблеми, лідерських якостей, підприємницьких і управлінських навичок. Сюди також включаються психометричні дані і відомості про поведінку окремих особистостей в різних ситуаціях. В цілому можна виділити наступні види людських активів: освіту, професійна кваліфікація, пов'язані з роботою знання, психометричні характеристики, пов'язані з роботою вміння.
Інфраструктурні активи	це ті технології, методи і процеси, які роблять роботу підприємства взагалі можливою. До таких активів можна віднести: філософію управління, корпоративну культуру, управлінські процеси, інформаційні технології, мережеві системи зв'язку, відносини з фінансовими організаціями.

Джерело: складено автором на основі [1, 2, 5].

Розглянуті визначення інтелектуального капіталу дають досить повне уявлення про сутність та зміст даної економічної категорії.

Роль інтелектуального капіталу полягає у тому, що він прискорює приріст маси прибутку за рахунок формування і реалізації необхідних підприємству систем знань, речей і відносин, які, в свою чергу, забезпечують його високоефективну господарську діяльність. Саме інтелектуальний капітал задає темп і характер оновлення технології виробництва і його продукції, які потім стають головною конкурентною перевагою на ринку. Інтелектуальний капітал дає змогу створювати цінності і забезпечувати конкурентоздатність як окремим підприємствам, так і суспільству в цілому. Роль інтелектуального капіталу підприємства надзвичайно важлива в сучасних умовах ринку і полягає у впливі його складових елементів на економічні результати і формуванні різноманітних економічних цінностей підприємства. Серед таких цінностей варто виділити: збільшення ринкової вартості підприємства; зростання продуктивності підприємства; підвищення ефективності використання усіх ресурсів підприємства; розвиток інноваційного потенціалу; зміцнення і удосконалення конкурентних переваг підприємства.

Висновки. В умовах ринкової економіки основними джерелами отримання підприємствами інвестицій для свого розвитку є емісія цінних паперів (акцій) та їх продаж на фондових ринках, при цьому обсяг емісії залежить від рівня капіталізації підприємства, а привабливість акцій – від рівня прибутковості і ліквідності. Тому ринкова капіталізація підприємства безпосередньо залежить від інтелектуального капіталу, наявності і оцінка якого є показником ефективності основної діяльності і дозволяє провести об'єктивну оцінку вартості всього бізнесу.

Перспективи подальших досліджень будуть направлені надослідження управлінням інтелектуальним капіталом у вік глобалізації та інформатизації.

1. Бутнік-Сіверський О.Б. Інтелектуальний капітал : теоретичний аспект [Текст] О.Б. Бутнік-Сіверський // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 1 – 90 с.
2. Ильяшенко С. Н. Теоретико-методические основы оценки интеллектуально-го капитала / С. Н. Ильяшенко // Социально-экономический потенциал региона : монография / под общ. ред. проф. О. Ф. Балацкого. – Сумы : Университетская книга, 2010. – С. 299–319.
3. Ілляшенко С.М. Сутність, структура і методичні основи оцінки інтелектуального капіталу підприємства / С.М. Ілляшенко // Економіка України. – 2008. – №11. – С.16–26.
4. Мамонтова Н.А. Сучасні підходи до оцінки вартості інтелектуального капіталу [Текст] / Н.А. Мамонтова // Проблеми науки. – 2010. – № 5. – С. 23-29.
5. Піняк, І. Інтелектуальні активи як ефективний ресурс економічного розвитку підприємства [Текст] / І. Піняк // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 1. – С. 33-40.
6. Ступнікер, Г. Л. Модель економічної діагностики інтелектуального капіталу [Текст] / О. М. Вакульчик, Г. Л. Ступнікер // Економіст. – 2009. – №3. – С. 34-39.
7. Ступнікер, Г. Формування і оцінка інтелектуального капіталу підприємства [Текст] / Ганна Ступнікер // Економічний аналіз : збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. – Тернопіль : Видавництво ТНЕУ «Економічна думка», 2010. – Випуск 5. – С. 189-192.
8. Ткач І. І. Дослідження процесу формування інтелектуального капіталу підприємства / А. Ю. Мазарчук, І. І. Ткач // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2011. – № 2(156). – Частина 1. – С. 312–317.
9. Шипуліна Ю.С. Інноваційна культура організації: сутність, структура, підходи до оцінки / Ю. С. Шипуліна // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2010. – № 2. – С. 132-138.

УДК 005: 316.77

Мазник Л.В.,
к.е.н., доц. кафедри управління персоналом та економіки праці,
Литвинець Л.Ф.,
ст. викладач кафедри менеджменту,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

ЕТИЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРАНИЦЬ УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАЦІЯМИ І ПРОБЛЕМИ МАНІПУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ

В статті розглядаються керовані та некеровані інформаційні потоки, які наповнюють сучасний інформаційний простір. Аналізуються питання поширення певної інформації, управління нею, перетворення управління на маніпуляцію. Особлива увага приділяється межам управління комунікаціями та проблемам маніпулювання суспільною свідомістю на користь окремої організації чи держави. Пропонуються теоретичні та етичні підстави для вивчення та розв'язання цієї проблеми.

Ключові слова: комунікація, маніпуляція, інформація, управління, кодекс, етика.

ЭТИЧЕСКОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ГРАНИЦ УПРАВЛЕНИЯ КОММУНИКАЦИЯМИ И ПРОБЛЕМЫ МАНИПУЛИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННЫМ СОЗНАНИЕМ

Мазник Л.В., Литвинец Л.Ф.

В статье рассматриваются управляемые и неуправляемые информационные потоки, которые наполняют современное информационное пространство. Анализируются вопросы распространения определенной информации, управления ею, трансформации управления в манипуляцию. Особое внимание уделяется границам управления коммуникациями и проблемам манипулирования общественным сознанием в пользу отдельной организации или государства. Предлагаются теоретические и этические основания для изучения и решения этой проблемы.

Ключевые слова: коммуникация, манипуляция, информация, управление, кодекс, этика.

ETHICAL REGULATION OF BOUNDARY CONTROL COMMUNICATIONS AND THE PROBLEM OF MANIPULATING OF PUBLIC OPINION

Maznyk L., Lytvynets L.

The article deals with managed and unmanaged information flows that fill the current information environment. The questions dissemination of certain information, manage, control conversion to manipulation. Particular attention is paid to control communications and limits the problem of manipulating public opinion in favor of a particular organization or state. We offer theoretical and ethical basis for studying and solving the problem.

Keywords: communication, manipulation, information, management, code, ethics.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство існує в інформаційному просторі, який кожний день наповнюється керованими та некерованими інформаційними потоками у формі формальної та неформальної комунікації. Виникають логічні питання: хто і з якою метою

поширює певну інформацію та яким чином відбувається управління цими потоками, коли управління перетворюється на маніпуляцію, для чого?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження та книги українського вченого Г.Г.Почепцова [7] присвячені визначенню сфери діяльності зв'язків з громадськістю, аналізу основних підходів, загальних і конкретних стратегій, інструментарію цієї науки, дослідженню окремих видів комунікативно-маніпулятивних технологій (пропаганда, інформаційні війни). Теоретичні та практичні аспекти менеджменту масових комунікацій, менеджменту прес-служб і рекламного медіа-менеджменту присвячені роботи відомого українського дослідника В.М. Бебика [1]. Він детально вивчив проблематику інформаційно-комунікаційних зв'язків у суспільстві, що глобалізується, в контексті здійснення психологічних впливів на суспільну свідомість. Також великий внесок у становлення вітчизняної соціологічної науки у сфері зв'язків з громадськістю зробив В.Г. Королько [5], який вивчає розвиток системи публік релейшнз в якості чинника становлення громадянського суспільства, а також досліджує взаємодію влади і громадськості. Важливою сферою діяльності цих вчених є не тільки проблеми торії, але й активна практична діяльність в питаннях комунікацій, інформації та управління цими процесами.

Мета статті. Розв'язання важливого для суспільства питання: де закінчується управління комунікаціями й починається маніпулювання суспільною свідомістю на користь окремої організації чи держави? Теоретичну підставу для рішення цієї проблеми дає поділ керованих інформаційних потоків на монологічні й діалогічні, а етичні підстави визначаються відповідними професійними кодексами.

Основні результати дослідження. Маніпулювання являє собою монологічний інформаційний потік (потоки), управління спирається на діалогічні інформаційні потоки.

Як основні способи співвідношення не співпадаючих один з одним інтересів суспільних формувань можна виділити: взаємореалізацію, ігнорування й підпорядкування; монологічні інформаційні потоки формуються на базі двох останніх типів. Прагнення підкорити суспільну думку цілям певної суспільної групи приводить до перекручування інформаційного потоку, джерелом якого він є. При цьому принципове значення має той факт, що величезна частина інформації про факти суспільно-політичного життя, узагальнень і пояснень цих фактів просто не піддається перевірці з боку споживачів інформації. Причому останнє відноситься як до традиційних джерел інформації, наприклад, до чуток (різновид неформальної комунікації), повідомлень офіційної влади й інших суспільних інститутів, так і до сучасних засобів масової інформації. Інших джерел інформації для рядового громадянина просто не існує.

До основних методів маніпулювання суспільною думкою (створених за допомогою монологічних керованих інформаційних потоків) можна віднести пропаганду й інформаційні війни.

Використання пропагандистської моделі (тобто односпрямованого потоку інформації) не перешкоджає перекручуванню фактів, впроваджуваних у масову свідомість. З'ясувалося, що основна проблема використання пропаганди пов'язана з порушенням свободи вираження суспільної думки, нав'язуванням певної точки зору (певної політичної партії або держави) без усвідомлення громадськістю альтернатив. Це і є маніпуляція свідомістю громадян.

Інформаційні війни – це «комунікативні технології впливу на масову свідомість із довгостроковими й короткостроковими цілями». Від пропаганди інформаційні війни відрізняє аудиторія впливу - інформаційні війни, більшою частиною, - це війни з іншою державою. Рідше інформаційна війна ведеться всередині однієї держави, але й у цьому випадку вона передбачає ведення комунікативних операцій за правилами військового мистецтва: наявність тактики, стратегії й цілей поразки супротивника (те, що деякі автори називають «чорний PR») [7, С. 572].

Отже, маніпулювання суспільною думкою - це процес створення й використання монологічних інформаційних потоків, у рамках яких певні ідеї й стереотипи реагування формуються в адресата поза контролем з його боку й використовуються для реалізації цілей, що не збігаються з його власними.

На відміну від монологічних потоків інформації, діалогічні керовані інформаційні потоки: симетричні, тобто значення, що закладається в повідомлення джерелом, припускає адекватне декодування повідомлення адресатом; спрямовані на діалог з одержувачем; мають тенденцію до об'єктивності; мають установлене джерело.

Розглянемо докладніше комунікативний акт, щоб зрозуміти відмінності між керованими діалогічними й монологічними інформаційними потоками.

Цілі джерел інформації (носіїв думки), що породжують діалогічний керований інформаційний потік, відрізняються від цілей пропагандиста. С.Блек так обґрунтовує цей висновок: «Ціль PR – досягнення згоди; ціль пропаганди – створення руху. PR прагне до досягнення чесного діалогу, пропаганда до цього не прагне. Методи PR мають на увазі повну відкритість; пропаганда при необхідності приховує факти. PR прагне до розуміння, пропаганда – до залучення прихильників» [2, С. 20].

При цьому соціальний контекст повідомлення і його емоційних складових сприймаються прихильниками руху як знаки, що дозволяють вважати інформацію, яка генерується певними джерелами достовірною без власної внутрішньої оцінки. Мета джерела, якщо мова йде про діалогічний керований інформаційний потік, виражається прямо і щиро (наприклад, банк розповідає про підсумки своєї діяльності за минулий рік і запрошує нових клієнтів), ціль пропагандиста, як правило, завуальована.

При створенні діалогічного керованого інформаційного потоку джерело інформації не тільки відоме, але й зацікавлено в тому, щоб бути упізнаним (у будь-якому прес-релізі організація, що випускає його, залишає свої координати). Звідси треба також зробити висновок, що автор відповідає за зміст інформації, її відповідність дійсності тощо. При створенні повідомлення, класифікованого як пропаганда й інформаційна війна, автор зацікавлений у тому, щоб залишитися невідомим. Наприклад, відома технологія інформаційних воєн, коли під час передвиборчої кампанії підкидаються листівки, нібито від імені кандидата, якого потрібно дискредитувати. Справжній автор прагне залишитися невідомим.

Характер інформації в діалогічному керованому інформаційному потоці й при його монологічних змінах також різний. Якщо керований діалогічний інформаційний потік має тенденцію до об'єктивності, тобто інформація, розповсюджувана таким способом, апелює до розуму людини, то у випадку рекламного й пропагандистського впливу під видом раціональних аргументів на людину обрушується саме емоційна інформація.

Якщо повідомлення, організовані за допомогою керованих діалогічних інформаційних потоків спрямовані на те, щоб відкрито інформувати одержувача про справжній стан справ, то пропагандистські повідомлення прагнуть не до правди, а до правдоподібності. При цьому відбір правдоподібних повідомлень відбувається відповідно до макросоціальних цінностей, установок, стереотипів.

Передумови сприйняття інформації про соціальну дійсність громадськістю уможливають виробництво інформації, що не суперечить макросоціальній дійсності, але при цьому не є правдивими. Суспільна дійсність у цілому перебуває за межами безпосередньо чуттєвого досвіду індивіда. У значній частині соціальні знання складаються з інформації про факти, узагальнення, оцінки і пояснення, які важко піддати емпіричній перевірці. По-перше, тому, що у своїх концептуальних, оцінних і казуальних аспектах вони найчастіше формуються в рамках ідеологій, під впливом тих або інших ідейно-політичних течій і пристрастей, а строга відповідність об'єктивній істині, емпірична доказовість висновків аж ніяк не є вищою метою ідеологічної діяльності.

При монологічних змінах інформаційного потоку відбувається зрушення справжньої значимості події, відбувається деформація природно існуючого інформаційного простору.

Принцип побудови інформації в діалогічному керованому інформаційному потоці - принцип альтернативізму, коли в самому тексті існує діалогічність, можливість іншої точки зору, обговорення контраргументів тощо. При свідомих перекручуваннях інформаційного потоку цей принцип порушується, одна з точок зору подається як абсолютна, яка не потребує врахування аргументів іншої сторони.

Для поширення монологічних інформаційних потоків часто використовується телебачення, Internet і усні канали. Вибір цих каналів обумовлений характером інформації, у якій сильна емоційна складова. Телевізійна мова емоційна по своїй природі.

Адресат діалогічного інформаційного потоку активний, він аналізує отриману інформацію перш, ніж прийняти її або відкинути, вираження ним власної думки заохочується. У суспільній дискусії воно виражається як думка суспільної групи, що відповідає її інтересам. Адресат пропагандистського повідомлення пасивний, йому приділяється роль простого приймача інформації. Автори повідомлення направляють його не певній групі суспільства, а масовій аудиторії. І тут виникає етичний конфлікт, який не міг би існувати, якби всі працівники сфери PR, журналісти дотримувались відповідних етичних вимог, які абсолютно чітко закріплені у відповідних кодексах.

Так, наприклад Кодекс професійної поведінки Міжнародної асоціації по зв'язках з громадськістю (IPRA). Цей кодекс був прийнятий Міжнародною асоціацією по зв'язках з громадськістю (IPRA) на її Генеральній асамблеї у Венеції в травні 1961 року і є обов'язковим для всіх членів асоціації. Головною вимогою цього документу є особиста та професійна чесність. Під особистою чесністю розуміється дотримання високих моральних і етичних норм та підтримування доброї репутації. Під професійною чесністю розуміється дотримання конституції, правил та кодекса, прийнятого IPRA [4].

Система етичних норм і правил розвивається і адаптується до суспільних вимог, тому певні елементи цього Кодексу уточнюються і отримують розвиток. Підтвердженням є Кодекс професійної поведінки інституту PR (Англія). Основні правила достойної поведінки особистості і організації в суспільстві були систематизовані в Кодексі професійної

поведінки, розробленому Інститутом PR. В доповнення до нього Асоціація консультантів по проблемам PR розробила Кодекс консультаційної практики, який має відношення до діяльності консультаційних фірм, що входять в цю асоціацію. Так як і інші професійні організації, зобов'язані виконувати етичні норми, практик PR або організація PR бере на себе обов'язок виконувати певні правила, що слугує гарантією достойного ведення справ. Слід відмітити, що члени цього Інституту приймають на себе обов'язок виконувати всі положення Кодексу при вступі в цю організацію. Їм рекомендується звертати увагу клієнтів та наймачів на цей кодекс при будь-якому зручному випадку. Члени Інституту в своїх взаємовідносинах із спільнотою повинні також не забувати положень інших кодексів, прийнятих міжнародними асоціаціями, особливо Афінського та Лісабонського кодексів, підтримуваних Інститутом PR. Кодекс професійної поведінки Інституту PR був переглянутий у 1985 р. і в оновленому вигляді прийнятий на щорічній сесії Інституту в спеціальній резолюції від 9.04.1986 р. [8].

Російський кодекс професійних і етичних принципів в області зв'язків із громадськістю включає основні положення цих кодексів і був прийнятий в 2001 р. на засіданні Виконавчої ради Російської асоціації по зв'язках із громадськістю. Цей документ встановлює загальні професійні принципи в діяльності консультанта або агентства, що надає послуги в області зв'язків із громадськістю, принципи взаємодії із клієнтами, колегами у сфері зв'язків із громадськістю, представниками інших професій, а також ставлення до професії зв'язків із громадськістю. Це ставлення передбачає втримання від будь-яких дій, що можуть завдати шкоди репутації професії. Вони не повинні заподіювати збитку національній професійній асоціації, ефективному виконанню нею своїх функцій, її доброму імені. Таким чином, професійна діяльність Російської асоціації по зв'язках із громадськістю ґрунтується на загальнолюдських цінностях і універсальних правах особистості, насамперед, свободі слова, друку й зборів, а також на повазі права людини на вільний доступ до інформації, усвідомлюючи свою відповідальність перед суспільством і законом, у тому числі за достовірність, точність і чесність розповсюджуваної інформації, керуючись розумінням важливості формування й впровадження в повсякденну практику етичних орієнтирів і професійних стандартів діяльності консультантів і агентств, що надають послуги в області зв'язків із громадськістю. Насправді, задекларовані принципи в обраній стратегії «інформаційної війни», російськими «спеціалістами» працюють з точністю до навпаки. Розглянемо детальніше принципи цього Кодексу, щоб нагадати основні позиції і порівняти із фактичним станом в цій сфері.

Загальні професійні принципи цього кодексу передбачають:

- діяльність консультанта або агентства, що надає послуги в області зв'язків із громадськістю, повинна виходити із суспільного блага й не може завдавати шкоди законним інтересам, честі, достоїнству особистості. Участь у будь-яких заходах, що ставлять під загрозу інтереси суспільства або переслідують таємні, неоголошені привселюдно цілі, рішуче відкидається;

- практична діяльність консультанта або агентства по зв'язках із громадськістю повинна будуватися на неухильному дотриманні принципів точності, правдивості й сумлінності переданої інформації. Забороняються будь-які спроби обдурити суспільну думку, а також використання помилкових відомостей, або відомостей, що вводять в оману, поширення

інформації, що заподіює шкоду третім сторонам, або застосування форм і методів роботи, які можуть до цього призвести.

Російський кодекс професійних і етичних принципів в області зв'язків із громадськістю декларує такі принципи взаємодії із клієнтами:

- консультант або агентство, що надають послуги в сферах зв'язків із громадськістю, повинні дотримуватися чесного й відвертого підходу у відносинах зі своїми клієнтами або наймачам. Вони не можуть одночасно представляти інтереси конфліктуючих або конкуруючих сторін без них на те згоди;

- консультант або агентство зобов'язані дотримувати повної конфіденційності, принципу таємності інформації, отриманої від теперішніх, колишніх або потенційних клієнтів або наймачів, крім тих випадків, коли клієнт надав таку інформацію для публічного використання або дав ясний дозвіл на її розголошення. Обмеження конфіденційності припустимі тільки у випадках прямо передбачених чинним законодавством;

- консультант або агентство по зв'язках із громадськістю зобов'язані відкрито заявити про свої обставини у випадку, якщо їхні особисті інтереси або зобов'язання можуть вступити в протиріччя з інтересами їхнього клієнта. Вони не повинні орієнтувати свого клієнта на ділові зв'язки з фірмами або організаціями, у яких вони самі мають фінансові, комерційні або будь-які інші інтереси, без попереднього оголошення про такі. Неприпустиме одержання матеріальної винагороди в будь-якій формі від третьої сторони за послуги, виконувані за замовленням клієнта або наймача, без згоди на те останнього;

- консультант або агентство не повинні пропонувати або виплачувати для забезпечення інтересів свого клієнта, а також сприяти своїми діями тому, щоб клієнт пропонував або виплачував винагороду особам, що займають суспільні й державні пости та у випадках, коли така дія несумісна з інтересами суспільства;

- консультант або агентство у взаєминах із клієнтами не повинні: використовувати інформацію про клієнта з метою одержання фінансової або іншої вигоди; робити клієнту послуги на умовах, які можуть вплинути на незалежність, об'єктивність і чесність консультанта або агентства; гарантувати клієнту конкретний результат, якщо досягнення такого не перебуває під прямим і безпосереднім контролем консультанта або агентства; брати контракт із клієнтом або наймачем, відповідно до якого консультант або агентство гарантують досягнення яких-небудь кількісних результатів методами й засобами, що суперечать вимогам цього Кодексу;

- якщо виконання послуг для клієнта або наймача може привести до серйозних порушень правил професійної поведінки або передбачає дії, що суперечать принципам Кодексу, консультант або агентство зобов'язані ужити заходів до того, щоб негайно повідомити про це свого клієнта або наймача, а також зробити все, щоб переконати останнього поважати вимоги Кодексу. Якщо ж клієнт або наймач не хоче змінювати своїх намірів, консультант або агентство зобов'язані дотримуватись Кодексу незалежно від наслідків, що загрожують.

Встановлені Російським кодексом професійних і етичних принципів в області зв'язків із громадськістю принципи взаємодії з колегами також декларують високий рівень моральних та етичних вимог:

- у відносинах з колегами консультант або агентство по зв'язках із громадськістю повинні уникати нечесної конкуренції. Консультант або агентство не повинні навмисне завдавати шкоди професійної репутації або роботі колег;

- якщо в консультанта або агентства є докази того, що інший консультант або агентство винні в неетичній поведінці або в незаконній, нечесній діяльності й порушеннях Кодексу, вони зобов'язані надати цю інформацію керівним органам і профільним комісіям національної професійної асоціації;

- консультант або агентство не повинні у своїй роботі користуватися методами, що принижують достоїнство клієнтів або наймачів інших консультантів або агентства;

- консультант або агентство не повинні публікувати або іншим способом поширювати на комерційних умовах методики й технології, авторство яких належить іншим консультантам або агентству.

Особливої уваги заслуговують проголошені Кодексом принципи взаємодії зі ЗМІ і представниками інших професій:

- консультант або агентство не повинні вживати дії, що можуть завдати шкоди репутації ЗМІ;

- інформація щодо новин повинна поставлятися без оплати і якої-небудь прихованої винагороди за її використання або публікацію;

- якщо виникне необхідність виявити ініціативи або здійснити контроль за поширенням інформації відповідно до принципів Кодексу, консультанти або агентство можуть зробити це за допомогою платної публікації в пресі або заплативши за час віщання на радіо й телебаченні відповідно до правил і практикою, прийнятими в цій області.

- у своїх взаєминах із представниками інших професій і в інших областях суспільних відносин консультант або агентство повинні знати й поважати правила й практику, прийняті в цих професіях, і дотримуватись їх у тому ступені, у якому вони сумісні з етикою його власної професії й самим Кодексом.

Ставлення до професії «Зв'язки з громадськістю» багато в чому обумовлене саме поведінкою її представників, але норматив вимог встановлюється Кодексом. Розглянемо детальніше:

- консультанти або агентства не тільки самі повинні поважати Кодекс, але й сприяти тому, щоб він був широко відомий і зрозумілий усім; повідомляти керівні органи й профільні комісії національної професійної асоціації про всіх порушення або підозру в порушеннях Кодексу, які стали йому відомі;

- консультанти або агентство, які допускають порушення Кодексу іншими консультантами або агентствами, будуть самі вважатися порушниками Кодексу;

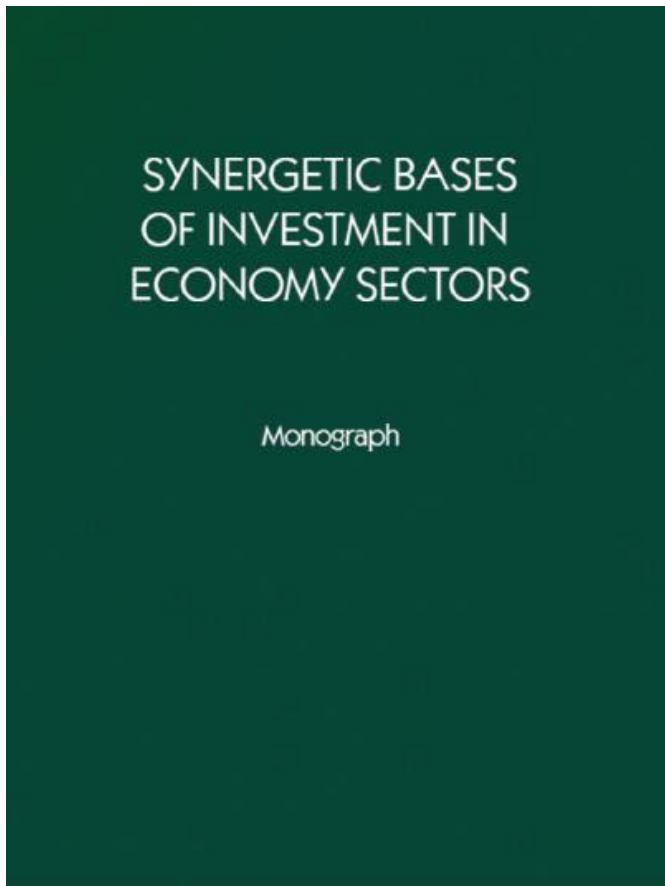
- контроль за дотриманням консультантами й агентствами Кодексу здійснюється керівними органами й профільними комісіями національної професійної асоціації, у завдання яких входить рішення конфліктних ситуацій у сфері зв'язків із громадськістю, і прийняття по них відповідних заходів [8].

Висновки. Отже, маніпулювання являє собою монологічний інформаційний потік, управління комунікаціями, навпаки, спирається на діалогічні інформаційні потоки. Природа монологічного потоку пояснюється прагненням підкорити суспільну думку цілям певної суспільної групи, що приводить до перекручування інформаційного потоку тобто до

маніпулювання суспільною думкою як процесу створення й використання монологічних інформаційних потоків, у рамках яких певні ідеї й стереотипи реагування формуються в адресата поза контролем з його боку й використовуються для реалізації цілей, що не збігаються з його власними. Основними методами маніпулювання суспільною думкою віднесені пропаганду й інформаційні війни. Тобто це стратегії абсолютно протилежні керованим діалогічним інформаційним потокам спрямованим на те, щоб відкрито інформувати одержувача про справжній стан справ. Пропагандистські повідомлення побудовані не на правді, а на правдоподібності, яка виникає внаслідок експлуатації певних соціальних стереотипів. Ці стереотипи змінюють справжню значимість події, деформується інформаційний простір, унеможлиблюється існування іншої точки зору, обговорення контраргументів. Саме тому адресат пропагандистського повідомлення пасивний, йому приділяється роль простого приймача інформації. Автори такого маніпуляційного повідомлення направляють його не певній групі суспільства, а масовій. Природа таких явищ зрозуміла: досягнення цілей певної групи за рахунок суспільства, тобто абсолютна зневага до етичних норм і принципів. Напрямок подолання такого етичного конфлікту є дотримання працівниками сфери PR, журналістами відповідних етичних вимог, які абсолютно чітко закріплені у відповідних кодексах.

1. Бебик В.М. *Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз* / В.М. Бебик. — К.: МАУП, 2005. — 440 с.
2. Блэк С. *Паблік рилейшнз. Что это такое?* / С. Блэк. - М.: Новости, 1990. — 289 с.
3. Китчен Ф. *Паблік рилейшнз: принципы и практика.* / Ф. Китчен. - М.: Юнити-Дана, 2004. — 376 с.
4. *Кодекс профессионального поведения Международной ассоциации по связям с общественностью (IPRA): [Электронный ресурс].* — Режим доступа: <http://pr.web-3.ru/ethics/ipra>
5. Королько В. *Зв'язки з громадськістю. Наукові основи, методика, практика.* Підручник / В.Королько, О.Некрасова. — К.: Видавництво Києво-Могилянська академія, 2009. — 831 с.
6. Кочубей Л.Д. *Місце сучасних PR-технологій у передвиборчому процесі* / Л.Д. Кочубей // *Сучасні проблеми управління: Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (29–30 листопада 2005 р., м. Київ)* / Уклад.: Новіков Б.В., Федорова І.І. — К.: ВПІ ВПК «Політехніка», 2005. — С.123-125.
7. Почепцов Г.Г. *Паблік рилейшнз для професіоналов.* / Г.Г. Почепцов. - М.: "Рефл-бук", К.: "Ваклер", 2005. — 624 с.
8. Тульчинский Г.Л. *PR фирмы: технология и эффективность:* [Электронный ресурс] / Г.Л.Тульчинский // *Портал Экономистъ – экономика, финансы, экономические науки.* - Режим доступа:<http://econotich.com/>

ЦЕ ЦІКАВО

Вийшла в світ нова монографія англійською мовою “Synergetic Bases of Investment in Economy Sectors” («Синергетичні основи інвестування в галузі економіки») за редакцією доктора економічних наук, професора Гуткевич С.О.

Державний підхід до економічного розвитку країни потребує глибокого дослідження інвестиційного процесу, ринкових реформ і механізмів розвитку економіки та управління привабливістю на мікро- та макрорівні з метою визначення найбільш ефективних напрямів вкладення капіталу.

Україна у сучасний період має недостатньо високий інвестиційний рейтинг, який визначає її інвестиційну привабливість та пріоритетність, що залежать від багатьох факторів, вирішуваних на макрорівні.

Ефективність розвитку галузей економіки України залежить, насамперед, від багатьох факторів, які визначають та регулюють створення нормативно-законодавчих, правових, економічних та соціальних умов їх діяльності.

Монографія представляє певний інтерес для тих, хто вивчає економічні дисципліни англійською мовою.

ЕЛЕКТРОННІ АДРЕСИ НАШИХ АВТОРІВ

Андросюк Леся Андріївна	<u>l_yes@i.ua</u>
Білик Вікторія Вікторівна	<u>bilyk_v@ukr.net</u>
Веклич Владислав Олександрович	<u>v1777@i.ua</u>
Грущинська Наталія Миколаївна	<u>natnik2006@meta.ua</u>
Дичковський Степан Іванович	<u>227@ukr.net</u>
Левченко Юлія Григорівна	<u>juliyal@ukr.net</u>
Литвинець Лариса Федорівна	<u>larisacla@gmail.com</u>
Мазник Ліана Валеріївна	<u>solieri@i.ua</u>
Матвєєв В'ячеслав Васильович	<u>diriem@nau.edu.ua</u>
Медведев Микола Георгійович	<u>matemat@nuft.edu.ua</u>
Мусієць Тетяна Вікторівна	<u>mirontet@gmail.com</u>
Оглобля Ярослава Олександрівна	<u>yaroslavaogloblya@gmail.com</u>
Панюк Тетяна Петрівна	<u>panjuk@ukr.net</u>
Романенко Вікторія Миколаївна	<u>romvik1@mail.ru</u>
Труш Юлія Леонідівна	<u>trush.yuliya@mail.ru</u>
Чернін Олександр Якович	<u>novichenko2104@gmail.com</u>
Чубучна Олена Валеріївна	<u>chybychnaya@mail.ru</u>
Шоха Володимир Петрович	<u>Vladimir.shoha@ukr.net</u>
Шпильова Віра Олексіївна	<u>vera_bsh.21@ukr.net</u>

ДО УВАГИ АВТОРІВ ЖУРНАЛУ «ІНТЕЛЕКТ XXI»

Вимоги до структури та оформлення матеріалу статей

- українською, російською та англійською мовами подаються: прізвище, ім'я, по-батькові автора (авторів), назва статті, анотація (4–6 речень), ключові слова (6-8 позицій);
- стаття має включати наступні структурні підрозділи відповідно до постанови президії ВАК України від 15.01.2003р. № 7-05/1 “Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України”:
  - **постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
  - **аналіз останніх досліджень і публікацій**, в яких розглядається дана проблема і на які спирається автор;
  - **формулювання мети статті**;
  - **основні результати дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
  - **висновки**, у тому числі з науковою новизною, й **перспективи подальших досліджень** у даному напрямку;
- стаття має бути структурованою – УДК, розділи з назвами повинні бути виділені;
- посилання на джерела статистичних даних та публікації дослідників обов'язкові;
- посилання на підручники, навчальні посібники, періодичні видання, газети і ненаукові журнали – небажані;
- посилання на власні публікації не допускаються (допускаються тільки у випадку крайньої необхідності);
- формули подавати у редакторі формул, із загальноприйнятим використанням символів, з нумерацією у круглих дужках;
- роботи авторів, на прізвища яких є посилання в тексті[__, с. __], мають бути в списку літератури;
- джерела повинні бути оформлені за формою 23 ДАК України «Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у дисертації, і списку опублікованих робіт, який наводять в авторефераті», а їх кількість повинна бути в межах 8-10 джерел за абеткою;
- в кінці статті автор (автори) вказує, що надіслана стаття не друкувалась і не подана до будь-яких інших видань та ставить свій підпис (підписи);
- обсяг статті – від 6 сторінок (шрифт TimesNewRoman, розмір 14; міжрядковий інтервал – 1,5; поля з усіх боків –20 мм.);
- матеріали мають бути надані в печатному та електронному вигляді;
- рецензії 2-х докторів наук за даним напрямом (для авторів без наукового ступеня).

Вимоги до структури та **оформлення авторських даних** (українською мовою):

- прізвище, ім'я, по-батькові автора (авторів),
- вчене звання, вчений ступінь, посада і місце роботи,

- поштова та електронна адреси,
- контактний телефон.

Без електронної адреси автора(-ів) статті прийматись не будуть.

Редакційна колегія залишає за собою право на редагування та прийняття рішення щодо видання статті.

Журнал публікує статті українською, російською, англійською мовами та видається 6 разів на рік.

Е-mail: intelekt21@mail.ru

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

На факультеті готують фахівців по двох галузях знань:
«Менеджмент і адміністрування», «Економіка і підприємництво».

НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ "МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ":

Спеціальність «Менеджмент організацій»

Спеціалізація «Інформаційні системи в менеджменті»

Спеціальність «Логістика»

Спеціальність «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»

Спеціалізація «Менеджмент митної системи»

НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ "ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА":

Спеціальність "Економіка підприємства"

Спеціалізація "Економіка і право "

НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»:

Спеціальність "Міжнародна економіка"

НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ "СПЕЦИФІЧНІ КАТЕГОРІЇ":

Спеціальність "Управління інноваційною діяльністю"

Спеціальність "Бізнес-адміністрування"

Факультет здійснює підготовку студентів на денній та заочній формах навчання.

Всі бажаючі можуть отримати другу вищу економічну освіту.

Переваги навчання на факультеті економіки і менеджменту Національного університету харчових технологій:

- диплом державного навчального закладу IV рівня акредитації;
- гарантовано висока якість навчання та набуття практичних навичок управлінської діяльності;
- орієнтація на компетентніший підхід у навчанні;
- поглиблене вивчення іноземної мови;
- безперервна комп'ютерна підготовка;
- одержання сертифікатів з вивчення дисциплін, які викладають професори закордонних ВНЗ;

•цікаве і насичене подіями студентське життя.

Випускники нашого факультету працюють на керівних посадах підприємств харчової промисловості, в банківських установах, у Кабінеті Міністрів України, Верховній Раді України, у інших урядових організаціях, Світовому банку.

Наша адреса:

01601, Київ, вул. Володимирська, 68

Тел./факс приймальної комісії (044) 289-64-00

Тел. деканату факультету

(044) 289-62-00

www.nuft.edu.ua

www.eim-nuft.kiev.ua